

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Dominika Novotná

Pacta sunt servanda v recentním soukromém právu

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Šustek, Ph.D.

Katedra občanského práva

Červen 2019

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 195 064 znaků včetně mezer.

V Praze dne 17. června 2019

Dominika Novotná

Na tomto místě bych chtěla poděkovat všem, kteří mě k napsání této práce motivovali, byli pro mě inspirací i rádce a bez jejichž podpory bych tuto diplomovou práci nemohla napsat.

Zvláštní poděkování bych pak chtěla vyjádřit panu JUDr. Petru Šustkovi, Ph.D. za veškerou pomoc a odborné konzultace při zpracování této práce.

OBSAH

Úvod.....	5
1. Pacta sunt servanda v historických souvislostech.....	7
1.1 Římské právo.....	7
1.2 Moderní občanské zákoníky – obecný zákoník občanský.....	9
1.3 Občanské zákoníky v době poválečné – 1950, 1964.....	11
1.4 Výklad Ústavního soudu po roce 1990.....	14
2. Pacta sunt servanda v kontextu základních zásad soukromého práva podle OZ.....	21
2.1 Přírozenoprávní teorie soukromého práva.....	21
2.2 Základní zásady soukromého práva.....	23
3. Promítnutí zásady pacta sunt servanda do konkrétních ustanovení OZ.....	32
3.1 Autonomie smluvní vůle.....	34
3.2 Culpa in contrahendo.....	39
3.3 Slib jako návrh na uzavření smlouvy.....	42
3.4 Závazek slibu jako jednostranné jednání a náklady spojené se slibem.....	45
3.5 Změna smlouvy.....	51
3.6 Zánik nesplněného závazku.....	58
3.7 Slib v dědickém právu.....	76
3.8 Neminem laedere.....	81
3.9 Zdanění církevních restitucí ve světle zásady pacta sunt servanda.....	84
4. Komparace s vybranými evropskými jurisdikcemi.....	94
4.1 Velká Británie (common law).....	94
4.2 Spolková republika Německo (kontinentální systém).....	97
4.3 Srovnání zahraničních úprav s českým právem.....	98
5. Úvahy de lege ferenda.....	99
6. Závěr.....	102
Zkratky.....	103
Seznam použitých zdrojů.....	104
Abstrakt.....	110

Úvod

Jako téma své diplomové práce jsem si vybrala právní rozbor zásady *pacta sunt servanda*. Jedná se o zásadu, která se objevuje ve všech civilizovaných světových právních řádech. Svůj historický původ má již v římském právu a za ta staletí se její výklad zásadně nezměnil. Je obsažena jak v občanském právu, tak mezinárodním.

Z latiny ji překládáme jako „smlouvy se mají dodržovat“, ale například z anglického „agreements must be kept“ bychom ji překládali jako „smlouvy se musí dodržovat“. Ať však pro závazek použijeme mírnější vyjádření „má se“ nebo přísnější „musí“, v obou případech je zjevné, že jde o zásadu, na které je postaven poctivý právní vztah mezi dvěma subjekty, ať jde o vztah občanskoprávní nebo o vztah mezi dvěma státy. Proto je tato zásada obsažena jak v občanském právu, tak v právu mezinárodním, a to soukromém i veřejném. Bez této zásady by dohody, ať už soukromé či na mezinárodní úrovni, nebyly zavazující ani vynutitelné. Bez dodržování této zásady by nemohl existovat obchod i jiné společenské vztahy.

Ve své práci se nejprve zamýšlím nad vývojem této zásady v historických souvislostech. V následující kapitole se věnuji rozboru zásady *pacta sunt servanda* v kontextu základních zásad soukromého práva upravených platným občanským zákoníkem a obecně v pojetí přirozenoprávní teorie. Na konkrétních ustanoveních občanského zákoníku pak ukazují vyjádření této zásady nebo její prolomení, jde o autonomii smluvní vůle, *culpa in contrahendo*, závazek slibu, odstoupení od smlouvy, slib v dědickém právu a *neminem laedere*. Výklad jednotlivých zákonných ustanovení doplňuje rozbor aktuální judikatury.

K aktuálnímu příkladu zásady *pacta sunt servanda* jsem si vybrala rozbor zdanění církevních restitucí a jeho možné zvrácení Ústavním soudem ČR.

Zásada *pacta sunt servanda*, jak jsem již uvedla, je nedílnou součástí demokratických právních řádů. Pro svou práci jsem zvolila komparaci s právem německým (kontinentálním) a právem britským (anglosaským).

V závěru své práce se zamýšlím nad možnými návrhy *de lege ferenda*. Mám totiž za to, že prolomení zásady *pacta sunt servanda* je v některých ohledech příliš benevolentní k těm, kteří své dluhy neplní tak, jak se k tomu zavázali. Typickým příkladem je pro mě institut oddlužení v insolvenčním právu.

1. Pacta sunt servanda v historických souvislostech

Zásady soukromého práva, které OZ shrnuje v hlavě I, jsou obecnými právními principy a opakovaně jsou někdy kritizovány jako něco, co do právní normy nepatří. Myslím si však, že kritici nemají pravdu, a to právě na základě historického vývoje soukromého práva v naší republice v minulém století, kdy chybějící zakotvené právní principy umožňovaly agresi totalitní moci – a po r. 1989 je musel do českého práva prosazovat Ústavní soud. Povahu právních principů přesně vyjádřil Tichý:¹ *Principy jsou součástí vnitřního systému právního řádu a jejich funkce spočívá zaprvé při nalézání práva, neboť umožňuje vykročit z úzkého horizontu samotného textu zákona. Tento postup však neznamená volnou úvahu, nýbrž myšlenkový postup omezený určitými hranicemi, které jsou tvořeny právě právními principy. Zadruhé, principy působí též na dělbu moci mezi parlamentem a soudy a dalšími ústavními orgány. Jednoznačně jde o projev racionálního právního systému, v jehož rámci jsou aplikátoři práva při svém výkladu vázáni určitými základními myšlenkami právního řádu.*

Pacta sunt servanda, překládané zpravidla slovy „smlouvy se mají dodržovat“, a kterou ustanovení § 3 odst. 2 písm. d) OZ formuluje jako základní zásadu soukromého práva slovy „daný slib zavazuje a smlouvy mají být splněny“, není v soukromém právu žádnou novinkou. Pro pochopení jejího obsahu je proto významný i historický vývoj této zásady.

1.1 Římské právo

Obecně se předpokládá, že zásada *pacta sunt servanda* byla formulována a rozpracována již klasickými římskými právníky. Tento pohled je však hodně zjednodušující. Jak uvádí

---

¹ TICHÝ, L.: Obecná část občanského práva, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2014, 141 (marginální číslo)

odborná literatura², římské právo pracovalo s pojmem „contractus“ jako se závaznou a žalovatelnou smlouvou, která měla určitý typizovaný obsah, a s pojmem „pactus“ jako smlouvou žalovatelnou podle práva praetorského, popř. dalších norem a mající rovněž určitý typizovaný obsah.

Římská říše se v roce 395 rozdělila na dvě části a roku 476 se jako celek rozpadla. Západní říši ovládli barbaři, východní byla považována za dědice světové říše římské. V této politické situaci, v r. 527, nastoupil na východořímský trůn císař Flavius Justinianus, který toužil velikost a slávu římské říše obnovit. K tomuto cíli mu měly dopomoci dva prostředky – křesťanství a právo. V oblasti právní se mělo jednat o vypracování sbírek platného práva. Justinianus chtěl přitom kodifikovat celé římské právo, nejen císařské, ale i klasickou římskou jurisprudenci. Nešlo však o pouhé shrnutí právnických spisů, úkolem kodifikace bylo též prosadit autokratickou moc císaře, upevnit postavení křesťanské církve, odstranit všechno zbytečné a archaické a vytvořit jednotný systém norem, který by vyloučil všechny rozpory, protimluvy a opakování.

V Digestech, tedy druhé významné sbírce justiniánské kodifikace z r. 533 n.l., která obsahuje systematicky seřazené výňatky ze spisů klasických právníků, a která nejvíce ovlivnila právní vývoj v celé Evropě i ve světě, sice najdeme Ulpianovu zásadu *Pacta sunt servanda*, ale v poněkud jiném smyslu. Dohodami, které se měly dodržovat, měl Ulpianus na mysli takové jednotné projevy vůle stran, které podle tehdy platného práva nebyly smlouvami. Podobně se Codex Iustinianus, další sbírka justiniánské kodifikace z r. 534 n.l., který obsahuje aktuální císařská nařízení od Hadriána (2. st. n. l.), vyslovuje pro „*Pacta conventa, quae neque contra leges, neque dolo malo inita sunt, omni modo observanda sunt*“, tedy „odsouhlasené dohody, které nebyly uzavřeny ani proti zákonu ani ze zlého úmyslu, se mají všemožně dodržovat.“

---

² DVOŘÁK, J.: *Pacta sunt servanda?*, in Pocta Martě Knappové k 80. narozeninám, Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 45

1.2 Moderní občanské zákoníky – obecný zákoník občanský

Kodifikační snahy císaře Justiniána zahrnovaly *Digesta*, *Institutiones seu Elementa* a *Codex Iustinianus*, a dobově byly označeny jako *Tria volumina* (Tři svazky), v pozdější době byl používán souhrnný název *Corpus iuris civilis*. Šlo o první významnou kodifikaci soukromého práva, která měla zásadní vliv na vývoj práva v celé kontinentální Evropě.

Práce na kodifikaci soukromého práva na našem území byly zahájeny o mnoho století později. V r. 1753 zřídila Marie Terezie tzv. kompilační komisi, „aby dala všem zemím dědičným stejně bezpečné právo a stejný způsob právního řízení.“³ Výsledek kodifikačních prací, označovaný jako *Codex Theresianus* (1766) nebyl příliš úspěšný. O prvním obecném občanském zákoníku tak můžeme hovořit až v případě tzv. josefínského občanského zákoníku vydaného za vlády Josefa II. (1786), ten však obsahoval jen obecnou část a rodinné právo.

Skutečným moderním občanským zákoníkem se stal až Všeobecný zákoník občanský z 1. června 1811 vydaný pod č. 946/1811 Sb. zák. soud. (ABGB). O moderním zákoníku lze hovořit proto, že vychází z římského práva, osvíceného racionalismu a přirozenoprávní teorie, vyjádřené v § 16, podle něhož má „každý člověk vrozená, již rozumem poznatelná práva, a nutno jej tudíž považovati za osobu,“ a § 17, podle něhož „co je přiměřeno vrozeným přirozeným právům, o tom se má za to, že tu jest, pokud se neprokáže zákonné omezení těchto práv.“ Zásada *pacta sunt servanda* výslovně v ABGB vyjádřena není, dovozovala se právní teorií⁴ společně se zásadou autonomie smluvní vůle, z přirozenoprávních zásad práva vyjádřených v § 7. V tomto ustanovení je zakotveno interpretační pravidlo pro řešení právního případu, který není možno posoudit ani podle slov, ani podle přirozeného smyslu zákona. V takovém případě je přípustná analogie

---

³ MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117. Praha: Leges, 2013, s. XXXIII

⁴ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol.: Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Praha, Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935

zákona i analogie práva, a pokud ani ta nevede k výsledku, „*musí býti se zřetelem na okolnosti pečlivě sebrané a zrale uvážené rozhodnutí podle přirozených právních zásad.*“ Přirozené právní zásady chápala právní teorie jako zásady, podle nichž se má soudce řídit, jako nepsané normy *sui generis*, a za základní – nejvyšší – zásadu právní považovala svobodu jednotlivce. Svoboda byla vykládána ve smyslu nevázanosti právními normami, „*jakožto etický a ideologický pojem. Jako etický pojem znamená svoboda, že člověk je vždy sám sobě účelem a že svoboda každého jednotlivce je omezena stejnou svobodou druhých jednotlivců. Svoboda jako pojem ideologický znamená zrušení vrchního vlastnictví státu, indifference státu ve věcech víry a přesvědčení.*“⁵ Rovněž *pacta sunt servanda* byla považována za další „nejvyšší“ zásadu, přičemž zde autoři dospěli k závěru, že tato zásada „*znamená opak svobody, totiž ve smyslu formálně logickém znamená vázanost normou.*“⁶ Obecné přirozené zásady právní byly považovány ve svém souhrnu za systematické právní pojmy, které „*stvořila romanistika během staletí, takže byly považovány za něco samozřejmého, intelektu lidskému přímo daného ... Soudce se má řídit takovými systematickými pojmy pramenícími z této materiální jednoty právní, které odpovídají materiální jednotě právní, pojaté pod aspektem panujícího názoru společnosti.*“⁷

Můžeme tedy uzavřít, že zásada *pacta sunt servanda* nebyla doslovně zakotvena jako právní norma v AGBG, ale tehdejšími teoretiky i soudní praxí byla považována za jednu z nejvyšších právních zásad, která sloužila k interpretaci i aplikaci právní normy a k překlenutí případných mezer v právu.

ABGB platil i na území nově vzniklého Československa. Zákon č. 11/1918 Sb. z. n. ze dne 28. října 1918, o zřízení samostatného státu československého, byl i tzv. recepčním zákonem, kterým nový stát převzal veškeré dosavadní právní předpisy, které na jeho území platily. Všeobecným zákoníkem občanským se tak řídily právní vztahy na území českých zemí, na

---

⁵ Tamtéž, s. 144

⁶ Tamtéž, s. 144

⁷ Tamtéž, s. 145

Slovensku a v Podkarpatské Rusi platily odlišné předpisy a důležitou roli zde hrálo i právo obyčejové. Unifikační snahy postupovaly poměrně pomalu a pouze prostřednictvím dílčích zákonů. Významnou sjednocující roli proto hrála judikatura. Přes pokusy o zpracování československého občanského zákoníku v letech 1918 – 1948 ke kodifikaci nakonec nedošlo.

1.3 Občanské zákoníky v době poválečné – 1950, 1964

Popsaná situace trvala i po skončení 2. světové války. Teprve po komunistickém převratu v únoru 1948 se měla situace změnit, neboť přirozenoprávní základ ABGB nevyhovoval proklamovaným zásadám lidově-demokratického zřízení. Nové „lidově-demokratické“ občanské právo mělo být na základě vládního usnesení z července 1948 kodifikováno v průběhu tzv. právnické dvouletky. Občanský zákoník byl následně publikován pod č. 141/1950 Sb. Byla z něj vypuštěna část pojednávající o právu rodinném a o právu pracovním. Zásady, na kterých byl tento občanský zákoník postaven, odpovídaly tehdejší autoritářské ideologii. Ustanovení § 1, které představovalo určitou preambuli, deklarovalo, že základem občanských práv je ústavou zaručený společenský řád lidově demokratické republiky a její socialistická výstavba. Výklad právních jednání (tehdy úkonů) byl podřízen pravidlům socialistického soužití a hospodářskému plánu. Socialistickému vlastnictví se dostalo zvláštní ochrany. Průvodním jevem bylo omezení autonomie smluvní vůle subjektů občanského práva. Ohledně dluhů (tehdejší terminologií závazků) § 211 stanovil, že vznikají z hospodářského plánu, z právních úkonů, zejména ze smluv, dále ze způsobení škody, z bezdůvodného obohacování a z jiných v zákoně uvedených skutečností. Zásada *pacta sunt servanda* byla výrazně omezena ustanovením § 298, které umožňovalo, aby „příslušné orgány“, pokud to budou vyžadovat potřeby hospodářského plánování, zrušily závazky z právních poměrů důležitých pro splnění jednotného hospodářského plánu. Podobně ustanovení § 251

umožňovalo „úředním opatřením“ změnit závazky z právních poměrů důležitých pro splnění jednotného hospodářského plánu.

K další rekodifikaci se přistoupilo na počátku 60. let minulého století, a to na základě usnesení ÚV KSČ z 8. prosince 1960 k dalšímu upevňování socialistické zákonnosti a zlidovění soudnictví. Kritici občanskému zákoníku z r. 1950 vyčítali, že jeho „*staré formy byly většinou buď mrtvé a neživotné, anebo byly zneužívány, a naopak chyběly nové socialistické instituce, které by odpovídaly socialistickým majetkovým vztahům.*“⁸ Vedle nového občanského zákoníku z 26. února 1964 č. 40/1964 Sb. byly souběžně vydány zákon o rodině, zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, zákoník mezinárodního obchodu, hospodářský zákoník a zákoník práce. Občanský zákoník z r. 1964 stejně jako jeho předchůdce z r. 1950 reflektoval aktuální politické uspořádání v Československu, což se projevilo ve zvýšené ochraně zájmů socialistické společnosti a pravidel socialistického soužití. Prohlubující se odklon od přirozenoprávních zásad se odrazil i v opuštění zásady dispozitivnosti – „*od zákonné úpravy se bylo možné odchýlit jen v případech, kdy to bylo zákonem výslovně stanoveno.*“⁹

Základní zásady občanského zákoníku z r. 1964 byly shrnuty v prvních osmi článcích, které představovaly úvodní ustanovení, které bylo v souladu s dikcí článku VIII základem pro aplikaci a interpretaci občanského zákoníku. Článek I deklaroval, že základem občanskoprávních vztahů je socialistické společenské zřízení. Podle článku II bylo zdrojem uspokojování osobních potřeb občanů neustále se rozvíjející společenská výroba založená na socialistickém společenském vlastnictví; článek II současně ukládal každému povinnost toto vlastnictví všestranně rozvíjet, upevňovat a chránit. Podle článku III mělo být uspokojování hmotných a kulturních potřeb občanů zajištěno především odměňováním za práci podle jejího množství, jakosti a společenského významu; podle možností společnosti mělo být zajištěno také

---

⁸ MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117. Praha: Leges, 2013, s. XLV

⁹ Tamtéž, s. XLVI

bezplatným rozdělováním se zřetelem ke společenské důležitosti potřeb. Článek IV konstatoval, že zajišťování hmotných a kulturních potřeb občanů je především úkolem socialistických organizací; občané se přitom měli podílet na řízení a kontrole těchto organizací. Z dalších článků vyloženě dýchá autoritářská socialistická ideologie. Podle článku V totiž z občanskoprávních vztahů vznikají nejen vzájemná práva a povinnosti mezi účastníky, ale vyplývají z nich pro ně i práva a povinnosti ke společnosti. Článek VI přikazoval, aby výkon práv a povinností z občanskoprávních vztahů byl v souladu s pravidly socialistického soužití. Článek VII zakazoval každému, aby zneužíval svých práv proti zájmům společnosti nebo spoluobčanů nebo aby se obohacoval na úkor společnosti nebo spoluobčanů (úvodní ustanovení skutečně zakazovalo jakékoliv „obohacování“, nikoli „bezdůvodné obohacování“). Popsané základní zásady zcela jasně naznačují, podle jaké doktríny byl tvořen občanský zákoník z r. 1964, jaké měl filozofické, resp. ideologické základy a jak nevhodný byl pro úpravu občanskoprávních vztahů v podmínkách svobodného demokratického právního státu.

Skutečnost, že občanský zákoník z r. 1964 byl postaven na zcela jiné právní doktríně, než moderní právní stát vyžadoval, vedla k úvahám o rekodifikaci soukromého práva hned po změně společenských poměrů v závěru roku 1989. Po roce 1990 se práce v soukromoprávní oblasti soustředily především na přípravu nového obchodního zákoníku. Občanský zákoník se pokusilo přizpůsobit novým požadavkům více než třicet novel. Tyto dílčí novelizace však nemohly zásadně překonat jeho ideový marxisticko-leninský základ a jeho výrazné odchýlení od standardů právní kultury kontinentální Evropy. Trvalo však ještě dlouhých 22 let rekodifikačních prací, než byl nový občanský zákoník pod č. 89/2012 vydán a další téměř dva roky, než (k 1. lednu 2014) nabyl účinnosti. Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku shrnuje zásadní nedostatky dosavadní úpravy takto (kráceno):

- a) *Občanský zákoník stíhá až na několik řídkých výjimek každou vadu právního úkonu absolutní neplatností. Tato konstrukce nesleduje ochranu soukromého zájmu osoby, nýbrž ochranu zájmu státu na zachování právního stavu.*
- b) *Zájem jednotlivce byl podřízen centrálně formulovanému zájmu společnosti.*
- c) *Občanské právo bylo koncipováno jako nástroj řízení společnosti, čemuž odpovídá i pojetí četných případů prekluze.*
- d) *Občanský zákoník sledoval jako svůj hlavní cíl preferenci ochrany socialistického vlastnictví.*

K. Eliáš¹⁰ k tomu doplňuje, že občanský zákoník vznikl v r. 1964 z konkrétních politických důvodů a jeho koncepce zůstala nezměněna co do základu i co do mnoha detailů. V obsahové návaznosti na zákoník z r. 1950 pokračoval prohloubením deformací vůči konvencím evropského kontinentálního práva.

1.4 Výklad Ústavního soudu po roce 1990

Občanský zákoník z r. 1964 se zásadou *pacta sunt servanda* nepočítal a samozřejmě ji ani nezakotvoval mezi tzv. zásadami občanskoprávních vztahů upravených v člancích I. až VII. (následně zrušených). Významnou roli přizpůsobení výkladu soukromého práva přirozenoprávním zásadám tak v 90. letech 20. století a v prvních deseti letech našeho století hrála judikatura, a to zejména judikatura Ústavního soudu.

V nálezu sp. zn. IV. ÚS 201/96 se Ústavní soud vyslovil pro nutnost posuzování sporné věci v souladu se zásadou *pacta sunt servanda*, když posuzoval, zda mohlo prodávajícímu na základě platně uzavřené kupní smlouvy (týkající se nemovité věci) vzniknout bezdůvodné obohacení, když nedošlo ke vkladu vlastnického práva kupujícího do katastru nemovitostí.

---

¹⁰ ELIÁŠ, K.: Teoretické otázky reformy soukromého práva (a její praktické problémy) in Soukromé právo v pohybu. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 63

Zatímco obecné soudy bez ohledu na platnost uzavřené kupní smlouvy posoudily zaplacenou kupní cenu jako bezdůvodné obohacení prodávajícího, Ústavní soud konstatoval, že „*právním důvodem plnění je v projednávané věci právě smlouva, která byla platně uzavřena, takže právní závěr, že vedlejší účastníci plnili stěžovateli bez právního důvodu a že mají právo na vydání bezdůvodného obohacení, je v extrémním rozporu s právní zásadou pacta sunt servanda.*“ Aniž by tedy tato zásada byla výslovně zakotvena v tehdy účinném občanském zákoníku, Ústavní soud dospěl k závěru, že je součástí právního řádu a je tudíž nutné ji aplikovat i v rozhodovací praxi.

V nálezu sp. zn. II. ÚS 324/98 vysvětlil Ústavní soud podstatu právní zásady *pacta sunt servanda* společně se zásadou *vigilantibus iura scripta sunt* následovně: *Jestliže byl žalovaný při podpisu smlouvy způsobilý k právním úkonům, jestliže nebyl pouze dostatečně obezřetný a návrh smlouvy si neprostudoval, avšak svým podpisem tento návrh akceptoval, nemůže být vykládáno k tíži žalobce, že později žalovaný své rozhodnutí smlouvu plnit změnil. Jestliže od smlouvy nebylo možné odstoupit, pak při zachování zásady pacta sunt servanda je povinen každý z účastníků povinnosti z ní vyplývající plnit. Irelevantní je tvrzení žalovaného, že byl uveden žalobcem v omyl. I kdyby byla tvrzení zástupce žalobce při prezentaci zboží zavádějící, pak pokud jde o skutečnosti uvedené v návrhu smlouvy, který si mohl žalovaný prostudovat, tedy kdo, komu, co a za jakých podmínek prodává, nebyl o těchto skutečnostech žalovaný v omyl uveden. Žalovaný svobodně projevil svoji vůli a návrh smlouvy svým podpisem akceptoval. Svoboda projevu vůle žalovaného nebyla narušena, neboť není prokázáno a v podstatě ani tvrzeno, že by vůli souhlasit s návrhem projevil pod fyzickým nebo psychickým nátlakem.* Ústavní soud v této souvislosti sice přisvědčil, že předmětné zboží bylo nabízeno v rámci masivní reklamní kampaně, která mohla rozhodování potencionálních kupujících ovlivnit, to však neshledal jako takový důvod ovlivnění smluvní volnosti kupujícího, aby bylo možné zásadu *pacta sunt servanda* na daný případ neaplikovat.

To, že zásada *pacta sunt servanda* váže i stát, je-li účastníkem soukromoprávního vztahu, Ústavní soud vysvětlil v nálezu sp. zn. I. ÚS 281/97. Zde konstatoval, že *demokratický stát v zájmu své vlastní věrohodnosti bez níž by neměl podporu svých občanů, musí plně respektovat zásadu pacta sunt servanda, tj. závaznost dohod, jež uzavře se svými občany. Jestliže stát činí prohlášení, jimiž uznává nároky svých občanů pouze takovým způsobem, který mu umožňuje z formálně právních důvodů se vymknout plnění vlastních slibů, jde nepochybně o neblahé poselství občanům, které ohrožuje věrohodnost tohoto státu a doporučuje jim z preventivních důvodů vlastnímu státu nevěřit.*

Ústavní soud se ve své rozhodovací praxi opakovaně vyjádřil k přednosti vůle účastníků soukromoprávního vztahu před zákonnou úpravou. V nálezu sp. zn. I. ÚS 43/04 konstatoval, že *svobodná sféra jednotlivce a její bezprostřední ústavní garance v podobě vymahatelného subjektivního práva jsou totiž conditiones sine qua non materiálního právního státu, který je vystavěn na úctě k základním právům jednotlivce. Právo na respektování autonomní a svobodné sféry jednotlivce působí vlastně jako konstanta vytčená před závorkou, v níž se ocitají jednotlivá specifikovaná základní práva pozitivně formulovaná v reakci na jejich masové porušování autoritativními či totalitními režimy. Porušení tohoto práva se proto orgán státní moci dopustí i tehdy, pokud formalistickým výkladem norem jednoduchého práva odepře autonomnímu projevu vůle smluvních stran důsledky, které strany takovým projevem zamýšlely ve své právní sféře vyvolat. Podle principu autonomie vůle je třeba dát prostor jednotlivcům, aby sami určovali rozsah svých práv a povinností, přičemž jejich projevu vůle je třeba dát přednost před kogentním zněním zákona. V daném případě kritizoval Ústavní soud postup obecných soudů, které projev vůle účastníka právního vztahu hodnotili jako neplatný z důvodu neurčitosti, aniž by dali účastníkům prostor pro vyjádření cíle, jež napadeným smluvním ujednáním zamýšleli. Podobně se Ústavní soud vyjádřil i v nálezu I. ÚS 436/05, kdy konstatoval, že *doslovný výklad smlouvy může, ale nemusí být v souladu s vůlí jednajících stran. Směřuje-li vůle smluvních stran**

k jinému významu a podaří-li se vůli účastníků procesem hodnocení skutkových a právních otázek ozřejmit, má shodná vůle účastníků smlouvy přednost před doslovným významem textu jimi formulované smlouvy. Vůle je vnitřním stavem jednající osoby, který není bezprostředně přístupný interpretovi právního úkonu a není interpretem tohoto právního úkonu poznatelný. Na vůli je proto nutno usuzovat z vnějších okolností spojených s podpisem a realizací smluvního vztahu, zejména okolností spojených s podpisem smlouvy a následným jednáním účastníků po podpisu smlouvy. Základním principem výkladu smluv je priorita výkladu, který nezakládá neplatnost smlouvy, před takovým výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá, jsou-li možné oba výklady. Je tak vyjádřen a podporován princip autonomie smluvních stran, povaha soukromého práva a s ním spojená společenská a hospodářská funkce smlouvy. Neplatnost smlouvy má být tedy výjimkou, nikoliv zásadou (podobné závěry obsahuje i nález sp. zn. I. ÚS 625/03.

Zásadní význam pak měl nález sp. zn. I. ÚS 185/04, ve kterém Ústavní soud konstatoval, že právní princip pacta sunt servanda je obecným právním principem a v rovině ústavněprávní tvoří nepomítnelný atribut materiálního právního státu. Podobně v nálezu sp. zn. II. ÚS 531/06 Ústavní soud konstatoval, že pacta sunt servanda je všeobecně uznávanou právní zásadou a soudy právního státu z ní nemohou ústavně nekonformní interpretací zákoníku práce vyjímát smlouvy uzavírané z vůle státu poukazem na údajnou absenci hmotněprávní normy a doktrínu izolovanosti pracovního práva. V nálezu sp. zn. II. ÚS 3292/09 Ústavní soud uzavřel, že soukromé právo je založeno na stěžejní zásadě autonomie vůle a zásadě „pacta sunt servanda“. Zásada, že smlouvy mají být dodržovány, bývá považována za nejvyšší zásadu právní, resp. za nejvyšší přirozenoprávní normu, od které je odvozeno veškeré právo. Proto není-li zákonný důvod omezovat zásadu autonomie vůle a zásadu „pacta sunt servanda“, pak je třeba primárně vykládat zákonná ustanovení ve prospěch těchto zásad. Pokud tak obecné soudy nečiní,

porušují tak Ústavou garantované právo definované v čl. 2 odst. 4 Ústavy a v čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

V nálezu III. ÚS 104/04 se Ústavní soud zabýval platností smluvního ujednání, kterým bylo zřízeno věcné břemeno na dobu určitou, tedy otázkou, zda je možný zánik věcného břemene uplynutím doby, na kterou bylo zřízeno. Obecné soudy dospěly k závěru, že tento způsob zániku věcného břemene tehdy účinný občanský zákoník nezná, a proto se vyslovily pro neplatnost takového smluvního ujednání s tím, že smlouvu o zřízení věcného břemene proto považovaly za uzavřenou na dobu neurčitou. Ústavní soud jejich názor označil za protiústavní. Konstatoval, že *z ustanovení § 2 odst. 3 občanského zákoníku vyplývá, že subjektům občanskoprávních vztahů je v souladu se zásadou autonomie vůle umožněno, aby si v podmínkách tržního hospodářství, volné soutěže a konkurence uspořádaly občanskoprávní vztahy a jejich obsah, tj. souhrn vzájemných subjektivních občanských práv a povinností, smlouvou odchylně od občanského zákoníku. Tento závěr ovšem platí jen potud, pokud tuto volnost zákon výslovně nezakazuje, či pokud z povahy použitého zákonného ustanovení nevyplývá, že se od něj nelze odchýlit. Na základě této úpravy mohou subjekty občanskoprávních vztahů nejlépe realizovat vlastní osobní a hospodářské představy a záměry v souladu se svými individuálními zájmy, potřebami a preferencemi. V první řadě platí především to, co si smluvní subjekty spolu dohodly, jestliže jim zákonem navrhovaná standardní úprava těchto otázek z nějakých důvodů nevyhovuje. Jsou to samy subjekty občanskoprávních vztahů, které na základě svobodného smluvního rozhodování o tom, jaké povinnosti smlouvou převezmou, jaká práva si smlouvou založí, mohou nejlépe uplatnit své individuální zájmy a hospodářské potřeby. Stát se má zásadně zdržovat zásahů do soukromoprávní oblasti, tj. do svobodného soukromého rozhodování fyzických a právnických osob. Jestliže však subjekty již jednou uzavřou podle svého rozhodnutí určitou smlouvu (ať již pojmenovanou či nepojmenovanou), platí, že tuto smlouvu mají povinnost plnit (pacta sunt servanda). I*

nepojmenovaná smlouva je stejně závazná jako pojmenovaná, je-li uzavřena po právu. V souladu se zásadou dispozitivnosti, ovládající soukromé právo, není tato zákonná úprava subjektům soukromoprávních vztahů vnucována. Zákonná úprava v občanském zákoníku se proto uplatní až poté, kdy subjekty soukromoprávních vztahů nedají v rámci svého individuálního soukromého rozhodování přednost smluvnímu ujednání práv a povinností, které by jejich zájmům, potřebám a preferencím více vyhovovalo. Pokud obecné soudy interpretací dospěly k výše uvedenému závěru o neplatnosti části smlouvy o zřízení věcného břemene upravující dobu jeho trvání, ze kterého pak dále dovodily, že smlouva o zřízení věcného břemene je uzavřena na dobu neurčitou, učinily závěr, který je v příkrém rozporu s projevenou vůlí účastníků smlouvy. Obecné soudy tak uvedeným postupem porušily § 35 občanského zákoníku, neboť postupovaly v rozporu s pravidly jazykového, systematického a teleologického výkladu, protože předmětná rozhodnutí nelze než kvalifikovat ve smyslu svévolné aplikace jednoduchého práva (srov. čl. 36 odst. 1 Listiny).

Exkurz do judikatury Ústavního soudu je možné uzavřít konstatováním, že od svého ustanovení se Ústavní soud snažil soukromé právo vykládat ve světle principů přirozeného práva, které považoval za ústavní základ interpretace předpisů občanského práva. Vedle zásady *pacta sunt servanda* je z rozhodovací praxe Ústavního soudu zřejmé, že obdobnou váhu dává respektování autonomie smluvní vůle účastníků soukromoprávního vztahu (tedy principu co není zákonem zakázáno, je dovoleno). Z toho pak vyplývá zásada priority výkladu smluv, který nezakládá jejich neplatnost – zásada, která nám dnes připadá jako samozřejmá, ale připomeňme, že obecné soudy jako neplatné hodnotily např. smlouvy o nájmu nebytových prostor uzavřené před jejich kolaudací (neboť prostory bylo možné pronajímat jen k účelům, k nimž byly stavebně určeny) nebo smlouvy o nájmu bytu uzavřené právníckými osobami jako nájemci (neboť obsahem práva nájmu bytu je souhrn práv a povinností, které účastníci právního vztahu nájmu bytu vykonávají v souvislosti s realizací jedné ze základních lidských potřeb, a

to pro potřeby bydlení nájemce jako fyzické osoby; právo nájmu bytu je tedy jednoznačně vázáno na fyzickou osobu a jeho prostřednictvím uspokojuje fyzická osoba jako nájemce bytu svou potřebu bydlení, právnická osoba žádnou potřebu bydlení mít nemůže)¹¹. Judikatura Ústavního soudu tak měla zcela zásadní vliv na formulování rozhodovací praxe obecných soudů v situaci, kdy samotné normy soukromého práva byly poplatné době svého vzniku, a tudíž základní přirozenoprávní principy práva neobsahovaly. Jak správně konstatoval Tichý:¹²

*Ze základů hodnotového rámce je nejvýznamnější orientace na nezczitelná základní lidská práva, bez jejichž znalosti se i občanské právo může stát nástrojem manipulace ze strany držitelů moci, jak k tomu docházelo během 20. století ve fašistických, nacistických a komunistických diktaturách. Stejně významným závěrem judikatury Ústavního soudu je skutečnost, že zásadu *pacta sunt servanda* považuje za zásadu ústavní síly, vyplývající z Listiny základních práv a svobod, která v soukromoprávních vztazích dopadá stejnou měrou na fyzické i právnické osoby i stát.*

---

¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 3. 2006, sp. zn. 26 Cdo 1385/2005, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 10. 2006, sp. zn. 26 Cdo 1973/2006

¹² TICHÝ, L. : Obecná část občanského práva, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2014, 143 (marginální číslo).

2. Pacta sunt servanda v kontextu základních zásad soukromého práva podle OZ

Občanský zákoník ve svých úvodních ustanoveních definuje interpretační pravidla. To jsou pravidla, podle kterých musí být postupováno při výkladu jednotlivých zákonných ustanovení soukromého práva vůbec. Základní zásady jsou důležité zejména pro dovození účelu právní normy a rozhodování soudů v souladu s ekvitou. K. Eliáš¹³ v této souvislosti ekvitu charakterizuje jako *mysl pro právní řád* a připomíná Celsův výrok *ius est ars boni et aequi*. Koncept ekvity vnímá jako *nástroj směřující k souzvuku práva se spravedlností*.

Občanský zákoník klade důraz především na individuální odpovědnost jednotlivce a autonomii smluvní vůle. S autonomií vůle úzce souvisí zásada *pacta sunt servanda*, která znamená, že sliby a smlouvy se mají dodržovat.

2.1 Přírozenoprávní teorie soukromého práva

Vyjádření základů přírozenoprávní teorie obsahuje řada historických dokumentů. Vybrala jsem z nich Deklaraci nezávislosti¹⁴, jeden z nejkrásnějších právních textů: *Pokládáme za samozřejmé pravdy, že všichni lidé jsou si stvořeni sobě rovni a jsou nadáni jistými nezcizitelnými právy, mezi něž patří právo na život, svobodu a budování lidského štěstí*.

V teorii práva se proti sobě klade přírozené právo, *ius naturale*, proti pozitivnímu právu, *ius positivum*. Zastánci přírozenoprávní teorie vychází z premisy, že existují základní lidská práva, která vznikají a existují nezávisle na státu. Přírozené právo považují za nepsané, věčné, univerzální a neměnné – slovy Cicera: *Pravý zákon spočívající v správném pochopení je v souladu s přírozeností, rozlévá se na všechny, neodporuje si, platí ustavičně... Nemůžeme být*

---

¹³ ELIÁŠ, K.: Právní slušnost (ekvita) a občanský zákoník, in Sborník XXV. Karlovarské právnické dny, Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o. 2017, s. 21 - 22

¹⁴ JEFFERSON, T: Deklarace nezávislosti, 4. 7. 1776

*tohoto zákona zbavení ani rozhodnutím senátu ani lidu a neplatí také jiný zákon v Římě a jiný v Athénách, jiný nyní a jiný v budoucnosti, nýbrž jeden zákon, a to ustavičný a neměnný, bude vždy platit pro všechny národy a bude jeden společný jakoby učitel a panovník všech, totiž bůh.*¹⁵ Proti tomu teoretikové, vycházející z právního pozitivismu, považují za právo to, co je státem uznáno jako platné právo a je státem vymáháno. Zastánci přirozenoprávní teorie (jusnaturalismu) vytýkají celkem logicky pozitivistům, že v jejich učení nemá místo idea správnosti a spravedlnosti práva, potažmo, za legální považují i ty zákony, které jsou zjevně nespravedlivé. Rozdíl mezi přirozenoprávními teoretiky a pozitivisty můžeme ukázat v odpovědi na jednoduchou otázku – byly rozsudky podle nacistických Norimberských zákonů legální? Pozitivisty musí odpovědět kladně, protože i Norimberské zákony byly přijaty legitimní cestou a představovaly platné pozitivní právo. Jusnaturalista zřetelně vidí, že šlo o zjevnou nespravedlnost, která legální v jeho pojetí být nemůže. J. Sokol vysvětluje, že *pouze formální vymezení legality práva „pravidlem uznání“ a řádnou zákonodárnou procedurou, nedává žádné záruky proti zneužití práva, například totalitními režimy.*¹⁶

Z uvedeného vyplývá, že totalitní československý režim před r. 1989 nemohl vycházet z jiných principů než z právního pozitivismu. Autoritářský (a stejně tak i totalitní) právní systém je popřením přirozenoprávní teorie – socialistický právní systém formuloval svou pozitivistickou teorii definicí práva jako vůle vládnoucí třídy povýšené na zákon. Jak upozornil Ústavní soud v nálezu publikovaném pod č. 14/1994 Sb., *právněpozitivistická tradice, jež se přenesla i do poválečných ústav (včetně naší Ústavy z r. 1920), odhalila v pozdějším vývoji vícekrát své slabiny. Ústavy konstruované na těchto základech jsou hodnotově neutrální: tvoří institucionální a procesní rámec, naplnitelný velmi odlišným politickým obsahem, protože kritériem ústavnosti se stává dodržení kompetenčního a procesního rámce ústavních institucí a postupů, tudíž kritérií formálně-rationální povahy. V důsledku toho bylo v Německu*

---

¹⁵ In SOUSEDÍK, S.: Svoboda a lidská práva. Praha: Vyšehrad 2010, s. 38

¹⁶ SOKOL, J: Moc, peníze a právo. Esej o společnosti a jejích institucích. Praha: Vyšehrad 2015, s. 252

akceptováno nacionálně-socialistické panství jako legální, protože vyhlodalo obsah a posléze zničilo samu podstatu výmarské demokracie. Legalistické pojetí politické legitimace usnadňovalo po válce Klementu Gottwaldovi „naplňovat staré měchy novým vínem“ a pak „legitimovat“ únorový puč 1948 formálním dodržáním ústavních procedur. Princip „zákon je zákon“ se projevil proti bezpráví ve formě zákona jako bezmocný. Vědomí, že nespravedlnost musí zůstat nespravedlností, i když se halí do pláště zákona, se promítlo i do ústavy poválečného Německa a v současné době i do Ústavy České republiky.

Filosofická východiska občanského zákoníku z r. 1964 samozřejmě nemohla v éře demokratického právního státu obstát. Nový občanský zákoník z r. 2012, symbolicky označen č. 89 Sbírkou zákonů, se otevřeně hlásí k přirozeným základům soukromého práva a již z tohoto důvodu je projevem diskontinuity ve srovnání s předchozí právní úpravou.

2.2 Základní zásady soukromého práva

Základní zásady, deklarované v úvodní pasáži OZ, je možné zařadit mezi obecné právní zásady, které např. Z. Kühn¹⁷ chápe jako *právní principy v nejširším slova smyslu, pravidla, která tvoří základ určitého právního institutu, zákona, právního odvětví nebo (v případě obecných principů právních) právního řádu jako celku. Obecné zásady právní nejsou nějakou entitou sui generis, ale jsou specifickým druhem právního principu – specifickým v tom smyslu, že obecné zásady právní jsou způsobilé obsáhnout svým záběrem celý právní řád určitého státu.*

J. Winttr¹⁸ k tomu doplňuje, že *náš právní řád se vyznačuje tím, že se řídí určitými hodnotami. Za nejobecnější hodnoty můžeme považovat spravedlnost, svobodu člověka a právní jistotu. Princip respektu ke svobodě člověka se promítá do celého komplexu lidských*

---

¹⁷ KÜHN, Z.: Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, s. 78

¹⁸ WINTTR, J.: Říše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 254

práv, do zásady „každý může činit, co mu zákon nezakazuje“, do soukromoprávní zásady autonomie vůle, do zásady subsidiarity trestní represe a garancí spravedlivého procesu.

Podle J. Hurdíka¹⁹ má klíčový význam pro formulaci systému zásad hmotněprávního odvětví vymezení podstaty a cíle zásad a jejich způsobu fungování závislého na této podstatě a cílech, jinak řečeno, ukotvení zásad v širším společenském rámci.

Autoři učebnice občanského práva²⁰ vymezují zásady soukromého práva jako základní pravidla, která ovládají soukromé právo jako systémový celek a prostupují celou úpravou osobních, rodinných a majetkových práv a povinností soukromoprávní povahy bez ohledu na to, jde-li o soukromé právo, či o zvláštní (specifická) soukromá práva. Bez použití těchto zásad v praxi jsou aplikace a výklad institutů soukromého práva i jeho jednotlivých ustanovení nemyslitelné.

Základní zásady, na kterých spočívá OZ a soukromé právo vůbec, jsou formulovány v prvních čtrnácti paragrafech v hlavě I. Zákonodárce je považoval za natolik významné, že jim (ustanovením § 3030) přiznal jistou retroaktivní působnost. Právní poměry vzniklé do nabytí účinnosti OZ, tj. do konce roku 2013, se zásadně i nadále řídí dosavadními právními předpisy – avšak i na práva a povinnosti plynoucí z těchto vztahů se aplikují ustanovení části první hlavy I. OZ.

V § 1 OZ v odst. prvním definuje soukromé právo jako tu část právního řádu, která upravuje vzájemná práva a povinnosti osob. Za osoby v souladu s ustanovením § 18 OZ považuje osoby fyzické i právnické. Ustanovení § 1 současně konstatuje rozdělení práva na právo soukromé a veřejné a zdůrazňuje, že uplatňování soukromého práva je nezávislé na uplatňování práva veřejného. To však nemůžeme chápat tak, že právo soukromé a právo veřejné existují nezávisle na sobě, ale tak, že veřejné právo není nadřazeno právu soukromému. Tam,

---

¹⁹ HURDÍK, J.: K systému zásad soukromého práva, in Základné zásady súkromného práva v zjednotenej Európe. Bratislava: Iura edition, 2007, s. 76

²⁰ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol.: Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první. Obecná část. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2016, s. 47

kde by se střetl zájem chráněný právem veřejným se zájmem chráněným právem soukromým, musí zákonodárce naleznout přiměřený kompromis, který by spravedlivě vyvažoval újmu na soukromých právech uplatněním práva veřejného – např. při vyvlastnění, které je možné jen na základě zákona a za náhradu. Důvodová zpráva k tomuto ustanovení vysvětluje, že *jde o důraz na principy ústavního pořádku, že existenci státu a veřejné moci podmiňuje úcta k právům a svobodám člověka a že i při omezení základních práv a svobod člověka musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu*. K ustanovení § 1 OZ se kriticky staví např. autoři komentáře k občanskému zákoníku²¹, kteří vyčítají zákonnému textu neúplnost a upřesňují, že pokud má zákoník upravit soukromá práva osob vzniklá z jejich vzájemného styku, *jde o práva a povinnosti vzniklé z vůle soukromých osob v jejich vzájemném soukromém styku*.

Ustanovení druhého odstavce § 1 obsahuje základní princip soukromého práva demokratického právního státu, totiž zásadu autonomie smluvní vůle. Subjekty soukromého práva, tedy osoby, si mohou upravit svá vzájemná práva a povinnosti zcela volně podle svého uvážení, ledaže by jim zákon takové jednání výslovně zakazoval. Obecně pak jsou zakázána ujednání, která by porušovala dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti. Jednání, která jsou v tomto rámci zakázána, pak nemohou být platnými právními jednání – není tak možné např. uzavřít platnou smlouvu, kterou se smluvní strany domluví na bankovní loupeži. Meze autonomie smluvní vůle jsou tak dány zákonnými zákazy, dobrými mravy, veřejným pořádkem, právem upravujícím statusové věci a ochranou osobnosti. Citovaný komentář k občanskému zákoníku²² doplňuje, že *se nezakazují ve skutečnosti ujednání porušující dobré mravy atd. (resp. zakazují se jinými ustanoveními), ale stanoví se kogentní povaha zákonných ustanovení, jestliže by přípustnost odchylky dohodou stran vedla k porušení dobrých mravů, veřejného pořádku nebo úpravy postavení osob*.

---

²¹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 9

²² ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 15

Ustanovení § 2 odst. 1 OZ obsahuje základní interpretační pravidlo norem soukromého práva. Tyto normy totiž musí být vykládány jen ve shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem, základními principy formulovanými v hlavě I OZ a se zřetelem k hodnotám, které chrání. Tyto základní zásady mají přednost před doslovným zněním zákonného ustanovení, pokud by doslovný výklad vedl k interpretaci, která je s těmito zásadami v rozporu.

§ 2 odst. 2 OZ je odrazem nepřipustnosti právního formalismu. Zakazuje totiž, aby se někdo dovolával slov právního předpisu proti jeho smyslu a úmyslu zákonodárce. V tomto směru má proto pro výklad právního předpisu význam i důvodová zpráva, která by právě měla blíže objasnit smysl normy i úmysl zákonodárce. U komentovaného ustanovení zákonodárce v důvodové zprávě odkazuje na trvale platnou myšlenku Celsovu: *Scire leges non hoc est verba eorum tenere, sed vim ac potestatem*.²³ Současně důvodová zpráva kritizovala bezhodnotový právní formalismus předcházejícího období, a uložila soudci, aby slova zákona zvažoval, poměřoval je právními principy a zásadami, nespokojil se jen s gramatickým výkladem a hledal skutečný obsah zákona.

Ustanovení § 3 odst. 1 deklaruje základní oblasti ochrany, kterou soukromé právo poskytuje každému člověku – je to ochrana důstojnosti a svobody člověka a jeho přirozeného práva brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých. Současně je zakázáno, aby ochrana těchto základních hodnot bezdůvodně způsobila újmu druhým. Právo tak vyjádřilo filosofickou kategorii *svobody jednotlivce, která končí tam, kde začíná svoboda jiného*²⁴.

Základní zásady soukromého práva jsou koncentrovány v § 3 odst. 2 a patří mezi ně:

- a) zásada ochrany osobnostních práv,
- b) zásada ochrany rodiny, rodičovství a manželství,

---

²³ Znat zákony neznamená držet se jejich slov, ale pochopit jejich účinnost a sílu.

²⁴ NOVOTNÝ, P., IVIČÍČOVÁ, J., NOVOTNÁ, M., ŠTÝSOVÁ, M: Nový občanský zákoník. Principy a základní pojmy. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2014, s. 12

- c) zásada ochrany slabších,
- d) zásada *pacta sunt servanda*,
- e) zásada ochrany vlastnického práva,
- f) zásada každému, co jeho jest.

Autoři komentáře k OZ²⁵ upozorňují, že katalog základních zásad je pouze demonstrativní a konstatují, že *právní principy jsou základní kameny stavby právního systému a uplatňují se bez ohledu na to, zda jsou explicitně formulovány zákonodárcem nebo nikoli, a hodnotí je v souladu s R. Dworkinem jako standard, který se má dodržovat nikoli proto, že to pomůže dosáhnout nebo zajistit nějakou ekonomickou, politickou nebo sociální situaci, která se považuje za žádoucí, ale proto, že je požaduje spravedlnost, slušnost nebo nějaká jiná dimenze morálky*. K této problematice dále poznamenává K. Eliáš,²⁶ že *výčet obecných zásad právních v zákoníku nemůže být nikdy úplný. S tím se pojí riziko, že by na právní zásady, které v zákoně výslovně vzpomenuty nebudou, mohlo být nahlíženo jako na zásady neexistující, anebo alespoň zákonem neuznané. Takový přístup by byl principiálně nesprávný, protože obecně uznané a osvědčené principy práva kodifikuje právní věda (teorie), nikoli legislativní praxe*.

Občanský zákoník v ustanovení § 3 odst. 2 písm. a) opětovně deklaruje právo každého na ochranu jeho života a zdraví, svobody, cti, důstojnosti a soukromí. Ochrana těchto práv se věnují speciální ustanovení OZ, pojednávající o ochraně osobnostních práv (zejm. § 81 a násl. OZ), a rovněž ustanovení upravující náhradu majetkové a nemajetkové újmy (§ 2894 a násl. OZ).

Zvláštní zákonnou ochranu přiznává § 3 odst. 2 písm. b) rodině, rodičovství a manželství. Rodinnému právu, včetně manželskému majetkovému právu, je věnována část druhá OZ (§ 655 a násl.). V současné době sílí kritika zákonodárce, že stejnou ochranu, jakou přiznává

---

²⁵ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 24-25

²⁶ ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M.: Principy a východiska nového kodexu soukromého práva. Praha: Linde Praha a.s., 2001, s. 133

manželskému svazku muže a ženy, nepřiznává též párům stejného pohlaví, které jsou tak – oproti párům manželským – diskriminovány. Mám za to, že neobstojí argument v tom smyslu, že ochrana poskytována manželství muže a ženy vychází z toho, že manželé budou vychovávat společné děti. Jednak proto, že významná část dětí vyrůstá mimo manželství jen s jedním z rodičů, případně sice v manželství, kde však je jen jeden z partnerů jeho biologickým rodičem, jednak proto, že by uvedený argument automaticky zbavoval ochrany bezdětné manželské páry, což je nonsens.

Ochrana slabších je v § 3 odst. 2 písm. c) formulována jako zákaz, aby někdo utrpěl nedůvodnou újmu pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého postavení. Na druhé straně zákonodárce zakazuje, aby slabší jednatel nedůvodně těžil z vlastní neschopnosti k újmě druhých. Cit. ustanovení chrání především nezletilé děti a osoby s omezenou svéprávností, závislost však nemusí být jen v rovině dítě x zákonný zástupce nebo opatrovanec x opatrovník, lze si představit závislost v rovině žák x učitel nebo zaměstnanec x zaměstnavatel. Toto pravidlo vykládá odborná literatura jako zákaz *kořistit z hendikepu protistrany* a vysvětluje: *Není v rozporu s principem poctivosti, bude-li smlouva pro stranu nevýhodná proto, že si při vyjednávání o smlouvě počínala neobratně a nebyla schopna prosadit své zájmy; je však nepřijatelné, aby smlouva byla pro stranu hrubě nevýhodná jenom proto, že objektivně nemohla (pro nezletilost apod.) vůbec rovnocenné podmínky vyjednat a druhá strana toho zneužila.*²⁷

Zásada *pacta sunt servanda* je v § 3 odst. 2 písm. d) vyjádřena slovy, že daný slib zavazuje a smlouvy mají být splněny. Na ustanovení § 3 odst. 2 písm. d) OZ navazuje § 1759 OZ al. první, podle něhož smlouva strany zavazuje. Je tím vyjádřeno, že smlouva je obligací *inter partes*. Závazek smlouvou založený může být změněn nebo zrušen jen se souhlasem všech stran nebo ze zákonných důvodů (§ 1759 al. druhá). Právní účinky vůči osobám, které nejsou stranou

---

²⁷ LAVICKÝ, P. a kol.: Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 59

smlouvy, může smlouva mít jen v případě, že jí takové účinky výslovně zákon přiznává. S uvedenou zásadou souvisí i úprava řádného plnění závazku podle § 1910 OZ, podle nějž věřitel nemůže být proti své vůli nucen, aby přijal něco jiného, než co přísluší k jeho pohledávce, a dlužník nemůže být nucen, aby poskytl něco jiného, než co je dlužen. Stejně pravidlo se vztahuje i na místo, čas a způsob splnění. Uvedená zásada vedla Nejvyšší soud k názoru, že např. není možné bez dalšího plnit závazek sjednaný v měně euro českou měnou, a to ani v situaci, kdy věřitel plnění v jiné měně přijal, neboť *pouhé převzetí plnění v jiné než dojednané měně bez určitého ujednání o stanovení rozsahu, v němž tím závazek zaniká, či o způsobu přepočtu poskytnutého plnění na měnu, v níž měl být závazek splněn, totiž nemůže nahradit určitou (a tedy platnou) dohodu o změně obsahu závazku, přičemž neexistující projev vůle nelze nahradit ani úvahou opřenu o devizový kurs vyhlášený Českou národní bankou, nepřipustně nahrazující neexistující projev vůle smluvních stran.*²⁸ Autoři komentáře k OZ²⁹ souhlasí s tím, že *zásada pacta sunt servanda může být chápána jako právní princip. V souladu s touto kvalifikací to nevylučuje, že v případě konfliktu s jinými právními principy může být dána přednost např. principu ochrany slabší smluvní strany nebo principu dobré víry.* Autoři učebnice občanského práva³⁰ doplňují, že *ten, kdo daný slib nebo uzavřenou smlouvu porušil (zejména nesplněním nebo nenáležitým splněním své povinnosti ze slibu či smlouvy), musí nést příslušnou formu odpovědnosti, kterou sankční složky soukromoprávních – občanskoprávních norem pro ten který případ předvídají.*

Ochrana vlastnického práva vyjádřená v § 3 odst. 2 písm. e) vychází z čl. 11 Listiny základních práv a svobod, jde tedy o ústavně chráněnou hodnotu. Podle Listiny základních práv a svobod má každý právo vlastnit majetek, vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný

---

²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 10. 2017 sp. zn. 28 Cdo 4895/2016

²⁹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 29

³⁰ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol.: Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první. Obecná část. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2016, s. 51

obsah a ochranu. Vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné jen ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu. Vlastnictví dle Listiny základních práv a svobod zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem. Ustanovení § 3 odst. 2 písm. e) doplňuje Listinu a konstatuje, že vlastnické právo je chráněno zákonem a jen zákon může stanovit, jak vlastnické právo vzniká a zaniká. Ochrana vlastnického práva jako absolutního majetkového práva se OZ věnuje zejména v §§ 1011 až 1114.

Poslední zásada obsažená v § 3 odst. 2 písm. f) konstatuje, že nikomu nelze odeprít, co mu po právu náleží, jinými slovy – každému, co jeho jest. Autoři komentáře k občanskému zákoníku³¹ spatřují v uvedeném ustanovení odkaz k Ulpiánově vymezení spravedlnosti: *Příkazy práva jsou následující: čestně žít, nikomu neškodit a každému dávat to, co mu patří.*³²

Občanský zákoník v § 3 odst. 3 odkazuje generálně rovněž na ostatní obecně uznané zásady spravedlnosti a práva. Ústavní soud k těmto principům konstatoval, že *Ústava jako dokument institucionalizující soustavu základních obecně akceptovatelných hodnot a formující mechanismus a proces utváření legitimních mocenských rozhodnutí nemůže existovat mimo veřejností akceptovaného kontextu hodnot, spravedlnostních představ, jakož i představ o smyslu, účelu a způsobu fungování demokratických institucí. Jinými slovy nemůže fungovat mimo minimálního hodnotového a institucionálního konsenzu. Pro oblast práva z toho plyne závěr, že pramenem práva obecně, jakož i pramenem práva ústavního, a to i v systému psaného práva, jsou rovněž základní právní principy a zvyklosti.*³³ Ústavní soud v cit. nálezu dospěl k závěru, že obecné právní pravidlo má charakter samostatného pramene práva pouze *praeter legem*, tedy platí, pokud psané právo nestanoví jinak. Ve shodě s tím autoři občanského

---

³¹ LAVICKÝ, P. a kol.: Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 60

³² *Iuris praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non ledere, suum cuique tribuere.*

³³ Nález Ústavního soudu ze dne 17. 12. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 33/97

zákoníku v důvodové zprávě konstatují, že *není v moci zákona kodifikovat všechny obecné právní zásady* a považují za nutné *vystříhat se rizika svádět praxi k mylnému pojetí, že za závazné právní zásady zákoník uznává jen ty, na které pamatuje jejich výslovným pojmenováním*. Mezi takové obecné zásady bychom mohli zařadit zásadu *vigilantibus iura scripta sunt* (zákony jsou psány pro bdělé, tedy ty, kdo řádně dbají o svá práva) nebo *qui tacet consentire videtur* (kdo užívá svého práva, nikomu nekřivdí), apod.

3. Promítnutí zásady *pacta sunt servanda* do konkrétních ustanovení OZ

Zásada *pacta sunt servanda* ve smyslu § 3 odst. 2 písm. d) OZ se promítá do ustanovení § 1759 al. první OZ, které konstatuje, že smlouva strany zavazuje. Doplnuje, že smlouvu lze změnit nebo zrušit jen se souhlasem stran nebo ze zákonných důvodů. Současně vychází z názoru, že smlouva působí *inter partes* a vůči jiným osobám působí jen v případech, kdy tak zákon výslovně stanoví.

Zásadu *pacta sunt servanda* ve své rozhodovací praxi akcentoval i Nejvyšší soud ČR³⁴, který ve svém rozsudku vykládal pravidlo, *podle něhož závazkový vztah nelze měnit bez souhlasu jeho stran, pokud tento zákon nestanoví jinak*, což chápal jako formulaci jedné z tradičních zásad občanskoprávních vztahů, *že smlouvy je třeba dodržovat* (*pacta sunt servanda*). Z této zásady vyplývá, *že strany jsou povinny smlouvu plnit, a to i když se plnění pro některou z nich stalo nevýhodným*.

Odborné komentáře zmiňují, že *smlouva je lex contractus*. *Jde o stranami vytvořené autonomní právo, které má mezi nimi „sílu zákona“*. *Dokonce vázanost smlouvou je intenzivnější než vázanost zákonem, což se projevuje např. v úpravě deliktního práva, kde se lze zprostit odpovědnosti za porušení smlouvy nikoli jen exculpací, nýbrž prokázáním existence mimořádné nepředvídatelné a nepřekonatelné překážky vzniklé nezávisle na vůli dlužníka*.³⁵

OZ k zásadě *pacta sunt servanda* připojuje, že i daný slib zavazuje. Slib, na rozdíl od smlouvy, je jednostranným právním jednáním (může však být jako oferta základem dvoustranného právního jednání, viz část 3.3 této práce). Vznik obligace je zásadně vázán na uzavřenou smlouvu, závazek z jednostranného právního jednání je spíše výjimečný – jednostranné právní jednání bude mít jen takové právní důsledky, které s ním zákon spojuje.

---

³⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 8. 2007, sp. zn. 28 Cdo 2660/2007

³⁵ MELZER, F., TĚGL, P. a kolektiv: Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117. Praha: Leges, 2013, s. 85

Právní následky pouhého „slibu“ můžeme dohledat např. v právní úpravě závazků z právního jednání jedné osoby v §§ 2884 až 2893 OZ, ale též v úpravě předsmluvní odpovědnosti (§ 1728 a násl. OZ), ručení (§ 2018 OZ) nebo ve směnečném právu.

Proti zásadě *pacta sunt servanda* někteří autoři zmiňují zásadu *rebus sic stantibus*. Jde o zásadu, která (v protiváze k výše zmíněnému výkladu Nejvyššího soudu ČR) umožňuje změnu nebo zrušení smlouvy v případě zásadní změny okolností. Tato zásada našla své vyjádření v § 1765 OZ. Zatímco § 1764 OZ konstatuje, že na povinnosti smluvní strany splnit dluh se nic nemění ani v případě, že se po uzavření smlouvy změni okolnosti do té míry, že se plnění smlouvy stane pro ni obtížnější, ustanovení § 1765 umožňuje smluvní straně, aby se domáhala obnovení jednání o smlouvě, prokáže-li, že došlo ke změně okolností tak podstatné, že tato změna založila v právech a povinnostech stran zvlášť hrubý nepoměr znevýhodněním jedné z nich buď neúměrným zvýšením nákladů plnění nebo neúměrným snížením hodnoty předmětu plnění, a současně prokáže-li, že změnu nemohla rozumně předpokládat ani ovlivni a že skutečnost nastala až po uzavření smlouvy nebo se dotčené straně stala až po uzavření smlouvy známou. Uplatnění tohoto práva však povinnou stranu neopravňuje k odložení jejího plnění. Práva dle § 1765 OZ nemůže dotčená strana využít v případě, že na sebe převzala nebezpečí změny okolností.

Zásadu *rebus sic stantibus* můžeme dohledat též v ustanoveních § 1788 odst. 2 OZ, které upravuje zánik závazku ze smlouvy o smlouvě budoucí, pokud se změni okolnosti, z nichž strany při vzniku závazku ze smlouvy o smlouvě budoucí vycházely, do té míry, že na zavázané straně nelze rozumně požadovat, aby smlouvu uzavřela.

Od zásady *rebus sic stantibus* je nutno odlišovat postih pro neúměrné zkrácení. Zatímco v případě změny okolností jde o situaci, která nastala po uzavření smlouvy a smluvní strana ji před uzavřením smlouvy nemohla předpokládat, ustanovení § 1793 odst. 1 OZ umožňuje stranám v případě synallagmatického závazku, kdy plnění ze stran je v hrubém nepoměru

k tomu, co poskytla druhá strana, aby se zkrácená strana dožadovala zrušení smlouvy a navrácení všeho do původního stavu. Jde tedy o situaci, kdy od počátku bylo vzájemné plnění smluvních stran v hrubém nepoměru, přičemž se vychází z toho, že obě strany jednaly poctivě (jinými slovy, při uzavření smlouvy nebyl hrubý nepoměr mezi vzájemnými plněními žádné ze stran zřejmý). V praxi může jít například o prodej starožitného obrazu, o němž se strany domnívají, že jde o bezcenný obraz a teprve následně vyjde najevo, že jde o hodnotné dílo. Pokud by jedna ze stran jednala nepoctivě, slovy OZ by zneužila tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti druhé strany a nechala by si slíbit nebo poskytnout plnění, jehož majetková hodnota je k vzájemnému plnění v hrubém nepoměru, bylo by její jednání hodnoceno jako lichva a smlouva by byla neplatná. O takový případ by šlo v popisovaném příkladu tehdy, pokud by kupující věděl, že obraz má vysokou hodnotu, a zneužil by neznalosti prodávajícího a zakoupil by jej za zlomek jeho skutečné ceny.

3.1 Autonomie smluvní vůle

J. Wintr³⁶ konstatuje, že *ústřední soukromoprávní zásada autonomie vůle dostává v obligačním právu podobu zásady smluvní volnosti, jež má pro toto pododvětví ústřední význam. Smluvní strany (kontrahenti) mají právo smluvit si cokoli, nejsou vázáni ani smluvními typy, ani předepsanou formou. Nikdo není nucen smlouvy uzavírat nebo je uzavírat s konkrétním kontrahentem.*

Ochrana svobody smluvní vůle je Ústavním soudem³⁷ považována za *nezbytnou součást demokratického právního státu a derivát ústavní ochrany práva vlastnického dle čl. 11 Listiny (jehož základním komponentem je ius disponendi)*. Samotná autonomie smluvní vůle znamená

---

³⁶ WINTR, J.: Říše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 156-157

³⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 5. 2000 sp. zn. Pl. ÚS 24/99

dle Ústavního soudu,³⁸ že je ponecháno zásadně na uvážení a rozhodnutí samotných subjektů, zda vůbec a s kým smlouvu uzavřou, jaký bude její obsah, jaká bude její forma a mimo jiné i jaký typ smlouvy subjekty pro konkrétní případ zvolí. Důležitým momentem při uzavírání smluv je pak předvídatelnost, a to případně nepříznivých právních následků pro účastníky, resp. některého z nich, jestliže se po právu chovat nebudou. Splnění této podmínky je v projednávané věci mimo jakoukoli pochybnost, neboť žalovaný věděl, z jakých důvodů stěžovatel volí "občanskoprávní půdu" a jaké následky jsou s tím pro něho spojeny. Vzhledem k omezenému ručení společníků společnosti s ručením omezeným (§ 106 obchodního zákoníku) a současným stavem plnění závazků ze strany těchto společností byla stěžovatelova volba, jaký typ smlouvy v konkrétním případě uzavře, zcela v souladu s již konstatovaným principem smluvní autonomie, to zejména v situaci, když ani z obsahu podepsaných směn nelze dovést, že by měly nepodmíněnou vztahnost k společnosti žalovaného, a že by tedy šlo o obchodně závazkový vztah vztahující se ke vzájemné podnikatelské činnosti. Přijal-li pak žalovaný sám při uzavírání zmíněných smluv režim občanskoprávního vztahu, je nucen nést i důsledky z toho vyplývající. V dalším nálezu³⁹ pak Ústavní soud doplnil, že volnost uzavírání smluv nemůže znamenat pouze volnost výběru typů smluv, výběru smluvního partnera, utváření obsahu smlouvy, volnosti formy, ale znamená i možnost svobodně se dohodnout na zániku smluvního vztahu a na případných následcích dohody o zrušení smlouvy.

Z uvedeného vymezení Ústavním soudem je možné dovést následující složky autonomie smluvní vůle – svobody rozhodnout se:

- a) zda bude subjekt právně jednat, tedy zda smlouvu uzavře, či nikoliv,
- b) s kým smlouvu uzavře, tj. právo volného výběru smluvního partnera (samozřejmě za předpokladu získání jeho konsensu),
- c) jaký bude obsah smlouvy, tedy vzájemná práva a povinnosti smluvních stran,

---

³⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 1. 2000, sp. zn. IV. ÚS 387/99

³⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2004, sp. zn. I. ÚS 670/02

d) jaký smluvní typ a jakou formou bude uzavřen.

Výrazem autonomie smluvní vůle je ustanovení § 574 OZ, který zakládá prioritu výkladu právního jednání, který nezakládá jeho neplatnost (na právní jednání je třeba spíše hledět jako na platné než jako na neplatné). To platí dle § 559 OZ i pro formu právního jednání, kdy každý má právo zvolit si pro právní jednání libovolnou formu, není-li ve volbě formy omezen ujednáním nebo zákonem – tak např. pro zřízení nebo převod věcného práva k nemovité věci, ke změně takového práva nebo jeho zrušení předepisuje § 560 OZ písemnou formu. Výkladové pravidlo obsažené v § 574 OZ hodnotí autoři komentáře k OZ⁴⁰ jako „materiální“ a vysvětlují, že *předmětem materiálního pravidla výkladu není metoda interpretace, ale její výsledek. Příkladuje proto interpretovi dát v pochybnostech při hodnocení vady právního jednání a jeho následků spíše přednost zachování platnosti právního jednání před jeho odstraněním ve smyslu neplatnosti.* Současně však zdůrazňují, že *v žádném případě však nesmí soudce za pomoci této výkladové maximy nahrazovat vůli stran svojí vlastní představou.* S tímto názorem se ztotožňují, autonomie smluvní vůle stran musí být vždy pojímána jako jejich vlastní vůle a nemůže být nahrazena uspořádáním, které strany nikdy nezamýšlely.

Autonomie smluvní vůle není bezbřehá. Občanský zákoník obecně poskytuje ochranu právnímu jednání, které je poctivé, které svým obsahem a účelem odpovídá dobrým mravům i zákonu (§ 547 OZ). V občanském zákoníku můžeme nalézt kromě výše zmíněných projevů zásady *rebus sic stantibus* omezení autonomie smluvní vůle jednak obecnou zásadou poctivosti, jednak zásadou ochrany slabší strany. Autoři komentáře k OZ⁴¹ konstatují, že v § 547 zákonodárce *zdůrazňuje rámeček autonomie smluvní vůle, kterou v tomto ustanovení ohraničuje příkazem souladnosti právních jednání s dobrými mravy a zákonem. Po obsahové stránce musí projev vůle splňovat určité náležitosti, jež jsou existenčními předpoklady k tomu, aby*

---

⁴⁰ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1420

⁴¹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1323

způsoboval jednajícím zamýšlené následky. Obdobně jako zákazy obsahuje právo (ať již v zákoně, či v zásadě dobrých mravů) určitá omezení ve formě příkazů. Zákazy a příkazy tak formulují určitý standard, v jehož rámci se právní jednání uskutečňuje. Neodpovídá-li právní jednání tomuto standardu, buď vůbec nevznikne (nicotnost) nebo je postiženo nedostatky, které mohou vést k použití sankcí.

OZ vychází z předpokladu, že je nutné nastolit rovnováhu mezi smluvními partnery, jiní autoři komentáře k OZ⁴² k tomu doplňují, že výrazná nerovnováha mezi smluvními stranami vede často k tomu, že jedna smluvní strana vnutí svou vůli straně druhé, aniž ta má možnost se proti tomu reálně bránit. Musí-li obdobnou smlouvu uzavřít a není-li jiného partnera nebo nabízejí-li všechny potenciální protistrany obdobně nevyvážené podmínky, nelze pro slabší smluvní stranu o autonomii vůle reálně uvažovat. Projevem ochrany slabší strany je ustanovení § 433, které jednak v odst. 1 zakazuje podnikateli, který vystupuje v hospodářském styku, aby svou kvalitu odborníka a své hospodářské postavení zneužil k vytváření nebo využití závislosti slabší strany a k dosažení zřejmé a nedůvodné nerovnováhy ve vzájemných právech a povinnostech a v odst. 2 konstruuje vyvratitelnou právní domněnku, že slabší stranou je vůči podnikateli vždy spotřebitel, tedy ten, kdo vystupuje mimo souvislost s vlastním podnikáním.

Ochrana slabší straně je poskytnuta rovněž v rámci úpravy tzv. adhezních smluv v § 1798 a násl. OZ. Smlouvy adhezního typu jsou v podstatě formulářové smlouvy, tedy takové, jejichž základní podmínky byly určeny jednou ze smluvních stran nebo podle jejích pokynů, aniž slabší strana měla skutečnou příležitost obsah těchto základních podmínek ovlivnit. V praxi půjde nejčastěji o smlouvy o dodávkách energií a jiných médií, smlouvy s telefonními operátory, pojistné smlouvy, smlouvy s bankami apod. Ochrana slabší strany se projevuje právem na vyslovení neplatnosti některých doložek obsažených v adhezních smlouvách (§§ 1799 až 1800). Doložka, která odkazuje na podmínky uvedené mimo vlastní text smlouvy (typicky

---

⁴² LAVICKÝ, P. a kol.: Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 57

všeobecné obchodní podmínky silnější strany), je platná jen za podmínky, že s ní i jejím významem byla slabší strana seznámena nebo prokáže-li se, že její obsah musela znát. V praxi jsou proto všeobecné obchodní podmínky buď pevně připojeny k vlastnímu textu smlouvy, nebo je vyžadováno, aby druhá strana (zákazník) výslovně stvrdila své seznámení se s textem a porozumění textu podmínek jejich podpisem. Smlouvy uzavírané adhezním způsobem by neměly obsahovat doložku, kterou lze přečíst jen se zvláštními obtížemi (např. příliš malý font tisku nebo slabý, nečitelný tisk) ani doložku, která je pro osobu průměrného rozumu nesrozumitelná. Takové doložky jsou platné, jen nepůsobí-li slabší straně újmu nebo prokáže-li silnější strana, že slabší straně byl význam takové doložky dostatečně vysvětlen. Stejně tak je dovozována neplatnost doložky, která je pro slabší stranu nevýhodná, aniž je pro to rozumný důvod. OZ příkladmo uvádí odchylky smlouvy od obvyklých podmínek. Ještě před účinností OZ se k problematice adhezních smluv vyjadřoval Ústavní soud, který ve svém nálezu⁴³ dovodil, že *v praxi se zásada poctivosti projevuje mimo jiné tím, že text spotřebitelské smlouvy, obzvláště jedná-li se o smlouvu formulářovou, má být pro průměrného spotřebitele dostatečně čitelný, přehledný a logicky uspořádaný. Například smluvní ujednání musí mít dostatečnou velikost písma, nesmějí být ve výrazně menší velikosti než okolní text, nesmějí být umístěna v oddílech, které vzbuzují dojem nepodstatného charakteru. Uvedená zásada poctivosti dopadá i na aplikaci všeobecných obchodních podmínek. Jak bylo uvedeno v bodě 9, i ve spotřebitelských smlouvách je možno všeobecné obchodní podmínky uplatnit, nicméně taková aplikace má nejen uvedená formální omezení, nýbrž i omezení obsahová. Z těchto závěrů Ústavní soud dovodil, že ujednání o smluvní pokutě v rámci spotřebitelských smluv nemohou být (podobně jako rozhodčí doložka) obsažena ve všeobecných obchodních podmínkách, ale jen ve vlastní spotřebitelské smlouvě, resp. listině, na kterou spotřebitel připojuje svůj podpis.*

---

⁴³ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2013, sp. zn. I. ÚS 3512/11

3.2 Culpa in contrahendo

Zásada *pacta sunt servanda* je principem, který se zásadně uplatní *po* uzavření smlouvy (uzavřené smlouvy mají být plněny). Z principu „daný slib zavazuje“ však vyplývají právní účinky již ze samotného jednání o smlouvě, což OZ činí v rámci úpravy předsmluvní odpovědnosti (= *culpa in contrahendo*). Ustanovení § 1728 odst. 1 OZ potvrzuje autonomii smluvní vůle a konstatuje, že každý může vést jednání o smlouvě svobodně a neodpovídá za to, že ji neuzavře, ledaže jednání o smlouvě zahájí nebo v takovém jednání pokračuje, aniž má úmysl smlouvu uzavřít – odborná literatura dovozuje, že účastník smluvního jednání *nesmí jednat nepoctivě a úmysl uzavřít smlouvu nesmí jen předstírat*.⁴⁴ Odst. 2 cit. ustanovení ukládá smluvním stranám, aby si při jednání o smlouvě vzájemně sdělily všechny skutkové a právní okolnosti, o nichž ví nebo vědět musí, tak, aby se každá ze stran mohla přesvědčit o možnosti uzavřít platnou smlouvu a aby byl každé ze stran zřejmý její zájem smlouvu uzavřít.

Ustanovení § 1729 odst. 1 spatřuje nepoctivost právního jednání smluvní strany, která přes důvodné očekávání druhé strany v uzavření smlouvy v okamžiku, kdy strany dospěly při jednání o smlouvě tak daleko, že se uzavření smlouvy jeví jako vysoce pravděpodobné, jednání o uzavření smlouvy ukončí, aniž by k tomu měla spravedlivý důvod. Nepoctivé jednání účastníka smlouvy má tedy dvě složky, jednak musí svým dosavadním jednáním vyvolat u druhého účastníka důvodné očekávání uzavření smlouvy, a jednak musí bez spravedlivého důvodu jednání o smlouvě ukončit. Autoři komentáře k OZ⁴⁵ za kvalifikované důvodné očekávání označují takový *výsledek sjednávání smlouvy, kdy strany ve své podstatě dospěly ke shodě na obsahu právního jednání. Půjde o takové případy, kdy nepoctivá strana svým jednáním dala najevo, že z hlediska její vůle už se nejedná o volnou úvahu, zda smlouva bude*

---

⁴⁴ NOVOTNÝ, P., NOVOTNÁ, M., BUDÍKOVÁ, P., IVIČIČOVÁ, J., KEDROŇOVÁ, K., ŠTROSOVÁ, I., ŠTÝSOVÁ, M.: Nový občanský zákoník. Smluvní právo. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2017

⁴⁵ HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 60

uzavřena či ne. Často půjde o případy, kdy obsah právního jednání je dohodnut a zbývá naplnění posledního kroku – dosažení požadované formy, doložení naplnění určitého předpokladu (doložení znaleckého posudku, finanční způsobilosti, kontrola provozu), splnění podmínky (absolvování zkoušky), se kterou spojuje nepoctivá strana svůj souhlas s uzavřením smlouvy. Musí zde tedy být objektivně posuzovaná vysoká pravděpodobnost, že smlouva bude uzavřena.

Ačkoli předchozí občanský zákoník č. 40/1964 Sb., jakož i souběžně účinný obchodní zákoník č. 513/1991 Sb., neobsahovaly výslovnou právní úpravu předsmluvní odpovědnosti, dovodil Nejvyšší soud, že její základy jsou dány v generální prevenční povinnosti dle § 415 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., a při respektování zásady smluvní volnosti konstatoval, že *pokládá za první předpoklad odpovědnosti skutečnost, že konkrétní osoby zahájily jednání o uzavření určité smlouvy, přičemž tato jednání dospěla do stadia, kdy jedna ze stran kontraktačního procesu byla v důsledku chování druhé potencionální smluvní strany v dobré víře, že předpokládaná smlouva bude uzavřena. Dalším nezbytným předpokladem je, že k ukončení jednání o uzavření smlouvy druhá strana přistoupila, aniž k tomu měla legitimní důvod.*⁴⁶ Pokud tedy smluvní strana po celou dobu vyjednávání o smlouvě dává druhé straně najevo, že ještě není rozhodnuta smlouvu uzavřít – např. ji informuje o nezbytném souhlasu mateřské společnosti nebo financující banky, který následně není udělen – pak její jednání není nepoctivé a nemůže založit její předsmluvní odpovědnost.

Nepoctivým ukončením procesu uzavírání smlouvy v době, kdy druhá strana legitimně očekává její uzavření, vede dle § 1729 odst. 2 OZ ke vzniku povinnosti nepoctivé smluvní strany nahradit druhé smluvní straně škodu, která jí tím vznikla. Výše škody je limitována ztrátou z neuzavřené smlouvy v obdobných případech. Nárok poškozené strany na náhradu škody v sobě zahrnuje jak škodu skutečnou (náklady na právní zastoupení v procesu uzavírání

---

⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 10. 2006, sp. zn. 29 Odo 1166/2004

smlouvy, náklady na nečerpaný úvěr apod.), tak ušlý zisk. Odpovědnost za škodu vychází z obecných pravidel a zahrnuje (i) zaviněné porušení právní povinnosti, (ii) vznik škody a (iii) příčinnou souvislost mezi porušením právní povinnosti a škodou v tvrzené výši. Zaviněným porušením právní povinnosti je nedůvodné ukončení jednání o smlouvě, tedy jednání nepoctivé, přičemž zavinění může mít povahu úmyslu i nedbalosti. Dalším předpokladem je vznik škody na straně poškozené strany, tedy úbytek jejího majetku nebo nedosažení očekávaného zisku. Mezi oběma podmínkami odpovědnostního nároku – porušením povinnosti a vznikem škody musí být dána příčinná souvislost, jinými slovy, příčinou vzniku škody (jedinou nebo hlavní) je právě nepoctivé jednání smluvní strany, která bezdůvodně odmítla uzavřít smlouvu na samém konci vyjednávacího procesu, kdy druhá strana legitimně očekávala její uzavření a jednala tak, aby uzavření smlouvy dosáhla.

Nejvyšší soud se ve své judikatorní praxi zabýval (ne)legitimním ukončením smluvního vyjednávání, a dospěl např. k závěru, že *žalovaní měli legitimní důvod odmítnout uzavření smlouvy proto, že smluvní podmínky nabízené žalobkyní odporovaly jejich počátečnímu prohlášení s tím, že je nutné vzít v úvahu jednání smluvních stran v průběhu celého kontraktačního procesu*⁴⁷. Obdobně v dalším rozhodnutí⁴⁸ dospěl Nejvyšší soud ČR k závěru, že *nebyly prokázány předpoklady odpovědnosti za škodu, když ze skutkových zjištění k dané otázce vyplývá, že poté, co žalobkyně nepřistoupila na doplňující návrh žalované (která požadovala uzavření písemné smlouvy) a vzhledem ke konfliktům manažera žalované a jednatelem žalobkyně, žalovaná ukončila kontraktační proces.*

---

⁴⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 3. 2013, sp. zn. 25 Cdo 2863/2012

⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 4. 2013, sp. zn. 23 Cdo 951/2011

3.3 Slib jako návrh na uzavření smlouvy

Samotný pojem „slib“, jak jej vnímá § 3 odst. 2 písm. b) OZ, nemůžeme omezovat jen na jednostranné právní jednání, v praxi bude nejčastější formou slib uzavřít nějakou smlouvu – tedy návrh na uzavření smlouvy, jehož přijetím adresátem se smlouva stává perfektní. Za zavazující jednání jednajících osoby ve smyslu § 3 odst. 2 písm. b) OZ můžeme považovat i akceptaci nabídky adresátem.

Návrh na uzavření smlouvy, který OZ označuje termínem „nabídka“ musí v souladu s § 1731 splňovat obecné náležitosti platného právního jednání. Musí z něj být zřejmé, kdo jej činí, kdo je adresátem, s nímž má být smlouva uzavřena i úmysl uzavřít určitou smlouvu a v souladu s § 1732 odst. 1 musí obsahovat i podstatné náležitosti smlouvy tak, aby smlouva mohla být uzavřena jeho jednoduchým a nepodmíněným přijetím, a musí z něj plynout vůle navrhovatele být smlouvou vázán, bude-li nabídka přijata. Projev vůle, který nevyhovuje § 1732, není nabídkou a nemůže být proto přijat. Ustanovení § 1733 však umožňuje, aby právní jednání, které není nabídkou, ale které je slibem plnění za určitý výkon nebo výsledek, bylo chápáno jako veřejný příslib, případně jako výzva k podání nabídky. Výzvou k podání nabídky bude takový projev vůle navrhovatele, kterým se obrátí více konkrétních adresátů nebo neurčitý okruh adresátů, kterým je bude žádat, aby oni jemu předložili návrh na uzavření smlouvy, tedy svou nabídku. Takovou výzvou bude inzerát nabízející k prodeji movitou nebo nemovitou věc, žádosti o předložení návrhu smlouvy do výběrového řízení apod.

Nabídka může být učiněná ústně nebo písemně, pokud však zákon vyžaduje k platnosti smlouvy určitou formu (písemnou, s ověřenými podpisy), musí nabídka tyto formální požadavky rovněž splňovat. Nabídka v písemné formě bude mít nejčastěji podobu smluvního textu podepsaného jednou smluvní stranou. Speciálním případem je nabídka zboží v samoobslužném obchodě (§ 2160 odst. 2 OZ), kdy nabídkou je samotné vystavení zboží v obchodě s uvedením ceny. Zvláštním případem nabídky může být internetový obchod, kdy je

zboží nabízeno zveřejněním s dálkovým přístupem. V praxi bude nutné zejména v rámci internetového obchodu nutno rozlišovat, kdy zájemce o zboží přijímá nabídku obchodu (klasické e-shopy) a kdy zasílá teprve obchodu elektronickou cestou objednávku, tedy svůj návrh na uzavření kupní smlouvy, která je uzavřena až přijetím ze strany obchodu (tímto přijetím může být i dodání zboží, pokud nabídka nevyžaduje formální akceptaci). M. Kindl při rozboru konkludentního přijetí nabídky upozorňuje, že *akceptací není jakékoliv konkludentní jednání, ale jenom takové, z něhož bezpochyby vyplývá vůle návrh přijmout, a – s ohledem na požadovanou obsahovou shodu oferty a akceptace – v té podobě, kterou mu udělil oferent. Pokud oblat reaguje na ofertu tak, že vystaví fakturu, která přesně odpovídá údajům obsaženým v návrhu, lze takové jednání považovat za reálné přijetí návrhu.*⁴⁹

Zásada „daný slib zavazuje“ se v rámci právní úpravy nabídky projevuje v možnosti odvolání a zrušení nabídky. Nabídka je zásadně odvolatelná, neodvolatelnost nabídky musí být v nabídce v souladu s § 1736 OZ výslovně vyjádřena nebo se na ní smluvní strany musí dohodnout. V praxi bude jednoznačně převládat první případ, tedy neodvolatelnost vyjádřená přímo v textu nabídky, ale dokážu si představit např. potvrzení závaznosti (neodvolatelnosti) objednávky na základě požadavku druhé smluvní strany. Neodvolatelnost nabídky může podle § 1736 al. druhá OZ vyplývat i z jednání stran o uzavření smlouvy, z jejich předchozího obchodního styku nebo ze zvyklostí. V praxi se s takovým řešením můžeme setkat především u smluv uzavíraných distančním způsobem. Neodvolatelnost nabídky může být formulována různě, nejčastěji se v praxi setkáváme s termínem „závazná objednávka“ nebo „závazná rezervace“, která naznačuje oferentovu vůli činit nabídku jako neodvolatelnou.

Neodvolatelnou nabídku sice není možné odvolat, ustanovení § 1737 OZ však umožňuje neodvolatelnou nabídku zrušit. Zrušení nabídky je rovněž jednostranným právním jednáním oferenta. K účinnosti zrušení nabídky zákonné ustanovení vyžaduje, aby projev vůle oferenta

---

⁴⁹ KINDL, M., ROZEHNAL, A.: Nový občanský zákoník. Problémy a úskalí. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 177

zrušit nabídku dojde oblátovi před doručením nabídky nebo nejpozději současně s tímto doručením, tedy přesněji, jak uvádí odborná literatura, *pokud jeho účinky nastanou nejpozději s účinností nabídky*.⁵⁰

Od zrušení nabídky odlišuje ustanovení OZ odvolání nabídky. Praktický význam má toto rozlišení jen v případě zásadní neodvolatelnosti nabídky. Neodvolatelnou nabídku totiž oferent nemůže odvolat (§ 1738 odst. 2 OZ), může ji jen zrušit (viz shora poznámky k § 1737 OZ). Odvolatelnou nabídku oferent odvolat může, je však v odvolání omezen ustanovením § 1738 odst. 1 OZ, které mu zakazuje odvolat nabídku v době, kterou určil pro její akceptaci. Znamená to, že po tuto dobu je nabídka neodvolatelnou (tudíž je možné ji zrušit). V souladu s obecnou zásadou výkladu právních jednání podle jejich obsahu a nikoli označení je možné za odvolání nabídky považovat i projev vůle, který oferent označil např. jako „zrušení nabídky“ nebo „storno objednávky“, pokud splňuje zákonné náležitosti odvolání nabídky – a potom jsou s takovým projevem vůle vyvolány i právní účinky odvolání nabídky.

V případě, že by oferent svou nabídku s právními účinky (tedy v souladu s příslušnými ustanoveními OZ) odvolal nebo zrušil, a poté by oblát učinil projev vůle směřující k uzavření smlouvy, mohl by být tento jeho projev vůle toliko novou nabídkou, učiněnou původnímu oferentovi, neboť účinně zrušenou nebo odvolanou nabídku již oblát nemůže s právními účinky přijmout.

Pro odvolání nebo zrušení nabídky OZ nepředepisuje žádnou právní formu, je tedy zapotřebí postupovat podle obecného ustanovení § 564 OZ. Pokud zákon vyžaduje pro určité právní jednání určitou formu, musí mít nabídka i její odvolání nebo zrušení tuto nebo přísnější formu. Pokud je zvláštní forma právního jednání vyžadována jen na základě ujednání stran, lze nabídku zrušit i v jiné právní formě, ledaže by to nabídka nebo ujednání stran vylučovaly. Pokud by byla pro právní jednání předepsána písemná forma, nabídka by byla učiněna písemně

---

⁵⁰ HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 97

a její odvolání nebo zrušení toliko ústně, bylo by odvolání či zrušení považováno za neplatné pro nedostatek formy a nabídka by byla účinná i nadále, tj. trvala by možnost obláta nabídku akceptovat, dokud by neuplynula lhůta pro její přijetí.

3.4 Závazek slibu jako jednostranné jednání a náklady spojené se slibem

Závazky z jednostranného právního jednání, tedy jednání jediné osoby, s nímž zákon spojuje právní následky, upravuje § 2884 a násl. OZ ve dvou formách, a to jako veřejný příslib (příslib odměny nebo vypsání ceny) a jako slib odškodnění. K jednostranným jednáním můžeme však řadit např. i ručení nebo směnečné závazky.

3.4.1 Veřejný příslib odměny

Prvním zkoumaným jednáním je veřejný příslib odměny, upravený v §§ 2884 až 2886 OZ. Podle § 2884 zavazuje příslibujícího příslib odměny za nějaký výkon učiněný vůči blíže neurčené osobě tehdy, pokud byl veřejně vyhlášen. Podmínky závaznosti příslibu jsou tak určeny zákonem kogentně, taxativně a kumulativně, a jsou jimi: příslib odměny, určení výkonu, za který má být odměna poskytnuta, adresování příslibu neurčené osobě a veřejné vyhlášení příslibu. Vedle toho musí příslib splňovat obecné náležitosti kladené na právní jednání, tedy musí být míněn vážně, musí být srozumitelný a určitý. Typickým příkladem veřejného příslibu zavazujícího příslibujícího může být zveřejnění příslibu odměny za nalezení zaběhnutého zvířete nebo za nalezení věci, za poskytnutí informací vedoucích k dopadení pachatele trestného činu apod. Naproti tomu nebude veřejným příslibem, byť veřejné sdělení, které je zjevně míněno žertem. Ve shodě s tímto názorem konstatoval Nejvyšší soud⁵¹, že *veřejný příslib je jednostranným projevem vůle ve smyslu § 34 obč. zák., musí splňovat náležitosti, které*

---

⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 2. 2010, sp. zn. 33 Cdo 2945/2008

občanský zákoník vyžaduje pro všechny právní úkony. Pokud tedy slibovatel nevymezí odměnu (jiné plnění) nebo podmínky příslibu určitě a srozumitelně, je jeho projev vůle neplatný, nelze-li nejistotu odstranit výkladem.

První podmínkou závaznosti příslibu je příslib odměny za nějaké plnění, nějaký výkon. Odměna přitom může mít formu peněžní i nepeněžní. Odměna se musí vztahovat k popsánému výkonu, tedy být „za něco“. Formulace příslibu by měla být taková, aby nevznikly pochybnosti o tom, co má být oním požadovaným výkonem a za jakých podmínek osoba, která výkon poskytne, bude mít nárok na odměnu. Jde o to, že bez dalšího každý, kdo by dané plnění poskytl, by měl nárok na odměnu, proto je vhodné v textu příslibu toto riziko omezit např. na prvního přihlášeného, prvního poskytovatele apod. Pokud není stanovena splatnost odměny za poskytnuté plnění, bude odměna splatná na výzvu bezprostředně po poskytnutí plnění. Z textu příslibu by mělo vyplývat, zda je nárok na odměnu podmíněn i přijetím plnění a pokud ano, zda je příslibující povinen nabízené plnění, splňující podmínky příslibu, přijmout. Z textu by také mělo být zřejmé, zda nárok na odměnu vzniká i pouhým přihlášením zájemce poskytnout plnění nebo zda plnění musí být skutečně poskytnuto. Pokud plnění může nabídnout více zájemců, mělo by být určeno, jakým způsobem si bude slibující z jednotlivých nabídek vybírat. Tuto problematiku řešil i Vrchní soud v Praze,⁵² který dospěl k závěru, že *veřejný příslib předpokládá, že se slibující obrací na neurčitý okruh subjektů a každý, kdo příslibu vyhoví, má právo na slíbené plnění*. Ustanovení § 2886 odst. 1 OZ vychází z autonomie vůle příslibujícího, nicméně pro případ, že v příslibu není uveden způsob výběru zájemce, náleží v případě, že podmínky příslibu splní několik osob, odměna tomu, kdo výkon provedl nejdříve. Podle § 2886 odst. 2 OZ pak pro případ, že podmínky příslibu splní několik osob současně, se odměny rozdělí mezi tyto zájemce, opět s výhradou, že by z projevu vůle příslibujícího plynulo něco jiného. Ustanovení § 2886 odst. 3 OZ pak umožňuje, aby si zájemci, kteří splnili (současně) podmínky

---

⁵² Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 10. 1999, sp. zn. 5 Cmo 195/99

příslibu, mezi sebou rozdělili odměnu způsobem, na kterém se dohodnou. Ustanovení je opět dokladem upřednostnění autonomie smluvní vůle subjektů práva před zákonnou úpravou.

Zajímavá je v daném případě i procesní stránka. Zájemce, který splnil podmínky veřejného příslibu, ale nesouhlasí se způsobem rozdělení odměny mezi více osob, se svého nároku může domáhat soudní cestou. Pasivně legitimovaným v daném případě však budou osoby, které rovněž splnily podmínky veřejného příslibu. Lavický k tomu doplňuje: „*Pokud by však příslibovatel vydal odměnu jiné osobě, jakožto osobě, již považuje za odměněného, lze mít za to, že pasivně legitimovaným bude příslibovatel, neboť ten je zatížen povinností splnit dluh vůči osobě, jež splnila podmínky příslibu odměny.*“⁵³

Výkon (plnění), které musí učinit (nabídnout) zájemce pro získání odměny, může mít i povahu slevy z ceny zboží. Vrchní soud v Praze⁵⁴ přitom konstatoval, že *při příslibu slevy na kupní ceně věci na základě předložení kuponu otištěného v časopise nelze požadovat slevu rovnající se násobku podle počtu předložených kuponů, ale pouze jednu slevu, příslibenou majiteli kuponu.*

Druhou podmínkou je adresování příslibu určené osobě. Znamená to, že slibující neví, kdo mu plnění poskytne, obrací se zpravidla na neurčitý okruh adresátů. Okruh adresátů může být vymezen obecnými kritérii – např. obyvatelé určité obce, studenti určité školy apod. Žádná osoba není povinna stát se zájemcem o poskytnuté plnění, požadované slibujícím, účast – tj. nabídka plnění, poskytnutí výkonu apod. záleží vždy na rozhodnutí zájemce. Nikdo nemůže být k účasti – nabídce nebo výkonu – příslibujícím nucen.

Třetí podmínkou je veřejné vyhlášení. Samotná forma příslibu není zákonem určena, důležité je, aby projev vůle příslibujícího bylo možné hodnotit jako veřejný. Standardní je zveřejnění ve sdělovacích prostředcích, ať již tištěných, internetových, příp. v televizi nebo

---

⁵³ HULMÁK a kol., Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1489

⁵⁴ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 6. 1999, sp. zn. 4 Cmo 235/97

rozhlase. V poslední době bude obvyklý i příslib sdílený na sociálních sítích. Závazný bude i příslib učiněný ústně, bude-li míněn vážně, bude dostatečně určitý a bude splňovat ostatní náležitosti veřejného příslibu. Samotný inzerát nabízející nějaké plnění však nemusí být veřejným příslibem. Nejvyšší soud ČR⁵⁵ uzavřel, že *nelze přisvědčit názoru, že by inzerát prodávajícího typu „Prodám vůz“, uveřejněný v inzertním časopise, byl veřejným příslibem. Veřejný příslib je jednostranný právní úkon, jehož obsahem je závazek poskytnout určité plnění tomu, kdo splní podmínky stanovené v příslibu; jejich splněním vzniká nárok na slíbené plnění, a to přímo - bez uzavření smlouvy, zatímco tomu, kdo se přihlásil na základě inzerátu nabízejícího prodej určité věci, z odpovědi na inzerát přímý nárok na plnění vůči prodávajícímu nevzniká, a takový inzerát není návrhem na uzavření smlouvy podle § 43a obč. zák., jehož přijetím (§ 43c obč. zák.) by došlo k uzavření smlouvy, a není ani veřejným návrhem na uzavření smlouvy podle § 276 a násl. obchodního zákoníku.*

OZ neřeší, zda má účastník, který splnil podmínky příslibu, vedle odměny nárok i na náhradu nákladů vynaložených na poskytnuté plnění. Takový nárok by musel být v příslibu výslovně upraven, jinak účastník nárok na náhradu nákladů nemá. Obdobné platí i pro náklady, které slibující vynaložil na zveřejnění slibu, příp. na výběr zájemce, přijetí plnění apod. Tyto náklady nemohou být přeneseny na účastníka, který plnění poskytuje, ledaže by si to příslibující ve veřejném příslibu výslovně vymínil.

Veřejný příslib je možné odvolat, pokud se příslibující práva na odvolání veřejného příslibu nezřekl.

---

⁵⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 6. 2002, sp. zn. 25 Cdo 1454/2000

3.4.2 Slib odškodnění

Slib odškodnění je upraven v ustanoveních § 2890 a násl. OZ. Slib odškodnění poskytuje slibující osobě, kterou žádá, aby učinila nějaké určité jednání (příjemce slibu), které příjemce slibu není povinen učinit. Obsahem závazku slibujícího je jeho povinnost nahradit příjemci slibu škodu, která příjemci slibu z daného jednání vznikne. Slib odškodnění je typickým jednostranným jednáním slibujícího, k jeho vzniku se tak nevyžaduje akceptace příjemce slibu a postačuje, aby prohlášení slibujícího bylo příjemci slibu doručeno. Příjemce slibu jednání, o které jej slibující žádá, uskuteční dle své vůle, není tedy zavázán doručením slibu k uskutečnění tohoto jednání a je zcela na jeho rozhodnutí, zda se k takovému jednání zaváže či nikoliv.

Pro slib odškodnění nepředepisuje OZ zvláštní formu, obecně bývá doporučováno⁵⁶ použití písemné formy, a to z důvodu případného důkazního břemene v případě sporu příjemce slibu se slibujícím.

Rozsah škody, kterou je slibující povinen hradit, není zákonem omezena. V praxi je možné omezit výslovným projevem vůle slibujícího nárok např. jen na škodu skutečnou, nikoli však ušlý zisk. Autoři komentáře k OZ upozorňují, že *pokud projev vůle neobsahuje žádné omezení, bude se slib odškodnění vztahovat jak na škodu skutečnou, tak na ušlý zisk. Byl-li rozsah odškodnění omezen např. jen náhradou škody skutečné, není možné, aby se příjemce slibu domáhal i ušlého zisku, ledaže by vedle toho došlo i k porušení právní povinnosti (příp. i prevenční) a příjemci slibu svědčilo právo na náhradu škody dle obecných ustanovení o náhradě majetkové a nemajetkové újmy z titulu vzniku deliktu.*⁵⁷ Judikatura⁵⁸ k obchodnímu zákoníku, jehož právní úprava slibu odškodnění v § 725 odpovídala v podstatě dnešní úpravě v OZ (s tou výjimkou, že obchodní zákoník vyžadoval písemnou formu slibu odškodnění),

---

⁵⁶ např. HULMÁK a kol., Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 - 3014). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1495

⁵⁷ HULMÁK a kol., Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 2055 - 3014). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1494

⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 1. 2004, sp. zn. 32 Odo 805/2002

dospěla k závěru, že právní úprava slibu odškodnění *používá pojem škody v obecném významu a charakterizuje, že jde o náhradu majetkové újmy, která případně z požadovaného jednání, pokud bude skutečně vykonáno, vznikne a že rozsah této majetkové újmy se rozumí tak, jak je chápán pod pojmem škoda, tj. jak je vymezen v obecné úpravě. Přitom však nejde o náhradu škody ve smyslu § 373 a násl. obchodního zákoníku, nejde o závazek z odpovědnosti, ale závazek založený právním úkonem. Proto je slib odškodnění v právní teorii označován jako zvláštní případ tzv. mimoodpovědnostní náhrady škody, u kterého se v žádném případě nezkoumá protiprávnost, zavinění nebo existence jakýchkoli liberačních důvodů.*

S takto jednoznačným závěrem si dovolím polemizovat. I v případě, že by slibující svůj závazek k náhradě škody příjemci slibu nikterak neomezil, musí být nárok na náhradu škody příjemce slibu posuzován s ohledem na základní principy poctivého jednání. V případě, že by bylo možné postup příjemce slibu při jednání, o něžž je slibující žádal, charakterizovat jako lehkomyšlný, bylo by možné jeho nárok na náhradu škody omezit z důvodu nesplnění generální prevenční povinnosti dle § 2900 OZ, který ukládá každému počínat si tak, aby nedošlo k nedůvodné újmě na svobodě, životě, zdraví nebo vlastnictví jiného.

3.4.3 Ručení a finanční záruka

Jedním z institutů, které je možné chápat jako projev zásady „daný slib zavazuje“, je institut ručení, upravený ustanovením § 2018 a násl. OZ. Na první pohled by se mohlo zdát, že jde dokonce o jednostranné právní jednání ručitele, když podle § 2018 odst. 1 al. první OZ vzniká ručitelský závazek písemným prohlášením ručitele vůči věřiteli, jehož obsahem je převzetí povinnosti uspokojit pohledávku věřitele, pokud ji nesplní dlužník. Al. druhá § 2018 odst. 2 však doplňuje, že věřitel nemůže po ručiteli nic žádat, pokud ručitele nepřijme.

Důvodová zpráva k OZ vysvětluje, že *se upřesňuje smluvní povaha vzniku ručení v tom smyslu, že odmítne-li věřitel ručitele, nemá pak již právo po něm cokoli žádat.*⁵⁹

Nezbytností akceptace ručení věřitelem (tedy smluvní povahou) se ručení odlišuje od podobného institutu, kterým je finanční záruka. Ta totiž vzniká prohlášením výstavce v písemné záruční listině, že uspokojí věřitele podle záruční listiny do výše určité peněžité částky, nesplní-li dlužník věřiteli určitý dluh, anebo splní-li se jiné podmínky v záruční listině. Ustálená judikatura⁶⁰ dovodila, že jde o jednostranné právní jednání, přičemž mezi zaručujícím se a beneficentem nemůže vzniknout právo dříve, než je záruční listina beneficentovi doručena – *i jednostranný právní úkon musí mít svého adresáta, a i on nemůže být účinný dříve, než mu dojde.*

3.5 Změna smlouvy

Odborná nauka pokládá *zásadu o vázanosti stran smluvními závazky za základní princip bezpečného právního styku. Nelze však dovozovat, že smlouvy jsou v každém případě nezměnitelné a nezrušitelné. Tak tomu nikdy nebylo a zejména v dnešní době ani být nemůže.*⁶¹

O změnu smlouvy půjde v případě, že se změní některá ze smluvních stran, změní se obsah jejich závazku nebo se změní některé smluvní podmínky (doba plnění, rozsah plnění, cena plnění a její splatnost apod.).

---

⁵⁹ In ELIÁŠ a kol., Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Praha: Nakladatelství Sagit, a.s., 2012, s. 793

⁶⁰ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 3. 1997, sp. zn. 5 Cmo 649/95

⁶¹ DVOŘÁK, J.: Pacta sunt servanda?, in Pocta Martě Knappové k 80. narozeninám, Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 48

3.5.1 Změna smluvních ujednání

Z principu zásady *pacta sunt servanda* vyplývá, že ke změně smlouvy bude zásadně vyžadováno souhlasné právní jednání obou smluvních stran, ledaže by zákon nebo smlouva umožňoval změnu i jednostranným právním jednáním smluvní strany. Tuto obecnou zásadu vyjadřuje § 1901 OZ, který výslovně v souladu se zásadou autonomie smluvní vůle umožňuje, aby si strany ze své vůle ujednaly změnu svých práv a povinností. Jak ale upozorňuje odborná literatura, *ke změnám obsahu závazků dochází i jinak než v důsledku projevu shodné vůle smluvců. Nemáme na mysli pouze – dnes již těžko obhajitelnou – zásadu administrativních zásahů do smluvních vztahů, jak ji znalo socialistické soukromé právo. V současné době se naproti tomu projevuje jiná tendence. Je jí zvýšená ingerence soudů do úpravy hmotněprávních vztahů soukromoprávní povahy, a to prostřednictvím konstitutivních soudních rozhodnutí. Typickým soudním rozhodnutím, kterým se mění hmotněprávní práva a povinnosti účastníků právního vztahu, je rozhodnutí o snížení nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty.*⁶²

3.5.2 Postoupení smlouvy

Změna smluvní strany je možná cesí smlouvy ve smyslu § 1895 a násl. OZ. Postoupit smlouvu jako celek, tedy převést veškerá práva a povinnosti jedné smluvní strany (postupitele) ze smlouvy vyplývající nebo jejich část, je možné jen v případě, že toto právo vyplývá ze smlouvy nebo, není-li tomu tak, za podmínky, že s tím druhá smluvní strana (postoupená strana) souhlasí. Postoupit je možné jen takovou smlouvu, která dosud nebyla splněna ani jednou ze stran, případně smlouvu trvající nebo pravidelně se opakující, ovšem jen v té části, která dosud nebyla plněna. Typickým případem cese dosud nesplněné smlouvy bude cese smlouvy kupní, kdy se kupující rozhodne, že bude kupovanou věc financovat formou finančního leasingu.

---

⁶² HULMÁK a kol., Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 812

V takovém případě je totiž obchodní praxe taková, že leasingová společnost nabývá financovanou věc (předmět leasingu) do svého vlastnictví, leasingovému nájemci umožní její užívání po sjednanou dobu, kdy jí leasingový nájemce hradí sjednané leasingové splátky a po řádném uplynutí sjednané doby má leasingový nájemce právo nebo povinnost tuto věc od leasingové společnosti odkoupit do svého vlastnictví, zpravidla za symbolickou cenu (skutečná hodnota předmětu leasingu byla uhrazena v leasingových splátkách). Pokud však budoucí leasingový nájemce již uzavřel kupní smlouvu, je možné – pokud s tím bude souhlasit prodávající nebo pokud to umožňuje daná kupní smlouva – aby leasingový nájemce postoupil kupní smlouvu na leasingovou společnost, která tak vstoupí do práv a povinností kupujícího namísto dosavadního kupujícího – leasingového nájemce. Postoupení trvalé smlouvy, pokud jde o budoucí plnění, je možné rovněž ilustrovat na příkladu finančního leasingu. Jednalo by se např. o situaci, kdy by dosavadní leasingový nájemce již neměl zájem předmět leasingu užívat a nabýt do svého vlastnictví, ale zájem o to by měla jiná osoba. V takovém případě (opět za podmínky, že to bude umožňovat smluvní ujednání nebo bude dán souhlas leasingové společnosti) může leasingový nájemce postoupit leasingovou smlouvu na zájemce, ovšem jen co do plnění dosud neuskutečněných. Postoupením smlouvy tak nevzniká leasingovému nájemci právo, aby na leasingové společnosti požadoval vrácení leasingových splátek jím uhrazených za minulé období, po které byl smluvní stranou leasingové smlouvy.

Projevem zásady *pacta sunt servanda* je zákonná podmínka souhlasu postoupené strany s postoupením smlouvy. Neudělí-li postoupená strana svůj souhlas, k cesi smlouvy dojít nemůže (jak poznamenává odborná literatura⁶³, podle okolností případu by se pak mohlo jednat event. o postoupení pohledávek na postupníka nebo k převzetí plnění postupníkem, záleželo by však na projevené vůli smluvních stran). Souhlas s postoupením je možné udělit již v samotném textu smlouvy, ustanovení § 1897 odst. 2 dokonce umožňuje, aby smlouva uzavřená v písemné

---

⁶³ HULMÁK a kol., Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 797

formě obsahovala ujednání, že je uzavřena na řad některé ze stran. V takovém případě by byla smlouva postupitelná rubopisem.

3.5.3 Postoupení pohledávky a převzetí dluhu

Pokud je smlouva splněná oběma smluvními stranami, nelze ji postoupit. Pokud by však byla splněná jen jednou smluvní stranou (věřitelem) a druhá smluvní strana (dlužník) by své plnění dosud neposkytla, je možná změna smluvní strany – věřitele či dlužníka, a to formou postoupení pohledávky (změna věřitele) nebo převzetí dluhu (změna dlužníka).

Postoupení pohledávky je upraveno § 1879 OZ jako smluvní ujednání věřitele (postupitele) o tom, že na jinou osobu (postupníka) převádí svou pohledávku za dlužníkem. Od okamžiku, kdy je postoupení pohledávky postupitelem oznámeno dlužníkovi nebo postupníkem prokázáno dlužníkovi, je dlužník povinen plnit svůj dluh postupníkovi. Jeho souhlas se (na rozdíl od cese smlouvy) k postoupení pohledávky nevyžaduje. Jde tedy o určité prolomení zásady *pacta sunt servanda*, neboť dlužník, aniž by s takovým postupem vyjádřil souhlas, musí plnit svůj dluh jiné osobě než tomu, s kým uzavřel smlouvu. Prolomení však není bezbřehé. Ustanovení § 1881 OZ totiž upravuje případy, kdy je postoupení pohledávky *ex lege* zakázáno. Postoupit dle uvedeného ustanovení tak nelze v první řadě pohledávku, u níž postoupení vylučuje ujednání dlužníka a věřitele. Sjednají-li si tedy smluvní strany ve smlouvě, že pohledávky ze smlouvy vzniklé jedné nebo oběma smluvním stranám, není možné postoupit, pak zákon jejich ujednání v duchu zásady *pacta sunt servanda* respektuje.

Převzetí dluhu dle § 1888 OZ naopak souhlas věřitele vyžaduje. Převzetí dluhu je dle cit. ustanovení smluvním ujednáním dlužníka a přejímajícího, kterým přejímající nastupuje jako (nový) dlužník na místo původního dlužníka. Věřitel přitom může svůj souhlas poskytnout jak původnímu dlužníkovi, tak přejímateli dluhu. Z uvedeného je zřejmé, že zákonodárce chápal

postoupení pohledávky jako situaci, kdy je z pohledu dlužníka lhostejno, komu svůj dluh plní, protože by zásadně plnění jinému věřiteli nemělo postavení dlužníka ovlivňovat. Naproti tomu věřitel může mít výhrady k tomu, aby mu (peněžitý i nepeněžitý) dluh plnila jiná osoba, např. s ohledem na její solventnost (v případě plnění peněžitého) nebo pověst v obchodních kruzích. Věřitel tak má ze zákona poskytnutu možnost, aby se rozhodl, zda s převzetím dluhu jinou osobou bude souhlasit, tedy může zvážit, zda má zájem na tom, aby jeho pohledávku plnila jiná osoba, než byla stranou smlouvy. V tomto případě tedy zákonodárce zásadu *pacta sunt servanda* v plném rozsahu respektuje. Pro souhlas věřitele přitom není předepsána žádná forma, může tedy být učiněn i konkludentně, např. přijetím dluhu od přejímatele, podáním žaloby na plnění vůči přejímateli apod. Judikatura⁶⁴ však dospěla k závěru, že *skutečnost, že žalobce podal žalobu proti původnímu dlužníkovi a nechal ji zpět, nemůže být sama o sobě důkazem o tom, že k převzetí dluhu nedal souhlas.*

Zajímavé je, jak judikatura řešila případ absolutní neplatnosti smlouvy o převzetí dluhu. Nejvyšší soud ve svém rozsudku⁶⁵ dospěl k závěru, že *je-li smlouva o převzetí dluhu absolutně neplatná, může se přejímatel, který převzatý dluh věřiteli uhradil namísto původního dlužníka, domáhat vrácení tohoto plnění vůči původnímu dlužníkovi, nikoliv po věřiteli.* Souhlas věřitele k převzetí dluhu je totiž jeho jednostranným právním jednáním, věřitel se tudíž nestal smluvní stranou dohody o převzetí dluhu mezi původním dlužníkem a přejímatel, a její obsah nemohl ovlivnit. Pokud v dobré víře v platnost ujednání mezi původním dlužníkem a přejímatel přijal plnění, pak se přejímatel nemůže dovolávat toho, že plnil věřiteli bez právního důvodu a požadovat, aby mu poskytnuté plnění věřitel vrátil.

---

⁶⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 4. 2001, sp. zn. 29 Cdo 2632/2000

⁶⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 6. 2009, sp. zn. 29 Cdo 850/2007

3.5.4 Přistoupení k dluhu

O změnu smluvních stran nejde v případě přistoupení k dluhu podle § 1892 odst. 1 OZ. Přistoupení dluhu je ustanovením § 1892 OZ vymezeno jako dvoustranné právní jednání věřitele a nového dlužníka (přistupujícího), učiněné bez souhlasu dlužníka původního. Jeho obsahem je závazek přistupujícího dlužníka, že za původního dlužníka splní jeho dluh. Nový dlužník se stává solidárním dlužníkem vedle původního dlužníka, tj. původní dlužník není vyvázán z povinnosti dluh splnit. Věřitel má možnost vymáhat splnění dluhu jak na novém dlužníkovi, tak na původním dlužníkovi. Přistoupení k dluhu nevyžaduje ze zákona zvláštní formu, věřiteli je samozřejmě doporučováno, aby přistoupení k dluhu ujednal písemně a zajistil si tak, že v případě sporu unese důkazní břemeno. Přistoupení k dluhu je více než cesí chápáno jako zvláštní způsob zajištění dluhu a autoři komentáře k občanskému zákoníku proto soudí, že zařazení přistoupení k dluhu do šestého dílu první hlavy čtvrté části OZ je odůvodněno zřejmě tím, že *přistoupením dalšího dlužníka se mění celkový počet subjektů obligace*.⁶⁶ Zajímavé, i dnes aplikovatelné, je rozhodnutí předválečného Nejvyššího soudu Československé republiky⁶⁷, který dospěl k závěru, že *zažalováním pohledávky proti původnímu dlužníkovi se nepřerušuje promlčení proti tomu, kdo dluh převzal. Rozsudek odsuzující původního dlužníka nemá účinků vůči příjemci dluhu, jenž nebyl stranou ve sporu ani nepřevzal dluh rozsudkem zjištěný (judikátní dluh).*

---

⁶⁶ HULMÁK a kol., Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 783

⁶⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 31. 3. 1937, sp. zn. Rv I 1457/35, in Vážný, F.: Sbíрка rozhodnutí NS 1919-1945, pod č. 15974 (dostupné na beck-online)

3.5.5 Novace

Ustanovení § 1902 OZ umožňuje smluvním stranám, aby uzavřely dohodu o změně závazku, kterou dosavadní závazek zruší a nahradí novým závazkem, příp. vedle dosavadního závazku zřídí závazek nový. Ustanovení tak upravuje jak privativní novaci (zánik jednoho závazku a jeho nahrazení závazkem novým), tak kumulativní novaci (nový závazek je zřízen vedle dosavadního závazku). Ustanovení o novaci respektuje zásadu *pacta sunt servanda*, neboť umožňuje změnu obsahu smlouvy na základě dohody smluvních stran. Nejvyšší soud⁶⁸ k tomu konstatoval, že *jestliže se strany dohodnou, že dluh bude splněn poskytnutím jiného předmětu plnění, než k jakému byl dlužník zavázán, je dlužník povinen podle změněného závazku plnit a věřitel již nemůže vymáhat původně sjednaný předmět plnění. K zániku závazku dochází splněním nově sjednaného předmětu plnění. Z uvedeného judikátu vyplývá, že Nejvyšší soud rovněž akcentoval, že ke změně závazku privativní novací došlo dohodou stran.*

3.5.6 Narovnání

Narovnáním ve smyslu § 1903 OZ smluvní strany nahrazují na základě své dohody dosavadní sporný nebo pochybný závazek závazkem novým. Odborná literatura⁶⁹ polemizuje se správností systematického zařazení narovnání do oddílu o změně závazků, když je zřejmé, že *upravují-li si strany práva a povinnosti mezi nimi dosud sporné či pochybné, nevede to ke změně, nýbrž ke vzniku nového závazku. Narovnání nelze pojímat jako změnu v obsahu závazku již proto, že v jeho důsledku dosavadní závazek zaniká; zanikl-li, nelze jej měnit.* S tímto závěrem je dle mého názoru nutno souhlasit. Pro účely své práce však považuji za významné,

---

⁶⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 1. 2004, sp. zn. 32 Odo 799/2003

⁶⁹ HULMÁK a kol., Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 819

že i narovnání je možné jen na základě dohody smluvních stran, tedy jde o respektování zásady *pacta sunt servanda*. Nadto zákonodárce institutem narovnání umožňuje smluvním stranám odstranit předmět jejich sporu kompromisem, bez nutnosti řešit jej před civilními soudy. V případě, že k narovnání dojde až v průběhu civilního řízení, je možné jej předložit soudu ke schválení jako smír. Konkrétní praktické příklady narovnání můžeme dovodit z judikatury, např. Nejvyšší soud⁷⁰ konstatoval, že *dohoda stran o rozsahu a způsobu náhrady škody, kterou strany odstranily pochybnosti, jež mezi nimi panovaly ohledně výše náhrady škody způsobené žalobkyni žalovaným, je dohodou o narovnání*.

3.6 Zánik nesplněného závazku

Zásadě *pacta sunt servanda* odpovídá zánik smluvně převzatého závazku řádným splněním. Přesto ve výjimečných případech OZ umožňuje, aby se povinná osoba vyvázala ze splnění závazku dříve, než jej splnil, a to buď z důvodu zvláštních okolností (změna okolností, odstoupení od smlouvy, nemožnost plnění) nebo z důvodu zvláštní ochrany povinné osoby (neúměrné zkrácení, spotřebitelské smlouvy).

3.6.1 Změna okolností

J. Dvořák⁷¹ již deset let před schválením OZ upozorňoval na nový *evropský trend moderní úpravy smluvního práva, který umožňuje, aby se okolnosti zcela mimořádné a nepředvídatelné, k nimž došlo mimo rámec běžně požadované smluvní předvídatelnosti a k nimž došlo až po uzavření smlouvy, promítly do existujícího smluvního vztahu a následná „extrémní“*

---

⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2001, sp. zn. 29 Cdo 1373/2000

⁷¹ DVOŘÁK, J.: *Pacta sunt servanda?*, in *Pacta Martě Knappové k 80. narozeninám*, Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 56-57

nevyváženost vzájemného plnění stran byla modifikována či zcela odstraněna soudem, nedojde-li mezi stranami k jinému – souhlasnému – uspořádání vzájemných poměrů, a doporučoval, aby se tento trend objevil i v novém občanském zákoníku tak, aby byla i do připravované kodifikace českého občanského práva zařazena výslovná právní úprava důsledků kvalifikovaných změn poměrů na trvání smluvních vztahů spočívající zejména v povinnosti smluvních stran znovu posoudit obsah uzavřené smlouvy, případně v právu soudu do obsahu této smlouvy zasáhnout či smlouvu zrušit. A jak se tento trend projevil v platném OZ?

Samotná změna objektivních okolností, která nastane po uzavření smlouvy a která způsobí, že se plnění smlouvy stane pro jednu ze stran obtížnější, nemění podle § 1764 OZ nic na její povinnosti dluh splnit. Odborná literatura⁷² toto ustanovení vykládá jako vyjádření zásady, že změna vnějších okolností zásadně postihuje samotné zavázané smluvní strany a není důvodem pro jakékoliv změny závazku. Pouhý fakt, že v důsledku objektivních vnějších příčin se plnění smlouvy stane méně výhodným, nic nemění na trvání povinnosti smlouvu splnit, byť za těchto ztížených podmínek. Je úkolem stran vstupujících do kontraktu, aby rizika možných změn ex ante vyhodnotily a případně promítly do smluvních požadavků. Právně závazným smluvním slibem kontrahenti toto své vyhodnocení situace manifestují a vyvolávají u druhé strany oprávněná očekávání, že se na plnění dle uzavřené smlouvy může spolehnout. Samotná změna okolností tak nezpůsobuje prolomení zásady *pacta sunt servanda*.

Jiná situace nastává v případě, že došlo ke změně okolností tak podstatné, že to, ve smyslu § 1765 OZ, založí v právech a povinnostech smluvních stran zvlášť hrubý nepoměr znevýhodněním jedné z nich buď neúměrným zvýšením nákladů plnění anebo neúměrným snížením hodnoty předmětu plnění. V takovém případě má dotčená strana právo domáhat se vůči druhé straně obnovení jednání o smlouvě. Dotčená smluvní strana však musí prokázat, že byly kumulativně splněny následující podmínky: (i) dotčená strana nemohla změnu okolností

---

⁷² HULMÁK a kol., Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 219

rozumně předpokládat, (ii) dotčená strana nemohla změnu okolností ovlivnit, (iii) skutečnost způsobující změnu okolností nastala až po uzavření smlouvy nebo se až po uzavření smlouvy stala dotčené straně známou.

Změna okolností musí být dána objektivně, tedy nemůže jít o změnu v subjektivním postavení smluvní strany. Musí jít přitom o změnu okolností závažného rozsahu, která sice nezpůsobí nemožnost plnění, ale zcela zásadně ovlivní náklady, které musí dotčená smluvní strana na své plnění vynaložit nebo způsobí dramatický pokles hodnoty plnění, které má dotčená strana přijmout. Odborná literatura⁷³ mezi takové změny okolností řadí změny charakteru přírodní katastrofy, faktory právní (např. zavedení přísnějších předpisů) a právně politické (exportní embargo, prohibice), společensko – politické (války, převraty), technické (objev nové vlastnosti plnění) apod. Obnovení jednání o smlouvě je podmíněno tím, aby tyto změny byly dotčenou stranou objektivně nepředvídatelné a neovlivnitelné. Pokud by šlo o okolnosti, které byly zjistitelné v době uzavření smlouvy, nemůže se změny okolností dovolávat dotčená strana jen proto, že ona sama o nich nevěděla (v souladu se zásadou *vigilantibus iura scripta sunt*). Z hlediska kvalitativního musí změna okolností založit mezi oběma smluvními stranami zvlášť hrubý nepoměr v jejich právech a povinnostech. Tento zvlášť hrubý nepoměr zákonodárce konstruuje jako neúměrné zvýšení nákladů dlužníka (povinného) na plnění jeho povinnosti, nebo jako neúměrné snížení hodnoty plnění, jež má přijmout věřitel (oprávněný). Judikatura Nejvyššího soudu ČR⁷⁴ dovodila takovou podstatnou změnu okolností např. v případě změny charakteru pozemku ze zemědělského na stavební (v případě smlouvy o smlouvě budoucí): *Jestliže v období mezi uzavřením smlouvy o smlouvě budoucí a okamžikem, kdy mělo dojít k uzavření realizační smlouvy (kupní smlouvy) došlo k zahájení procesu přeměny zemědělských pozemků na pozemky stavební, které nemohla žalovaná (budoucí prodávající)*

---

⁷³ HULMÁK a kol., Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 225

⁷⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 33 Cdo 884/2010

v době vzniku závazku předvídat, a ve spojitosti s tím k vysokému (rovněž nepředvídatelnému) nárůstu jejich obvyklé ceny, lze uzavřít, že nastala natolik podstatná změna okolností, že po žalované (budoucí prodávající) nelze spravedlivě požadovat, aby v dohodnutém termínu uzavřela se žalobci (budoucímu kupujícími) realizační (kupní) smlouvu.

Změna okolností bude mít následky předvídané § 1765 OZ jen v případě, že mezi změnou okolností a vznikem zvláště hrubého nepoměru mezi právy a povinnostmi smluvních stran bude dána příčinná souvislost.

Z uvedeného plyne, že zásada *pacta sunt servanda* se může v konkrétním případě střetávat se zásadou poctivého a spravedlivého uspořádání, a pro tento případ zákonodárce upřednostňuje zásadu poctivosti a spravedlnosti. Na druhé straně je zapotřebí konstatovat, že ustanovení § 1765 OZ je ustanovením dispozitivním a je tedy dána smluvním stranám možnost, aby svůj právní vztah upravily odchylně. Ustanovení § 1765 odst. 2 OZ nadto umožňuje, aby některá ze stran (případně obě) na sebe převzala nebezpečí změny okolností. V takovém případě se nemůže domáhat obnoveného jednání o smlouvě ani v případě, že by v důsledku nastalé změny okolností došlo k tak silné nerovnováze mezi jejími právy a povinnostmi ve srovnání s postavením druhé smluvní strany, že by se jednalo o zvláště hrubý nepoměr.

3.6.2 Odstoupení od smlouvy

Odstoupení od smlouvy umožňuje OZ v ustanovení § 1923 z důvodu vadného plnění, ustanovení § 1977 pro prodlení povinné strany, které je podstatným porušením smlouvy a ustanovení § 1978 pro prodlení povinné strany, které je toliko nepodstatným porušením smlouvy. Zvláštní případ zániku závazku, který je systematicky zařazen do právní úpravy odstoupení od smlouvy, představuje nesplnění tzv. fixního závazku podle § 1980 OZ.

Ze zásady *pacta sunt servanda* vyplývá, že smluvní strany mají povinnost splnit závazek, který převzaly smlouvou, a to řádně (tzn. bez vad) a včas (tzn. v termínu splatnosti), na svůj náklad a nebezpečí, což OZ potvrzuje jak obecným ustanovením § 1721, tak zpřesňujícím ustanovením § 1908 odst. 2. Porušení těchto povinností dává smluvní straně, která svůj závazek splnila nebo je připravena splnit, právo smluvní vztah zrušit.

První podmínkou plnění smlouvy je plnění řádné, tedy bez právních a faktických vad. Ustanovení § 1914 odst. 1 vymezuje bezvadné plnění tak, že jde o plnění s vlastnostmi vymíněnými nebo obvyklými tak, aby bylo možné použít předmět plnění podle smlouvy, a je-li stranám znám, i podle jejího účelu. Odborná literatura⁷⁵ k tomu doplňuje, že požadavky na řádné plnění *mohou přitom vyplývat*:

- *přímo ze smlouvy, kdy jde o vlastnosti ujednané, smluvně specifikované, a to jednak přímo (výslovným určením vymíněné specifické vlastnosti), jednak nepřímo (skrze určený účel použití, vyjevení účelu smlouvy jako celku apod., anebo*
- *nejsou-li vyčerpávající, pak i z právního předpisu (např. vlastnosti obvyklé, hodící se pro určitý účel, jakost střední, soulad se zájmy věřitele apod.).*

Dlužník musí věřiteli poskytnout přesně takové plnění, k jakému je smlouvou zavázán, a nemůže plnit něco jiného (tzv. plnění *aliud*). Výjimku představuje případ, kdy je závazek dlužníka k primárnímu plnění smlouvou doplněn o závazek k plnění alternativnímu, které věřitel musí přijmout, pokud mu jej dlužník poskytne místo plnění primárního (věřitel však může současně vymáhat toliko plnění primární), tzv. *alternativa facultas* (§ 1926 OZ). O takový případ by se mohlo jednat např. v případě nájemní smlouvy, kde by nájemce byl povinen po uplynutí sjednané doby nájmu předmět nájmu vrátit zpět pronajímateli. Této povinnosti by se však mohl zprostit splněním alternativního závazku, který by byla úhrada ceny předmětu nájmu s tím, že přijetím této ceny by současně pronajímatel převáděl vlastnické právo k předmětu

---

⁷⁵ HULMÁK a kol., Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 846

nájmu na nájemce. Primárním závazkem by však bylo vrátit předmět nájmu, a proto by se pronajímatel pro případ neplnění závazku nájemcem mohl domáhat pouze vydání věci (předmětu nájmu).

O vadné plnění jde v případě, že dlužník poskytl věřiteli plnění, které vykazuje faktické nebo právní vady, a věřiteli pak vznikají nároky z vadného plnění. Pokud dlužník neposkytl plnění věřiteli vůbec, nejde o vadné plnění, ale o prodlení s plněním a věřiteli by proto vznikly nároky z prodlení dlužníka (viz níže). Smlouva však může stanovit, že dluh je splněn až plněním řádným (tedy bezvadným), a do doby poskytnutí řádného plnění je tak dlužník v prodlení se splněním své povinnosti. Věřiteli tak mohou kumulativně vznikat jak práva z vadného plnění, tak též práva plynoucí z prodlení dlužníka se splněním.

Práva, která věřiteli přísluší z vadného plnění podle § 1923 OZ, se liší podle toho, zda je plnění s vadou odstranitelnou či neodstranitelnou. Pokud jde o vadu odstranitelnou, může se věřitel domáhat jen opravy, doplnění chybějící části plnění nebo slevy z ceny. Pokud jde o vadu neodstranitelnou, v důsledku které nelze předmět plnění řádně užívat, může věřitel odstoupit od smlouvy nebo se domáhat slevy z ceny plnění. Neodstranitelnost vady chápe odborná literatura⁷⁶ jako *absolutní, tj. odstranění je fyzicky nemožné, relativní, tj. odstranění je za daných okolností zjevně nevhodné a ekonomicky neefektivní a fiktivní, kdy právní předpis nebo smlouva může zakládat kvalifikaci neodstranitelnosti na jiném základě, např. v důsledku opožděné nebo žádné reakce dlužníka (např. pravidlo typu: neodstraní-li vadu do třiceti dnů, považuje se vada za neodstranitelnou).*

Pokud představuje prodlení smluvní strany se splněním jejího závazku podstatné porušení její smluvní povinnosti, má druhá smluvní strana podle § 1977 OZ možnost od smlouvy odstoupit, pokud to prodávající povinně straně oznámila bez zbytečného odkladu poté, co se o jejím prodlení dozvěděla. V případě, že je prodlení smluvní strany toliko nepodstatným

---

⁷⁶ HULMÁK a kol., Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 914

porušením její smluvní povinnosti, může druhá strana odstoupit od smlouvy až poté, co prodlévající strana svoji povinnost nesplnila ani v dodatečně přiměřené lhůtě, kterou jí druhá strana poskytla výslovně nebo mlčky. Odstoupení od smlouvy přitom nastává automaticky podle § 1978 odst. 2 OZ, pokud věřitel dlužníkovi oznámí, že mu poskytuje dodatečnou lhůtu k plnění a že mu ji už neprodlouží, a to marným uplynutím této lhůty.

Kritérium podstatného porušení smlouvy vykládá § 2002 OZ, podle kterého je podstatným porušením takové porušení povinnosti, o němž strana porušující smlouvu již při uzavření smlouvy věděla nebo musela vědět, že by druhá strana smlouvu neuzavřela, pokud by toto porušení předvídala. Nepodstatné porušení povinnosti je vymezeno negativně jako ty případy porušení povinnosti, které nejsou porušením podstatným.

Fixní závazek podle § 1980 je upraven jako závazek, u něhož byla smlouvou dohodnuta přesná doba plnění a ze smlouvy nebo z povahy závazku vyplývá, že věřitel nemůže mít na opožděném plnění zájem. Takovým plněním, které se někdy v praxi uvádí, je např. dodání svatební kytice. Pokud dlužník nesplní fixní závazek ve sjednané době, závazek dlužníka zaniká počátkem jeho prodlení (ledaže by věřitel dlužníku bez zbytečného odkladu oznámil, že na splnění smlouvy trvá). Zánikem fixního závazku *ex lege* nastávají tytéž účinky jako při odstoupení věřitele od smlouvy.

Ustanovení § 2002 OZ je obecným ustanovením ve vztahu k ustanovením § 1923, § 1977, § 1978 a § 1980 a zakotvuje obecné právo smluvní strany odstoupit od smlouvy v případě, že druhá strana smlouvu poruší podstatným způsobem. O porušení smlouvy, které není ani plněním s vadami ani prodlením, může jít v případě porušení jiné smluvní povinnosti, která není přímo povinností plnit dluh řádně a včas – např. porušením povinnosti mlčenlivosti, poskytnutím nepravdivého prohlášení o okolnostech se smlouvou souvisejících (např. o skutečnosti, že dlužníku nehrozí úpadek) apod. Ustanovení § 2002 odst. 2 OZ přitom dává smluvní straně možnost odstoupit od smlouvy i preventivně, pokud z chování druhé strany

nepochybně vyplyne, že poruší smlouvu podstatným způsobem, a nedá-li na výzvu oprávněné strany přiměřenou jistotu.

Odstoupením od smlouvy se závazek ruší s účinky *ex tunc* (§ 2004 odst. 1 OZ). Znamená to, že právní účinky odstoupení nenastávají až s účinností doručení projevu vůle o odstoupení dlužníkovi, ale zpětně, již od počátku závazku. Právní teorie⁷⁷ doplňuje, že *oproti předchozí úpravě se odstoupením od počátku nezrušuje „smlouva“, ale „závazek“ z ní vzniklý. Nelze tedy hovořit o úkonu odstoupení jako o zrušení samotné obligacní smlouvy. Zanikají pouze práva a povinnosti stran (a to ještě ne v celém rozsahu; některá ujednání smlouvy a jejich účinky přetrvávají)*. Mám za to, že modifikací odstoupení tak, že namísto zrušení celé smlouvy zanikají jen práva a povinnosti stran, zákonodárce dále vyjádřil nutnost dodržení zásady *pacta sunt servanda*.

Rozsah účinků odstoupení je upraven v § 2005 OZ. V prvním odstavci je potvrzen zánik práv a povinností smluvních stran s tím, že nemohou být dotčena práva třetích osob nabytá v dobré víře. Znamená to, že věcně právní účinky bude mít odstoupení toliko *inter partes*. Tím zákonodárce aproboval předchozí nálezy Ústavního soudu, který (na rozdíl od stanoviska zastávaného Nejvyšším soudem ČR⁷⁸) judikoval⁷⁹, že *odstoupení od smlouvy o převodu věci může působit účinky výhradně mezi stranami smlouvy a nemůže mít vliv na řádně nabyté vlastnické právo třetí osoby. Odstoupením od smlouvy (pozn.: podle právní úpravy občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.) se – není-li právním předpisem stanoveno nebo účastníky dohodnuto jinak – smlouva od počátku ruší, avšak pouze s účinky mezi jejími účastníky. Vlastnické právo dalších nabyvatelů, pokud své vlastnické právo nabyli v dobré víře, než došlo k odstoupení od*

---

⁷⁷ HULMÁK a kol., Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1206

⁷⁸ Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2000, sp. zn. Cpjn 38/1998 konstatovalo, že *odstoupením od smlouvy o převodu vlastnictví k nemovitosti zaniká právní titul, na jehož základě nabyt účastník smlouvy vlastnické právo, a obnovuje se původní stav, tedy ze zákona se obnovuje vlastnické právo převodce.*

⁷⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. 10. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 78/06

*smlouvy, požívá právní ochrany v souladu s čl. 11 Listiny a s ústavními principy právní jistoty a ochrany nabytých práv vyvěrajícími z pojmu demokratický právní stát ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy, a nezaniká. Interpretace předmětného ustanovení, dle níž vztah mezi smluvci se může projevit opět jen mezi smluvci, jediná zajišťuje vlastnickou jistotu jako významný prvek právní jistoty. Interpretace opačná, dle níž dodatečným odpadnutím právního důvodu, na základě kterého vlastnictví nabyt kterýkoliv z právních předchůdců vlastníka, tento vlastník pozbývá vlastnické právo, ač v kontrastu s tím čl. 11 Listiny a § 123 občanského zákoníku (pozn. 40/1964 Sb.), jak byl deklarován občanskoprávním kolegiem Nejvyššího soudu, by si vlastník, který nabyt vlastnictví derivativně, nikdy nemohl být jist svým vlastnictvím, což pojetí materiálního právního státu zjevně neodpovídá. V novějším nálezu⁸⁰ Ústavní soud dokonce konstatoval, že právní úprava účinná do konce roku 2013 v rozporu s ústavními principy právní jistoty a ochrany nabytých práv v dobré víře neposkytuje ochranu vlastnickému právu dalších nabyvatelů a obecné soudy proto samy musí takovou ochranu dobrověrným nabyvatelům poskytnout. V případě, že převodce převede na nabyvatele věc, např. kupní smlouvou, následně nabyvatel převede tuto věc na dalšího nabyvatele, který k ní nabyde vlastnické právo v dobré víře, a teprve po tomto (druhém převodním) jednání odstoupí původní převodce od kupní smlouvy, např. pro nezaplacení kupní ceny původním nabyvatelem, nemá jeho odstoupení věcněprávní účinky na vlastnické právo nového (dobrověrného nabyvatele). V daném případě se tak zásada *pacta sunt servanda* promítne do zachování existence právních účinků v pořadí druhé smlouvy, a to v kombinaci s ústavně zaručenou zásadou ochrany práv nabytých v dobré víře.*

Jak jsem již uvedla, odstoupením od smlouvy se neruší některá práva a povinnosti smluvních stran, a to buď taková, která si strany výslovně sjednají (např. povinnost mlčenlivosti vztahující se na důvěrné informace, které si smluvní strany sdělily v průběhu kontraktačního

---

⁸⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 7. 2016, sp. zn. IV. ÚS 405/16

procesu), a dále na ty práva a povinnosti, které jsou vyňaty z účinků odstoupení ustanovením § 2005 odst. 2 OZ. Podle tohoto ustanovení se odstoupení od smlouvy nedotýká práva na zaplacení smluvní pokuty nebo úroku z prodlení, pokud již dospěl, práva na náhradu škody vzniklé z porušení smluvní povinnosti ani ujednání, která vzhledem ke své povaze zavazují strany i po odstoupení od smlouvy, zejména ujednání o způsobu řešení sporů. Byl-li dluh zajištěn, nedotýká se odstoupení od smlouvy ani zajištění.

Právní úpravu omezených účinků odstoupení od smlouvy v tom smyslu, že zanikají jen práva a povinnosti ze smlouvy, a to ještě ne všechny, je možno chápat jako další projev zásady *pacta sunt servanda* a ochrany autonomie smluvní vůle, neboť zákonodárce dal najevo, že respektuje smluvní ujednání stran v těch oblastech, které nutně nemusí být odstoupením od smlouvy dotčeny a přispěl tak k posílení právní jistoty smluvních stran. Bylo by nelogické, aby odstoupením od smlouvy pro porušení povinnosti dlužníka zanikla práva věřitele na smluvní pokutu nebo úrok z prodlení za období do okamžiku odstoupení od smlouvy, nebo nárok na náhradu škody vzniklé věřiteli porušením povinnosti dlužníka. Zachována je např. též platnost rozhodčí doložky – pokud se smluvní strany dohodly na řešení sporů rozhodcem, pak není důvodu, aby spory vzniklé ze smlouvy nebo v souvislosti s odstoupením od ní řešil obecný soud. Současně je nutno konstatovat, že, alespoň pokud jde o vztah *inter partes*, je ustanovení § 2005 odst. 2 OZ dispozitivní a smluvní strany si mohou okruh práv a povinností, která zůstávají zachována i po odstoupení od smlouvy, upravit odchylně, a to jak rozšiřujícím, tak též zužujícím způsobem.

Od odstoupení od smlouvy z důvodu porušení smluvní povinnosti, ať se jedná o vadné plnění nebo prodlení dlužníka, je nutné odlišovat od odstoupení od smlouvy „bezdůvodného“, spojené se závazkem zaplatit odstupné ve smyslu § 1992 OZ. Uvedené ustanovení umožňuje smluvním stranám, aby si ujednaly, že jedna z nich může závazek zrušit zaplacením odstupného. Jeho zaplacením se pak závazek ruší stejně, jako v případě jiného odstoupení od

smlouvy, tedy s účinky *ex tunc*. Právo zrušit závazek zaplacením odstupného zásadně nemá ta strana, která již přijala celé nebo částečné plnění druhé strany nebo která druhé straně sama plnila. Ustanovení je dispozitivní a smluvní strany si mohou dohodnout odchylnou úpravu. V praxi se s tímto institutem setkáváme často u tzv. storno poplatků, kterými je podmíněno jednostranné zrušení smluvního závazku jednou smluvní stranou. Uvedené ujednání není se zásadou *pacta sunt servanda* v žádném rozporu, naopak jde o respektování autonomie smluvní vůle – protože právo zrušit smluvní závazek zaplacením odstupného je dáno jen tehdy, pokud se strany na takové možnosti ukončení smlouvy dohodnou. Komentář k OZ k tomu doplňuje: *Zrušit závazek zaplacením odstupného přímo jen na základě zákona nepřichází v úvahu.*⁸¹ Smluvní strana, která je oprávněna se zprostit smluvního závazku zaplacením odstupného, tak má vlastně dvě možnosti, jak dostát sjednanému – buď splní smluvní závazek, nebo zaplatí odstupné, přičemž má současně právo volby, jakou povinnost ze smlouvy pro ni vyplývající splní. Pravidlo výkladu smluvních ujednání podle skutečné vůle smluvních stran pak umožňuje, aby jako odstupné byly hodnoceny i jinak nazvané instituty. Cit. komentář k OZ v této souvislosti zmiňuje např. kombinaci smluvního ujednání o možnosti odstoupení od smlouvy a zaplacení smluvní pokuty – ve skutečnosti však nejde o smluvní pokutu (není sankcionováno porušení smluvní povinnosti), ale právě o odstupné. Vedle toho si však strany mohou sjednat tzv. nepravou smluvní pokutu, jejímž zaplacením utvrzená povinnost zaniká. Komentář k OZ⁸² rozlišuje, že *odstupné je sjednání možnosti zrušit závazek zaplacením určité částky. Jde o právo, které dlužník může, ale nemusí uplatnit. Oproti tomu remisorní smluvní pokuta je vždy vázána na porušení smlouvy a vede k povinnosti zaplatit smluvní pokutu. Smluvní pokuta je realizovatelná vždy až po porušení závazku.*

---

⁸¹ HULMÁK a kol., Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1159

⁸² HULMÁK a kol., Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1161

3.6.3 Nemožnost plnění

Zákonným důvodem pro vyvázání se ze smluvního závazku je následná nemožnost plnění, upravená § 2006 a násl. OZ. Závazek pro nemožnost plnění zaniká *ex lege* v případě, že se stane nesplnitelným po vzniku závazku (proto hovoříme o následné nemožnosti plnění). Ustanovení § 2006 současně uvádí, že plnění není nemožné, pokud lze dluh splnit za ztížených podmínek, s většími náklady, s pomocí jiné osoby nebo až po určené době – v tom případě by však mohlo jít změnu okolností s právními důsledky uvedenými v § 1765 OZ (viz shora). Nemožnost plnění tak musí být úplná a trvalá. Nemožnost plnění jako důvod zániku závazku prokazuje dlužník.

Teoretická literatura⁸³ vykládá nemožnost plnění jednak jako *situace naprosté nemožnosti, kdy požadovaný výkon není možno vůbec fyzicky uskutečnit, a to absolutně, tedy ani teoreticky (alespoň dle současného a vzhledem k času plnění rozumně očekávatelnému stavu vědy a techniky), ale i situace, kdy je možnost fyzického uskutečnění jen ryze teoretická, formální, nicméně žádná rozumná osoba by takovou možnost nepovažovala za skutečně reálnou*. Nemožnost plnění by měla být dána objektivně, skutečnost, že dlužník nemůže subjektivně dluh splnit, má význam jen u závazků vázaných přímo na osobu dlužníka, kde je vyloučeno, aby dlužník splněním pověřil jinou osobu (např. umělecké dílo). Nemožnost plnění může být založena i právními předpisy, např. v případě dodatečných obchodních sankcí, embargo apod.

Skutečnost, že závazek zanikl pro nemožnost plnění, automaticky nevylučuje nárok na náhradu škody, která tím smluvní straně vznikla. Rozhodující pro posouzení nároku bude skutečnost, zda byla nemožnost plnění zapříčiněna některou ze smluvních stran nebo zda nastala v důsledku vyšší moci. Pouze vyšší moc by pak představovala důvod vyloučení nároku

---

⁸³ HULMÁK a kol., Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1221

(kterékoli strany) na náhradu škody. Ustálená judikatura⁸⁴ považuje za důvod zániku závazku pro nemožnost plnění např. *zánik nájmu v důsledku zničení předmětu nájmu. Zničením předmětu nájmu se myslí faktický zánik předmětu nájmu, kdy již nelze čerpat jeho užitné vlastnosti; naopak zničením předmětu nájmu není dočasná ztráta jeho způsobilosti k užívání.* Právní nemožnost plnění dovedl Nejvyšší soud ČR⁸⁵ v případě, kdy *vlastnické právo k věci, jejíž zamýšlený převod je obsahem smlouvy o smlouvě budoucí, účastník převede na osobu třetí, práva a povinnosti ze smlouvy o smlouvě budoucí zaniknou pro nemožnost plnění; nový vlastník věci do právního vztahu založeného smlouvou o smlouvě budoucí nevstupuje.* Právní nedovolenost plnění může být představována ztrátou podnikatelského oprávnění, jak vyplývá z dalšího rozsudku Nejvyššího soudu ČR⁸⁶: *Žalovanému byl uložen trest zákazu činnosti spočívající v zákazu soukromého podnikání jako fyzické osoby v předmětu podnikání v oblasti poskytování úvěrů a půjček. Žalovaný proto nemůže svému závazku poskytnout úvěr žalobci dostát, závazek ze smlouvy tak zanikl pro dodatečnou nemožnost plnění. Přitom nelze uvažovat o tom, že by žalovaný mohl splnit svůj závazek pomocí jiné osoby, nebo bez ohledu na ztížené podmínky s většími náklady nebo po sjednaném čase, neboť by tak došlo k obcházení uloženého trestu zákazu činnosti.*

3.6.4 Spotřebitelské smlouvy

Do OZ (§ 1810 a násl.) byla transponována evropská právní úprava ochrany spotřebitele v závazkovém právu, jejímž základem je čl. 38 Listiny základních práv občanů EU. Těžiště evropské právní úpravy představuje směrnice Rady 93/13/EHS o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, a na ni navazující směrnice Evropského parlamentu a Rady

---

⁸⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 5. 2012, sp. zn. 25 Cdo 4850/2009

⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2010, sp. zn. 33 Cdo 30335/2009

⁸⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 6. 2012, sp. zn. 32 Cdo 2762/2010

2002/65/ES, o uvádění finančních služeb pro spotřebitele na trh na dálku, směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/122/ES, o ochraně spotřebitele ve vztahu k některým aspektům smluv o dočasném užívání ubytovacího zařízení (timeshare), o dlouhodobých rekreačních produktech, o dalším prodeji a výměně, směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/31/ES, o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu, na vnitřním trhu (směrnice o elektronickém obchodu) a směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU, o právech spotřebitelů.

Za spotřebitele považuje ustanovení § 419 OZ každého člověka, který mimo rámec své podnikatelské činnosti nebo mimo rámec samostatného výkonu svého povolání uzavírá smlouvu s podnikatelem nebo s ním jinak jedná. Podnikatel je ustanovením § 420 OZ definován jako ten, kdo samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku, přičemž za podnikatele je považován jen se zřetelem k této činnosti. Za podnikatele se pro účely ochrany spotřebitele považuje také každá osoba, která uzavírá smlouvy související s vlastní obchodní, výrobní nebo obdobnou činností či při samostatném výkonu svého povolání, a dokonce i osoba, která jedná jménem nebo na účet podnikatele.

Z uvedených definičních znaků vyplývá, že jeden a týž člověk může být v jednom právním vztahu považován za podnikatele (např. advokát, který poskytuje právní službu svému klientovi), a v jiném vztahu považován za spotřebitele (týž advokát, když bude uzavírat kupní smlouvu na koupi věci, která je určena pro jeho osobní spotřebu, nikoli pro podnikání). Závazkový právní vztah tak může vzniknout mezi dvěma podnikateli, pokud oba vystupují v rámci své podnikatelské činnosti (model B2B – *Business to Business*), mezi podnikatelem a spotřebitelem, pokud jeden vystupuje v rámci své podnikatelské činnosti a druhý nikoliv (model B2C – *Business to Customer*), nebo mezi dvěma osobami, z nichž ani jedna není

v daném vztahu podnikatelem ani spotřebitelem. Ochrana se spotřebiteli poskytuje pouze v právním vztahu B2C.

Z vymezení ochrany spotřebitele, tak, jak je harmonizací evropských předpisů převzata do OZ, je možné dovodit jak prolomení zásady *pacta sunt servanda*, tak též prolomení zásady *vigilantibus iura scripta sunt*. Soukromé právo, které by mělo respektovat rovnost všech občanů a autonomii smluvní vůle, tak vytváří v OZ tři nerovnoprávné kategorie občanů – podnikatele, kterému je poskytnuta nejmenší ochrana, člověka průměrného rozumu, kterému je poskytnuta standardní ochrana, a spotřebitele, kterému je poskytnuta nejvyšší míra ochrany. Jde o paternalistické pojetí právní ochrany, která ve svých důsledcích podryvá právní jistotu na straně jedné, a na straně druhé vytváří u určité skupiny obyvatel přesvědčení, že stát je od toho, aby nemuseli plnit své závazky.

Právní úprava ochrany spotřebitele je přitom dle § 1812 odst. 2 kogentní, k ujednáním smluvních stran, které se odchyľují od ustanovení zákona stanovených k ochraně spotřebitele se nepřihlíží – spotřebitel se své ochrany nemůže vzdát, ani kdyby to sám chtěl nebo považoval pro sebe za přínosné. Autonomie smluvní vůle není respektována ani při výkladu smlouvy. Podle § 1812 odst. 1 platí pro případ, že obsah smlouvy lze vyložit různým způsobem, použije se výklad pro spotřebitele nejpriznivější (tj. přestává být určující úmysl smluvních stran nebo účel smlouvy).

Autonomii smluvní vůle v právním vztahu B2C prolamuje i ustanovení § 1813 OZ, které zakazuje smluvní ujednání, která zakládají významnou nerovnováhu práv nebo povinností stran v neprospěch spotřebitele. K výkladu termínu „výrazná nerovnováha“ zaujal Soudní dvůr EU⁸⁷ stanovisko, že *existence „významné nerovnováhy“ nutně nevyžaduje, aby náklady, které spotřebitel musí na základě smluvní klauzule nést, na něj měly s ohledem na částku dotčené transakce významný hospodářský dopad, nýbrž tato existence může vyplývat ze samotného*

---

⁸⁷ Rozhodnutí Soudního dvora EU ze dne 16. 1. 2014, sp. zn. C-226/12, *Constructora Principado SA proti José Ignacio Menéndez Álvarez*

dostatečně závažného zásahu do právní situace, v níž se spotřebitel jakožto smluvní strana v souladu s platnými vnitrostátními ustanoveními nachází, ať již ve formě omezení obsahu práv, která podle těchto ustanovení z této smlouvy vyvozuje, nebo překážky výkonu těchto práv anebo uložení dodatečné povinnosti, kterou vnitrostátní pravidla nestanoví. Nejvyšší soud ČR k tomu doplnil,⁸⁸ že smyslem právní úpravy je sice chránit spotřebitele, avšak pouze před podmínkami nepřiměřenými (unfair terms) ve spotřebitelských smlouvách. Může-li spotřebitel elementárním způsobem zabránit tomu, aby došlo k porušení rovnováhy práv účastníků spotřebitelské smlouvy, nelze mít sjednané podmínky za takové, které by ho nepřiměřeně diskriminovaly.

Ústavní soud se ve svém nálezu⁸⁹ vyjádřil ke spotřebitelským smlouvám v souvislosti s ujednáním o smluvní pokutě tak, že *v rámci spotřebitelských smluv ujednání zakládající smluvní pokutu (podobně jako rozhodčí doložka) zásadně nemohou být součástí tzv. všeobecných obchodních podmínek, nýbrž toliko spotřebitelské smlouvy samotné (listiny, na niž spotřebitel připojuje svůj podpis).*

Ustanovení § 1814 OZ obsahuje demonstrativní výčet zakázaných ujednání ve spotřebitelských smlouvách, a představuje rozvedení zakázané významné nerovnováhy dle § 1813 OZ. Jde o ujednání, která např. vylučují nebo omezují spotřebitelova práva z vadného plnění nebo na náhradu újmy, dovolují podnikateli, aby ze své vůle změnil práva či povinnosti stran, zbavují spotřebitele práva podat žalobu proti podnikateli apod.

Ujednání, která nezpůsobují významnou nerovnováhu, ale jsou ve vztahu ke spotřebiteli nepřiměřená, sice nejsou zakázána, nicméně se k nim podle § 1815 OZ nepřihlíží, ledaže by se jich spotřebitel dovolal. V daném směru je tedy prolomena zásada *pacta sunt servanda*, neboť se dává spotřebiteli právo na výběr, zda se ujednáním, které je možno hodnotit jako nepřiměřené, bude řídit (slovy zákonodárce „dovolá se jej“) nebo nikoli.

---

⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 3. 2010, sp. zn. 33 Cdo 1956/2007

⁸⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2013, sp. zn. I. ÚS 3512/11

Ve zcela zásadním rozporu se zásadou *pacta sunt servanda* jsou ustanovení OZ o bezpostihovém právu spotřebitele na odstoupení od smlouvy. Jedná se o právo odstoupit od smlouvy uzavírané distančním způsobem ve lhůtě 14 dnů ode dne uzavření smlouvy (§ 1829 OZ – o tomto právu dokonce musí být poučen), dále právo odstoupit od smlouvy o finančních službách rovněž ve lhůtě 14 dnů od uzavření smlouvy (§ 1846 OZ; pokud jde o smlouvu o životním pojištění nebo penzijním připojištění, činí lhůta pro odstoupení dokonce 30 dnů), právo odstoupit od smlouvy o dočasném užívání ubytovacího zařízení a jiné rekreační služby do čtrnácti dnů ode dne uzavření smlouvy (§ 1861 OZ).

Obecné ustanovení k odstoupení od smlouvy spotřebitelem dle 1818 OZ konstatuje, že při využití práva na odstoupení od smlouvy v souladu s OZ (viz shora uvedená ustanovení) se nevyžaduje, aby spotřebitel uvedl důvod, a s právem odstoupit od smlouvy nelze spojit postih. Využije-li spotřebitel práva odstoupit od smlouvy, považuje se lhůta pro odstoupení za zachovanou, pokud spotřebitel v jejím průběhu odešle podnikateli oznámení, že od smlouvy odstupuje. Odborná literatura⁹⁰ konstatuje, že *lhůty k odstoupení od smlouvy se chovají jako procesní lhůty. K zachování lhůty pro odstoupení stačí proto odeslání odstoupení od smlouvy, avšak jako adresované právní jednání může mít účinky pouze tehdy, dojde-li druhé straně.*

Ochrana spotřebitele zahrnuje další instituty, které jsou sice zásahem do autonomie smluvní vůle, nepředstavují však výslovnou výjimku ze zásady *pacta sunt servanda*. Jedná se především o informační povinnost podle § 1820 a násl. OZ.

Právní úprava odstoupení spotřebitele od smlouvy např. podle § 1829 a násl. je ve vztahu speciality k obecným ustanovením § 2005 OZ, obecné ustanovení se tedy na právo spotřebitele odstoupit od smlouvy nepoužije. Z důvodu výslovného zákazu pak není možné odstoupení spotřebitele podmínit ani zaplacením odstupného. Odborná literatura⁹¹ doplňuje, že *nevzniká*

---

⁹⁰ HULMÁK a kol., Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 497

⁹¹ HULMÁK a kol., Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 553

*právo podnikatele na náhradu újmy z porušení smluvní povinnosti, právo na zaplacení úroků z prodlení či smluvní pokuty vzniklé do odstoupení od smlouvy. Mohou zde být ujednání, která mají s ohledem na svou povahu zavazovat strany i po odstoupení od smlouvy, např. úprava vypořádání bezdůvodného obohacení po odstoupení od smlouvy ve prospěch spotřebitele. Rovněž trvá zajištění dluhu. Pokud spotřebitel využije práva dle § 1829 OZ a odstoupí od smlouvy, vzniká mu povinnost vrátit zboží, které obdržel od podnikatele, zpět podnikateli. Pro splnění této povinnosti je však postačující, že podnikateli zboží zašle nebo předá bez zbytečného odkladu, nejpozději do 14 dnů ode dne odstoupení od smlouvy. Literatura⁹² vysvětluje, že dluh spotřebitele je splněn teprve vrácením, jde o dluh donosný, a doplňuje, že spotřebitel je povinen vrátit zboží, nikoliv obal. Stav zboží musí odpovídat nutnému nakládání s ohledem na jeho povinnost a vlastnosti. Právo na odstoupení od smlouvy má umožnit spotřebiteli jednak posoudit povahu a vlastnosti zboží v rozsahu, v jakém je to obvyklé při uzavírání smlouvy nikoli distančně, jednak opětovně zvážit vůli být vázán smlouvou uzavřenou mimo obchodní prostory. A právě idea toho, že spotřebitel musí mít právo dodatečně zvážit svou vůli být vázán smlouvou, je negací zásady *pacta sunt servanda*. Ač jsem zásadním odpůrcem zneužívání postavení např. seniorů při nabídkových akcích tzv. šmejdů, nemohu se ztotožnit s tím, že spotřebiteli se poskytuje blanko právo rozmyslet si svůj smluvní závazek, aniž by druhá strana (podnikatel) jakkoli porušila své povinnosti. V této souvislosti se pak podnikatel jen obtížně může dovolat spravedlivého posouzení, pokud spotřebitel zjevně zneužívá svého práva a porušuje svou povinnost jednat v právním styku poctivě. Současně takto široce formulované oprávnění snižuje motivaci spotřebitelů, aby si předem důkladně zvážili, zda chtějí smlouvu uzavřít a dostát svým smluvním závazkům – ačkoli v jiných, třeba i náročnějších právních vztazích (tam, kde nevystupují jako spotřebitel) zákon od nich takovou rozumnou pečlivost a uvážlivost vyžaduje. Spotřebiteli totiž v důsledku (bezdůvodného)*

---

⁹² HULMÁK a kol., Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 554

odstoupení v zákonné lhůtě nehrozí žádná újma. Podnikatel mu musí v souladu s § 1832 uhradit nejen peněžní prostředky ve výši zaplacené ceny za zboží, ale i náklady na dodání zboží spotřebiteli a na vrácení zboží spotřebitelem podnikateli, ledaže by jej na povinnost nést tyto náklady předem upozornil. Podle § 1833 OZ odpovídá spotřebitel podnikateli pouze za snížení hodnoty zboží, které vzniknou v důsledku nakládání s tímto zbožím jinak, než je nutné s ním nakládat s ohledem na jeho povahu a vlastnosti. Soudní dvůr EU⁹³ konstatoval, že *směrnici o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku je třeba vykládat v tom smyslu, že brání tomu, aby vnitrostátní úprava obecně stanovila, že prodávající může požadovat od spotřebitele kompenzační náhradu za užívání zboží nabytého na základě smlouvy uzavřené na dálku v případě, že spotřebitel ve stanovené lhůtě uplatní své právo odstoupit od smlouvy. Směrnice nicméně nebrání tomu, aby byla spotřebiteli uložena povinnost zaplatit kompenzační náhradu za užívání tohoto zboží, pokud užíval uvedené zboží způsobem neslučitelným se zásadami občanského práva, jako jsou zásady dobré víry nebo bezdůvodného obohacení, za podmínky, že nebude ohrožen cíl směrnice a zejména účinnost a efektivita práva odstoupit od smlouvy.*

3.7 Slib v dědickém právu

Právní úprava dědického práva v OZ vychází z upřednostnění vůle zůstavitele před zákonnou dědickou posloupností, a současně ze zásady odvolatelnosti poslední vůle zůstavitele. Výjimkou, na kterou bychom mohli aplikovat zásadu *pacta sunt servanda*, je dědická smlouva upravená § 1582 a násl. OZ. Další smlouvou v dědickém právu je pak dohoda dědiců o rozdělení pozůstalosti podle § 1695 a násl. OZ.

---

⁹³ Rozhodnutí Soudního dvora EU ze dne 3. 9. 2009, sp. zn. C-489/07, *Pia Messner proti Firma Stefan Krüger*

Zásadně platí, že slib dědického podílu nebo odkazu, pokud není učiněn formou, vyžadovanou zákonem pro pořízení pro případ smrti, není právně vymahatelný. Pokud tedy např. zůstavitel ústně přislíbí svému příteli, že mu zůstaví konkrétní věc ze svého vlastnictví pro případ své smrti, nemá takový příslib formu pořízení pro případ smrti, avšak mohlo by se jednat o darování pro případ smrti ve smyslu § 2063 OZ a § 1594 odst. 2 OZ.

3.7.1 Darování pro případ smrti

Ustanovení § 2063 ve spojení s § 1594 odst. 2 OZ upravuje darování, které je závislé na podmínce, že obdarovaný dárce přežije s tím, že takové ujednání by se zpravidla posoudilo jako odkaz. Jako darovací smlouva by se toto ujednání posoudilo jen v případě, že obdarovaný dar přijme, dárce se výslovně vzdá práva dar odvolat a vydá o tom obdarovanému listinu. Ze skutečnosti, že jde o odkaz a nikoli dar, pak odborná literatura⁹⁴ dovozuje, že *v tomto případě proto může zůstavitel kdykoli za svého života změnit svoji vůli, a i jednostranně takový „dar“ zrušit, jelikož se právně jedná o odkaz, a nikoliv o dar.*

Zákonodárce se v ustanovení § 2063 OZ nezabývá nutnou formou darování pro případ smrti (aby bylo možné jej posoudit jako odkaz). Ustanovení § 2057 OZ vyžaduje u darování písemnou smlouvou jen v případě, že jde o darování věci zapsané ve veřejném seznamu (typicky nemovitá věc zapsaná v katastru nemovitostí), a dále také v případě, že nedojde k odevzdání věci obdarovanému zároveň s projevem vůle darovat a přijmout dar. V praxi tak mohou – při darování pro případ smrti – nastat následující situace: (1) Dárce předá věc obdarovanému a slíbí mu, že nabyde vlastnické právo k této věci v okamžiku smrti dárce. Darovací smlouva by v tomto případě nevyžadovala písemnou formu. (2) Dárce si věc ponechá

---

⁹⁴ HULMÁK a kol., Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 11

u sebe, příp. u třetí osoby, tedy nepředá ji obdarovanému a jen dar přislíbí obdarovanému. Darovací smlouva by v tomto případě vyžadovala písemnou formu.

Pokud tuto úpravu srovnáme s formálními požadavky na odkaz dle § 1594 odst. 1 OZ, které požaduje zřízení odkazu v „pořízení pro případ smrti“. Z toho dovozují, že zřízení odkazu musí splňovat formální požadavky kladené na závět' nebo dovětek, resp. dědickou smlouvu. Musí se tedy jednat o alografní prohlášení (tedy prohlášení zůstavitele sepsané vlastní rukou s vlastnoručním podpisem) nebo holografní prohlášení (prohlášení zůstavitele, které sám nenapsal, musí zůstavitel vlastnoručně podepsat a přede dvěma svědky současně přítomnými výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli), příp. specifickou formu pro osoby nevidomé, se smyslovým postižením apod. Závět' může být učiněna i formou veřejné listiny – tato forma je současně předepsána pro dědickou smlouvu. Mám za to, že pokud by měl být slib daru pro případ smrti posuzován jako odkaz, musí být splněny nejen materiální, ale též formální podmínky odkazu, tudíž že ústní forma (byť by pro darování mohla být postačující) v žádném případě postačující nebude a takové darování nikdy nebude moci býti posouzeno ani jako odkaz (pro nesplnění formálních podmínek odkazu), ani jako dar (pro nesplnění formálních podmínek stanovených v § 2063 al. druhá).

Samotný slib daru je pak upraven v § 2056 OZ. Podle tohoto ustanovení není ten, kdo druhému dar jen slíbí, zavázán darovat, ale ten, kdo slib obdržel, má právo, aby mu slibující nahradil náklady účelně vynaložené v očekávání daru. Mám za to, že v případě, že by slibující zemřel, by se ten, kdo slib obdržel, nemohl domáhat vydání daru na dědicích, mohl by však proti dědicům uplatnit svůj nárok na náhradu výše popsaných nákladů.

3.7.2 Dědická smlouva

Dědickou smlouvou, upravenou v § 1582 a násl. OZ, povolává zůstavitel druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice nebo odkazovníka, a druhá strana to přijímá. Jak již bylo uvedeno, dědická smlouva vyžaduje formu veřejné listiny. U dědické smlouvy nalezneme zásadu *pacta sunt servanda* uvedenou do úplných důsledků – závazek z dědické smlouvy lze změnit jen osobním jednáním. Neodvolatelný charakter dědické smlouvy vedl zřejmě zákonodárce k tomu, že dědickou smlouvou není možné pořídit o celé pozůstalosti – čtvrtina pozůstalosti musí zůstat volná, aby o ní mohl zůstavitel pořídit podle své zvlášť projevené vůle.

Dědická smlouva však nebrání zůstaviteli, aby se svým majetkem za svého života nakládal podle libosti. Pokud by však zůstavitel pořídil pro případ smrti nebo uzavřel darovací smlouvu tak, že to s dědickou smlouvou není slučitelné, může se smluvní dědic dovolat neúčinnosti takových právních jednání zůstavitele.

Zůstavitel se může své povinnosti z dědické smlouvy zprostit pořízením závěti, ovšem v souladu s § 1590 jen se souhlasem smluvního dědice; tento souhlas musí být učiněn ve formě veřejné listiny. Smluvní dědic má právo po smrti zůstavitele odmítnout dědictví podle § 1485 odst. 1 OZ, jen pokud toto právo nebylo dědickou smlouvou vyloučeno. Smluvní dědic se logicky nemůže svého dědického práva zříci (pro zřeknutí dědického práva se vyžaduje smlouva se zůstavitelem ve formě veřejné listiny, která by byla pravým opakem ujednání obsaženými v dědické smlouvě). Zákonodárce v důvodové zprávě k § 1590 OZ uvádí: *Na rozdíl od závěti nelze smluvní povolání za dědice zrušit jednostranným prohlášením. Kontraktuální charakter dědické smlouvy se promítá i zde. Odborná literatura⁹⁵ k tomu doplňuje: Kontraktuální charakter dědické smlouvy se promítá v tom, že k účinnosti jednostranných pořízeních zůstavitele je třeba souhlasného projevu vůle druhé smluvní strany. Připouští se však,*

---

⁹⁵ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol., Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475 – 1720). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 300 a 301

aby souhlas byl vyjádřen rovněž jednostranným jednáním smluvního dědice či odkazovníka, pro které stanoví obligatorní formu veřejné listiny. Autoři se přitom zabývají tím, zda tento souhlas má být předchozí či následný. V souladu se zásadou autonomie smluvní vůle i priority výkladu právních jednání, který nezakládá jejich neplatnost, dospívají k závěru, že lze připustit oboje s tím, že bude-li souhlas předchozí a bude vyjádřen dostatečně určitě, nastanou účinky zrušení dědické smlouvy již dnem nového pořízení zůstavitele. Bude-li souhlas následný, nastanou účinky zrušení smlouvy dnem, kdy bude veřejná listina obsahující souhlas smluvního dědice či odkazovníka sepsána a nic nebrání, aby se tak případně stalo i po smrti zůstavitele.

3.7.3 Dohoda dědiců o rozdělení pozůstalosti

V rámci dědického řízení se dědici mohou v souladu s § 1695 OZ dohodnout, jak si mezi sebou pozůstalost rozdělí. Toto právní jednání bývá v praxi označováno jako dohoda o vypořádání dědictví. Ve své smluvní vůli jsou však omezeni pořízením zůstavitele pro případ smrti, které musí respektovat. Jejich dohoda podléhá schválení soudem, který ji schválí dle § 1696 OZ jen tehdy, neodporuje-li vůli zůstavitele a v jejích mezích ani zájmům osoby pod zvláštní ochranou (např. nezletilé děti). Dohoda o rozdělení pozůstalosti je po schválení soudem exekučním titulem *pouze tehdy, je-li dědici, případně jinému účastníku dědického řízení uložena povinnost přímo v tomto usnesení o vypořádání dědictví; navíc musí jít o vypořádání nároků pouze mezi dědici navzájem, případně mezi dědici a dalšími účastníky dědického řízení,* dovedil opakovaně Nejvyšší soud.⁹⁶ To však neznamená, že dohoda o vypořádání dědictví nemá právní účinky. Je listinou, která potvrzuje věci a dluhy, které nabývají jednotliví dědici a při jejím nesplnění (např. pokud by jeden z dědiců odmítal vydat oprávněnému dědici věc, jež

---

⁹⁶ Např. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 9. 2014, sp. zn. 30 Cdo 321/2014

mu z pozůstalosti připadla), je možné se domáhat splnění soudní cestou – zásadně však nejprve žalobou na plnění a teprve následně v řízení exekučním.

Rozhodnutí soudu o schválení dědické dohody je možné napadnout odvoláním. Autoři komentáře k občanskému zákoníku⁹⁷ k tomu doplňují, že *uzavřená dohoda o rozdělení pozůstalosti může být za řízení o pozůstalosti změněna, odvolána nebo nahrazena novou dohodou, a to i během odvolacího řízení, dokud odvolací soud ve věci nerozhodl. Změna dohody, její odvolání nebo nahrazení novou dohodou jsou možné jen se souhlasem všech dědiců, kteří ji uzavřeli. Zásada pacta sunt servanda je tak plně respektována.*

3.8 Neminem laedere

Princip *neminem laedere*, tedy „nikomu neškodit“, je jedním ze základních principů občanského práva a je přičítán Ulpianovi – v plném znění zní jeho heslo: *Honeste vivere, neminem laedere, suum cuique tribuere*⁹⁸ a je mottem Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Tato zásada našla své vyjádření v platném právu ve formě generální prevenční povinnosti upravené v § 2900 OZ, podle něhož je každý povinen si v případě, že to vyžadují okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života, počínat při svém konání tak, aby nedošlo k nedůvodné újmě na svobodě, životě, zdraví nebo vlastnictví jiného. Autoři komentáře k OZ⁹⁹ vysvětlují, že toto pravidlo vychází z požadavku upravit mezilidské vztahy na základě zásady *autonomie vůle a zákazu svévolného vměšování se do záležitosti jiného. Porušení této povinnosti je protiprávním činem, který tvoří jeden z předpokladů vzniku povinnosti hradit újmu.* Na první pohled by se mohlo zdát, že obě zásady soukromého práva, tedy *pacta sunt*

---

⁹⁷ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol., Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475 – 1720). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 563-564

⁹⁸ Poctivě žít, nikomu neškodit, každému dávat, co mu patří.

⁹⁹ HULMÁK a kol., Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1512

servanda i neminem laedere koexistují vedle sebe a nezávisle na sobě. Právní jednání jednotlivce však vyžaduje, aby při svém konání (tedy aktivním jednání) jednal tak, aby dodržel obě z nich. Jinými slovy – smluvní závazek musí být formulován tak, aby mohl být splněn (tedy mohla být dodržena zásada *pacta sunt servanda*), současně aby mohla svůj závazek splnit i druhá strana, a dále, aby plněním závazku nedošlo k porušení zásady *neminem laedere*. Praktický příklad uvádí např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR¹⁰⁰. V posuzovaném případě uzavřel vlastník nemovitosti, jež užívala bez právního důvodu jiná osoba, smlouvu o smlouvě budoucí, kterou se zavázal převést na budoucího kupujícího nemovitou věc za podmínky, že bude do 30 dnů ode dne uzavření smlouvy o smlouvě budoucí vyklizená, pod smluvní pokutou ve výši 150 tis. Kč. Protože tento závazek nesplnil, vymáhal ušlý zisk a smluvní pokutu na neoprávněném uživateli. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že *sjednáním poměrně krátké lhůty k vyklizení nemovitosti v kombinaci se sjednáním vysoké smluvní pokuty pro případ neuzavření kupní smlouvy za situace, kdy byla nemovitost obsazena a postoj uživatele neopravňoval k domněnce jejího včasného vyklizení, jednal vlastník v rozporu s § 415 občanského zákoníku (40/1964 Sb., dnes § 2900 OZ). Přestože bezprostřední příčinou vzniku škody bezesporu bylo neoprávněné užívání předmětné nemovitosti uživatelem, vlastník při uzavírání smlouvy o smlouvě budoucí vzhledem ke konkrétním okolnostem nejednal dostatečně obezřetně, jak by bylo lze od něj za daných okolností očekávat, a proto mu muselo být zřejmé, že uzavření či neuzavření kupní smlouvy (resp. vyklizení předmětných nemovitostí) objektivně není v jeho rukou a že ve sjednaném krátkém časovém horizontu ani nebude moci podniknout efektivní právní kroky k tomu, aby nemovitosti byly řádně a včas vyklizeny. Jednání vlastníka bylo tedy v souladu se zákonem potud, že sjednal podmínky, které právní předpis nezapovídá, avšak s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem šlo o jednání neobezřetné, kterým způsobil, že se rozsah jeho majetkové škody zvýšil, ačkoli při posouzení dané konkrétní časové a místní situace bylo*

---

¹⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 10. 2006, sp. zn. 25 Cdo 1369/2006

možno na vlastníku rozumně požadovat, aby svou smluvní svobodu přizpůsobil možnosti vzniku škody, kterou nebude moci sám účinně odvrátit.

Cit. rozhodnutí Nejvyššího soudu tak ukládá, aby smluvní strany při sjednávání smluvních závazků postupovaly náležitě obezřetně a nejen, aby samy nepůsobily újmu jiným, ale též aby ji nepůsobily samy sobě. To platí zejména v případě, pokud je plnění strany závislé na podmínce, jejíž splnění nemůže smluvní strana sama svým jednáním jednoznačně ovlivnit a vystavuje se tak riziku, že v důsledku konání nebo opomenutí třetí osoby sama nebude moci svůj závazek splnit. Pro tento případ pak, jak uzavřel Nejvyšší soud ČR, nemůže újmu, která jí tím vznikne, zásadně požadovat na třetí osobě, a to ani tehdy, pokud je jednání třetí osoby protiprávní.

Slovy nesmrtelného klasika, může se nám to nelíbit, můžeme s tím nesouhlasit, ale to je asi tak vše, co s tím můžeme dělat. Osobně se se závěrem Nejvyššího soudu nemohu zcela ztotožnit. Chápala bych, pokud by bylo prokázáno, že vlastník (budoucí prodávající) jednal v daném případě spekulativně, vlastně nikdy neměl v úmyslu nemovitou věc prodat a smlouvu o budoucí smlouvě kupní uzavřel jen tzv. „naoko“, s cílem uplatněnou smluvní pokutu následně vymáhat na neoprávněném uživateli. Tento úmysl byl však citovaným rozhodnutím výslovně vyloučen s tím, že pro takový závěr nebyly předloženy náležité důkazy, nadto následně vlastník skutečně s budoucím kupujícím kupní smlouvu uzavřel, nemovitou věc na něj převedl, avšak za cenu nižší, než byla původně sjednána. Primárně bych totiž spatřovala protiprávní jednání v obsazení nemovité věci neoprávněným uživatelem bez právního důvodu, a tudíž bych i újmu, která vlastníkově v důsledku takového protiprávního užívání vznikla, přičítala spíše protiprávnímu jednání neoprávněného nájemce než neobezřetnému jednání vlastníka.

Vycházím i z toho, že v případě, že je dáno zaviněné porušení konkrétní právní povinnosti, nadto ústavně chráněné (zde neoprávněný zásah do vlastnického práva

bezesmluvním uživatelem), měla by povinnost k náhradě újmy tímto škůdcem předcházet povinnost k náhradě z důvodu porušení generální prevenční klauzule.

3.9 Zdanění církevních restitucí ve světle zásady pacta sunt servanda

Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, v preambuli uvozuje smysl a účel přijetí zákona a zdůrazňuje, že je *parlament pamětliv trpkých zkušeností z dob, kdy lidská práva a základní svobody byly na území dnešní České republiky potlačovány, odhodlán střežit a rozvíjet zděděné kulturní a duchovní bohatství, veden snahou zmírnit následky některých majetkových a jiných křivd, které byly spáchány komunistickým režimem v období 1948 až 1989, vypořádat majetkové vztahy mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi jako předpoklad plné náboženské svobody a umožnit tak obnovením majetkové základny církví a náboženských společností svobodné a nezávislé postavení církví a náboženských společností, jejichž existenci a působení pokládá za nezbytný prvek demokratické společnosti*. Schválením zákona v Parlamentu ČR v r. 2012 vyvrcholila dlouholetá snaha o dosažení majetkového vyrovnání mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi (dále jen „církev“).

Ačkoli hned na začátku 90. let došlo k zahájení legislativních prací směřujících k odčinění majetkových křivd z dob autoritářského režimu před r. 1989, vyrovnání s církvemi bylo odkládáno. Až v roce 2007 zřídila vláda Komisi pro narovnání vztahu mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi. Tato Komise zpracovala návrh příslušné zákonné úpravy a následně v dubnu 2008 předložila vláda Poslanecké sněmovně návrh zákona o zmírnění některých majetkových křivd způsobených církvím a náboženským společnostem v době nesvobody, o vyrovnání majetkových vztahů mezi státem a církvemi a náboženskými

společnostmi a o změně některých zákonů.¹⁰¹ Po prvním čtení, které proběhlo 29. 4. 2008, Poslanecká sněmovna odročila projednání návrhu „*do doby doplnění zákona či důvodové zprávy o vymezení rozsahu vydávaného majetku (výčet či definice) a ocenění nevydávaného majetku, to je stanovení rozsahu finanční náhrady vládou.*“ V červnu 2008 zřídila Poslanecká sněmovna Dočasnou komisi Poslanecké sněmovny pro řešení majetkových otázek mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi a uložila jí předložit stanovisko k posouzení rozsahu a způsobu řešení majetkového vyrovnání mezi státem a církvemi. Návrh stanoviska měla Dočasná komise předložit Poslanecké sněmovně do konce roku 2008. Tato dočasná komise přijala dne 22. července 2008 usnesení, kterým odsouhlasila, aby bylo *církvím a náboženským společnostem vydáno a nahrazeno to, co vlastnily nebo měly vlastnit k datu 25. února 1948.* Na další schůzi Dočasné komise v srpnu 2008 bylo konstatováno, že *státní orgány nedisponují přesnou databází historického majetku církví a náboženských společností – úplná verifikace předložených podkladů by si vyžádala detailní zpracování údajů ze všech 13 tisíc katastrálních území v ČR. Zde by se jednalo odhadem o více než 15 tisíc knihovních vložek. Z těchto údajů by se musela vytvořit databáze obsahující i parcelní výměry a tyto teprve porovnat se stávající evidencí.* Časová náročnost takové práce byla odhadnuta na 200 člověkoroků.¹⁰² V listopadu 2008 požádala Dočasná komise ministerstvo kultury o zpracování algoritmu, jehož pomocí by bylo možné zpřesnit ocenění majetku církví, a současně mělo ministerstvo zadat Vysoké škole ekonomické zpracování analýzy o splácení finanční náhrady církvím. Práce Dočasné komise však nevedla k očekávanému výsledku – v březnu 2009 přijala usnesení, kterým navrhla, aby Poslanecká sněmovna doporučila vládě zahájit *nové kolo jednání s církvemi a náboženskými společnostmi, s cílem najít takový způsob narovnání, který bude objektivně a prokazatelně*

---

¹⁰¹ Sněmovní tisk č. 482

¹⁰² KOLÁŘ, P.: Vybrané aspekty projednávání legislativních návrhů dotýkajících se problematiky církevních restitucí v České republice, Studie č. 5.343, Parlamentní institut, 2014

vycházet z hodnoty bývalého majetku církví a náboženských společností, který tyto vlastnily k 25. 2. 1948.

Do dalšího vývoje zasáhl Ústavní soud, který ve svém nálezu¹⁰³ konstatoval, že *dlouhodobá nečinnost Parlamentu České republiky spočívající v nepřijetí zvláštního právního předpisu, který by vypořádal historický majetek církví a náboženských společností, je protiústavní.* V tomto nálezu se Ústavní soud věnoval podrobně i principu legitimního očekávání a konstatoval, že *legitimní očekávání církví a náboženských společností má základ i v celkové koncepci restitučního procesu po roce 1989.* S odvoláním na judikaturu ESD Ústavní soud dovodil, že *se právo legitimního očekávání váže na tři podmínky – tomu, kdo se jej dovolává, musí být veřejnou správou Společenství poskytnuty přesné, bezpodmínečné a shodné záruky, vyplývající z oprávněných a spolehlivých zdrojů, dále tyto záruky musí být takové povahy, že z nich vznikne legitimní očekávání u toho, komu jsou určeny, a konečně tyto záruky musí být poskytnuty v souladu s použitelnými normami.* Ústavní soud v této souvislosti *pro futuro* zvažoval též poskytnutí *ochrany specifickým nárokům dotčených osob, pokud zákonodárce nepřijme ústavně konformní řešení.*

Nato v březnu 2011 vláda opět zřídila Komisi pro narovnání vztahu mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi. Na základě návrhu Komise a po předběžném odsouhlasení ze strany zástupců církví vláda v září 2011 schválila základní parametry připravovaného zákona. Návrh zákona byl dokončen začátkem roku 2012 a 18. 1. 2012 jej vláda předložila ke schválení Poslanecké sněmovně. Ta jej schválila s pozměňovacími návrhy dne 14. 7. 2012 a po vetu Senátu (5. 8. 2012) jej schválila opětovně. Zákon č. 428/2012 nabyl účinnosti dne 1. ledna 2013.

Na podkladě uvedeného zákona uzavřela Česká republika (zastoupená předsedou vlády) dne 22. 2. 2013 smlouvy o vypořádání se zástupci 16 církví a náboženských společností. *Ve*

---

¹⁰³ Nález Ústavního soudu ze dne 1. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 9/07

smlouvách se stát a církve dohodly na tom, že veškeré nároky za původní majetek, jenž se stal v období od 25. února 1948 do 1. ledna 1990 předmětem majetkové křivdy dle ustanovení § 5 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, a který se podle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi nevydává, jsou vypořádány, a to včetně nároků, které ke dni uzavření smlouvy nejsou známy. Ve smlouvách byla dále dohodnuta částka finanční kompenzace stanovená na základě dohody mezi církvemi a náboženskými společnostmi zákonem, která má být vyplácena ve třicetiletých splátkách a konečně je ve smlouvách uveden závazek státu, vyplývající opět ze zákona, vyplácet církvím a náboženským společnostem ze státního rozpočtu příspěvek na podporu činnosti po dobu 17 let s postupným snižováním jeho výše.¹⁰⁴ Uzavřením smluv tak byl splněn požadavek vyplývající z § 16 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi.

V letošním roce došlo po poměrně vyostřené politické debatě ke schválení zákona č. 125/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi) a zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. Touto novelou byl z ustanovení § 15 zákona č. 428/2012 Sb. vypuštěn odst. 6 v tomto znění: *Finanční náhrada není předmětem daně, poplatku ani jiného podobného peněžitého plnění.* Současně byl novelizován § 18a zákona o daních z příjmů, který obsahuje zvláštní pravidla pro zdanění veřejně prospěšných osob, a který osvobozoval od zdanění *příjmy z bezúplatného nabytí věci podle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi.* Novelou bylo do daného ustanovení za slovo „věci“ doplněno *s výjimkou finanční náhrady.* Zákon má nabýt účinnosti k 1. lednu 2020 a dvě skupiny senátorů již v současné době připravují návrh, aby Ústavní soud zákon č. 125/2019 Sb. jako protiústavní zrušil.

---

¹⁰⁴ KOLÁŘ, P.: Vybrané aspekty projednávání legislativních návrhů dotýkajících se problematiky církevních restitucí v České republice, Studie č. 5.343, Parlamentní institut, 2014

Pokusila jsem se zamyslet nad tím, zda je možné zákonnou úpravu provedenou zákonem č. 125/2012 Sb. považovat za protiústavní, a to zejména s ohledem na (ne)dodržení zásady *pacta sunt servanda*, ve spojení se zásadou legitimního očekávání. Významné je rovněž pravidlo *in favorem restitutionis*, které vyplývá jak z rozhodovací praxe Ústavního soudu¹⁰⁵, který je vtělen do § 18 odst. 4 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, podle kterého *při aplikaci tohoto zákona musí být šetřen účel, kterým je zmírnění majetkových křivd způsobených registrovaným církvím a náboženským společnostem v rozhodném období.*

Pokud jde o princip legitimního očekávání, Ústavní soud naznačil svůj náhled v nálezu vydanému začátkem letošního roku¹⁰⁶, a v tiskové zprávě¹⁰⁷ upozornil na následující právní věty:

I. K porušení práva na tzv. legitimní očekávání na vydání historického církevního majetku (čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky) nedochází v případě, bylo-li toto očekávání založeno v potřebě budoucího vydání zákona, nikoliv v důvěře v již státem vydaný právní akt, který by konkrétně jeho předmět a konkrétní subjekty vymezil.

II. Je proto třeba rozlišovat mezi státem vytvořenou právní situací, ve které subjekt práva mohl jednat v důvěře, že účinky jeho právního jednání a případné výdaje (investice) nebudou následným jednáním státu zmařeny, a právní situací, kdy takové očekávání mohlo spočívat jen v tom, že stát (zákonodárce) přechodný stav ukončí vydáním zákona, který teprve předmět restituce, a dotčené subjekty, popř. další náležitosti bude konkretizovat; argument tzv. legitimního očekávání již proto nelze uplatnit tam, kde proti němu stojí výslovná zákonná úprava, která toto legitimní očekávání konkretizuje.

---

¹⁰⁵ Např. nález Ústavního soudu ze dne 18. 1. 1996, sp. zn. I. ÚS 154/95

¹⁰⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 29. 1. 2019, sp. zn. III. ÚS 3397/17

¹⁰⁷ Argumentace legitimním očekáváním ve vztahu k jeho konkretizaci zvláštním zákonem upravujícím vydání historického majetku církve, Ústavní soud, TZ 21/2019

III. Protože legitimní očekávání, založené v § 29 zákona o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku bylo „transformováno“ zákonem o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi do konkrétních majetkových práv konkrétních subjektů práva, přestalo již ve své původní podobě existovat; lze se proto dovolávat těchto majetkových práv jen tak, jak je vymezil zákonodárce, jehož postup byl shledán ústavně konformním.

IV. Paušální finanční vypořádání podle § 15 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi je součástí zmírnění majetkových křivd (tam, kde zákonodárce možnost vydání majetku z různých důvodů nepřipustil), přičemž jeho realizace v ročních splátkách byla podmíněna souhlasem dotčených církevních subjektů ve formě uzavření smlouvy podle § 16 tohoto zákona. Při jeho ústavně konformním výkladu proto nutno vycházet z toho, že nejde pouze o rozhodnutí zákonodárce, nýbrž i o následné uzavření smluv (jeho occasio et ratio legis), zakládající legitimní očekávání obou stran, že dosažená dohoda bude dodržována jako výsledek jednání s dotčenými církevními subjekty.

V. Bylo věcí zákonodárce, jenž vycházel při přípravě zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi rovněž z jednání s dotčenými subjekty, aby zvážil právní důsledky blokace převodů majetku, nikoli však jeho přechodů prováděných následně z jeho rozhodnutí.

VI. Ústavní soud se nemohl ztotožnit ani s názorem stěžovatelky, že finančním vypořádáním zákonodárce sledoval primárně jiné než restituční cíle. Jak naopak plyne z důvodové zprávy k zákonu o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a okolností přijetí tohoto zákona (tzv. occasio et ratio legis), finanční náhrada měla plnit primárně restituční funkci právě vůči historickému majetku, jehož vydání zákon neumožňoval. Z ústavněprávního hlediska pak nelze v tomto ohledu považovat za podstatné, zda zákonem stanovená výše zcela odpovídá hodnotě odňatého majetku, který nelze vydat, neboť žádnou

ústavní povinnost státu odčinit všechny majetkové křivdy vzniklé v minulosti vyvodit nelze. Paušální finanční vypořádání podle § 15 zákona je tak součástí zmírnění majetkových křivd, přičemž jeho realizace v ročních splátkách byla podmíněna souhlasem dotčených církevních subjektů vyjádřeným ve smlouvě o vypořádání podle § 16 zákona (v tomto případě je založeno do budoucna též ono legitimní očekávání spočívající v důvěře v právo, které by dlužník – stát mohl v budoucnu měnit). Proto nemůže vedle sebe stát nárok na finanční kompenzace za nevydáváný historický majetek a současně nárok na naturální restituci. V této souvislosti Ústavní soud upozornil na zvláštní povahu zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, na který je třeba nahlížet jako na zvláštní typ zákona (tzv. Maßnahmengesetz, tedy zákon – opatření), který vznikl k řešení určité situace a ve vztahu k ní je třeba jej vykládat, když sleduje určitý cíl a k jeho dosažení stanoví určité prostředky, pravidla a postupy.

Z uvedeného výkladu Ústavního soudu je možné dovodit následující východiska pro posouzení ústavnosti zákona č. 125/2019 Sb.:

1) smyslem a účelem zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi je náprava majetkových křivd spáchaných na církvích po r. 1948,

2) primárním východiskem je naturální restituce, finanční náhrady plní restituční funkci tam, kde nelze vydat věcný majetek,

3) majetkové vyrovnání včetně finanční náhrady a jejího rozložení do splátek bylo potvrzeno smlouvami uzavřenými mezi státem a jednotlivými církvemi.

Pokud vyjdeme z výše uvedených premis, pak je nezbytné uzavřít, že finanční náhrada upravená zákonem o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi je toliko relativní restitucí, která nahrazuje vydání věci samé. Skutečnost, že se – s odvoláním na výše popsané praktické problémy – nepodařilo jednoznačně konkretizovat vydáváný a nevydáváný (nahrazovaný) majetek, nelze nepochybně vykládat k tíži církví. Za této situace pak není

opodstatněné, aby se naturální restituce osvobodila od zdanění a relativní náhrada nikoli, neboť obě náhrady mají stejný smysl, účel i podstatu.

Ze zásady *pacta sunt servanda* pak plyne jednoznačné legitimní očekávání smluvní strany, že druhá smluvní strana dostojí svým závazkům a nebude je jednostranně a svévolně měnit. Při uzavření smluv vycházely církve ze zákona, kterým jim stát (zákonodárce) garantoval výši obdrženého finančního plnění. Pokud nyní stát přistoupil ke zdanění finančních náhrad, zachoval se v rozporu se zásadou *pacta sunt servanda* a narušil legitimní očekávání církví. Vracím se znovu k nálezu Ústavního soudu nálezu sp. zn. I. ÚS 281/97. Zde konstatoval, *že demokratický stát v zájmu své vlastní věrohodnosti bez níž by neměl podporu svých občanů, musí plně respektovat zásadu pacta sunt servanda, tj. závaznost dohod, jež uzavře se svými občany. Jestliže stát činí prohlášení, jimiž uznává nároky svých občanů pouze takovým způsobem, který mu umožňuje z formálně právních důvodů se vymknout plnění vlastních slibů, jde nepochybně o neblahé poselství občanům, které ohrožuje věrohodnost tohoto státu a doporučuje jim z preventivních důvodů vlastnímu státu nevěřit. Není nejmenšího důvodu, aby povinnost, kterou má stát dodržovat ve vztahu ke svým občanům, nemusel dodržovat ve smluvním vztahu k jiným subjektům, v daném případě k církvím. V tomto směru jsou dle mého názoru využitelné i závěry Ústavního soudu v nálezu, kterým zrušil zdanění státní podpory stavebního spoření¹⁰⁸: *I příjmy poskytované ze státního rozpočtu mohou být předmětem daňové povinnosti. Účel zdanění se však v takovém případě odlišuje od zdanění jiných příjmů, neboť nevede k posílení příjmové části státního rozpočtu. Ve své podstatě se jedná o nepřímou formu snížení jeho výdajů, resp. stanovení jejich výše, neboť jeho prostřednictvím zůstává část výdaje ve státním rozpočtu nebo se do něj vrací. Takováto forma tak má svůj význam především tehdy, je-li s ní spojen i nějaký jiný účel (např. vyjádření rovnosti postavení státu a jiných subjektů v určitých právních vztazích). Je-li příspěvek ze státního rozpočtu poskytován za určitým**

---

¹⁰⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 4. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 53/10

účelem, měla by být výše daně z tohoto příspěvku stanovena v kontextu se stanovením výše tohoto příspěvku, neboť jinak by tento příspěvek nemusel plnit předpokládaný účel. Ústavní soud dospěl k závěru, že stanovením daňové povinnosti došlo ke změně právního vztahu mezi státem a účastníkem stavebního spoření, jehož součástí byl i nárok účastníka na vyplacení státní podpory. Tento právní vztah tak nelze hodnotit jako nezávislý a nesouvisející s případným právním vztahem vyplývajícím z povinnosti platit daň ze státní podpory, nýbrž na oba je nezbytné nahlížet jako na soubor práv a povinností tvořících jeden celek. Právní závěr, že předmětnou daň je třeba v rámci přezkumu ústavnosti považovat nikoliv za daň, nýbrž za změnu právního nároku, se promítá do ústavních kritérií pro její posouzení. Poté, co účastník splnil podmínky pro vznik nároku na státní podporu za určitý kalendářní rok, mohl legitimně očekávat, že právě ze strany státu nedojde dodatečně k jejich změně, resp. ke změně samotného nároku. Jedná se přitom o očekávání, jemuž náleží ochrana jak z hlediska principu právní jistoty a ochrany důvěry v právo, resp. ochrany nabytých práv, tak s ohledem na majetkovou povahu nároku.

V posuzovaném případě neobstojí námitka, že se v citovaném nálezu Ústavní soud zabýval i retroaktivitou zdanění státní podpory stavebního spoření, zatímco v případě zdanění finančních náhrad církvím jde o zdanění *pro futuro*. Jak vyplývá ze znění zákona i smluv uzavřených s církvemi, nejedná se o budoucí finanční náhradu, ale o náhradu jednou přiznanou a smluvně podchycenou, u níž toliko splatnost byla rozložena do budoucích let. Zdanění této finanční náhrady je tak v přímém rozporu s legitimním očekáváním církví, že, slovy Ústavního soudu, *ze strany státu nedojde dodatečně ke změně výše poskytnuté náhrady, konkrétně snížení o 19 %, což je stávající sazba daně z příjmů právnických osob.*

Názor, který zcela sdílím, přehledně shrnul S. Balík na diskusním fóru k církevním restitucím v prosinci 2018¹⁰⁹: *Stát by neměl zneužívat své oprávnění vydávat zákony, aby jimi*

---

¹⁰⁹ In NAHODIL, T: Záměr zdanit církevní restituce je protiústavní, shodli se právníci. Česká justice, 2018

reguloval to, co si není jako jedna strana smlouvy schopen dojednat s druhou smluvní stranou.

Přitom to byl právě S. Balík, který ve svém poeticko-historizujícím separátním votu k uvedenému nálezu vyjádřil nesouhlas se zrušením zdanění státní podpory z důvodu bagatelnosti (připomínám, že S. Balík dovedl, že zrušením zdanění je účastníkům stavebního spoření toliko *po dobu jednoho roku umožněno každou neděli ve svatém supermarketu přikoupit plato jogurtů v akci na celý příští týden*). Zdanění finanční náhrady splácené církvím však není rozhodně možné považovat za bagatelní. Pokud Ústavní soud shledal jako protiústavní porušení legitimního očekávání účastníků stavebního spoření (v hodnotě plata jogurtů týdně po celý rok, slovy S. Balíka), pak tím spíše musí být jako protiústavní chápáno snížení této finanční náhrady o 19 %. Není možné přijmout vysvětlení ministryně financí A. Schillerové: *V případě finanční náhrady podle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi tato náhrada značně převyšuje skutečnou hodnotu majetku (zejména pozemků), který je jejím prostřednictvím kompenzován. V důsledku toho vzniká z celé této transakce dodatečný majetkový prospěch (zisk) a je racionální jej zdanit. Tato nepřiměřená výše finanční náhrady také částečně odůvodňuje nemožnost odvolávat se na zásadu legitimního očekávání, spočívající v neměnnosti daňového práva ve vztahu k osvobození této náhrady.*¹¹⁰ A. Schillerová jednak nikterak nedoložila svůj „pocit“, že náhrada převyšuje hodnotu nevydávaných nemovitých věcí – na exaktní soupis vydávaných a nevydávaných nemovitých věcí stát rezignoval a výši finanční náhrady stanovil sám podle určitého matematického algoritmu. Stanovení spornosti její výše je pak nutné vykládat ve shodě s principem *in favorem restitutionis*, tedy rozhodně nikoli k tíži církvím. Argumentace A. Schillerové se blíží soukromoprávnímu institutu neúměrného krácení ve smyslu § 1793 OZ, ani toto ustanovení však neumožňuje jednomu z účastníků smlouvy „nápravu“ hrubého nepoměru mezi vzájemnými plněními tím, že by

---

¹¹⁰ In TŮMA, O: Očima expertů: Zdanit církevní restituce? Newslettet Peníze.cz, 2018

jednostranně své plnění krátil, případě po druhém účastníkovi požadoval část slíbeného plnění zpět.

S odvoláním na výše uvedená stanoviska Ústavního soudu k základním ústavním principům jednání státu shrnuji, že zavedením zdanění finančních náhrad, které budou spláceny církvím po 1. 1. 2020, byly porušeny ústavně chráněné principy legitimního očekávání i *pacta sunt servanda* a Ústavní soud by měl zákon č. 125/2019 Sb. jako protiústavní zrušit.

4. Komparace s vybranými evropskými jurisdikcemi

Pro komparaci s naší právní úpravou jsem si zvolila německé a britské právo, tedy zástupce kontinentálního právního systému i zástupce *common law*.

4.1 Velká Británie (*common law*)

Z. Kühn¹¹¹ upozorňuje, že *pro právní řády právní kultury common law platí, že základ právního systému má charakter nepsaného pramene práva. Na právo není možno pohlížet pouze jako na konkrétní a kazuistické právní normy, ale také jako na soustavu principů tyto normy zakládajících*. Smlouva jako taková vychází z doktríny *consideration*, kterou Fisher¹¹² vysvětluje tak, že nezbytnou náležitostí¹¹³ platné smlouvy musí být protiplnění, jinými slovy chápe smlouvu jako synallagmatické jednání.

Zásada *pacta sunt servanda* v podobě *agreements must be kept* má v *common law* trochu jiné pojetí než v kontinentálním právu, přesto ji je – v určité modifikaci – možno zařadit mezi základní zásady britského právního systému. Britské právo především nemá jednotné obligační

---

¹¹¹ KÜHN, Z.: Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, s. 151

¹¹² FISHER, J. C.: Contract Law in England and Wales, Kluwer Law International B.V., 2018

¹¹³ *cardinal necessity*

právo a rozeznává *law of contract* a *law of tort*. Britské právo chápe závazek jako slib, jehož podstatou je, že dlužník slibuje, že poskytne věřiteli sjednané plnění. Pokud by dlužník slib nesplnil, má věřitel právo na náhradu škody, která mu nesplněním vznikla – právě to představuje zmíněný rozdíl oproti našemu právnímu řádu, ve kterém se věřitel může primárně domáhat splnění závazku a až sekundárně náhrady škody. Společně s principem *pacta sunt servanda* je základní zásadou soukromého práva i princip dobré víry (*good faith*), a postup v souladu s těmito zásadami se vyžaduje i od zástupců státu. V této souvislosti konstatoval H. Hunter,¹¹⁴ že princip dobré víry a *pacta sunt servanda* zřetelně a přímo souvisejí s poctivostí, spravedlností a rozumností, které jsou považovány za vhodné pro formulace v nových nebo revidovaných zákonech.

Požadavek na striktní závaznost smlouvy byl formulován rozsudkem ve věci *Paradine v. Jane*¹¹⁵ jako *the rule as to absolute contract*, kdy bylo formulováno, že strana smlouvy musí dostát slíbenému plnění, bez ohledu na jakoukoli nehodu, která by mu plnění činila obtížným.¹¹⁶

Britské právo postupem doby ale začalo uznávat, že plnění slibu není zcela bez omezení – ze zásady obdobné zásadě *rebus sic stantibus* vznikla postupně teorie *frustration*,¹¹⁷ která umožňuje nesplnění slibu (závazku) v případě změny okolností, typicky v případě zničení věci, která byla předmětem závazku. Základem této teorie je stanovisko soudce Blackburna ve sporu *Taylor v. Caldwell*¹¹⁸ podle něhož se závazek absolutní odpovědnosti za splnění vztahuje jen na tzv. *positive, definite contracts*, a nikoli na ty, z nichž je zřejmá výslovná nebo implikovaná podmínka, která je základem smlouvy (případ se vztahoval k pronájmu hudebního sálu v *Surrey Gardens*, který shořel). Soudce Blackburn si při svém posouzení vypomohl jak francouzským

---

¹¹⁴ HUNTER, H. Good Faith in English Law. (1992). *Journal of Contract Law*. 5, (2), 172-174. Research Collection School Of Law, b. 88

¹¹⁵ Rozsudek England and Wales High Court ze dne 26. 3. 1647, cit. zn. EWHC KB J5

¹¹⁶ *And therefore if the lessee covenant to repair a house, though it be burnt by lightning, or thrown down by enemies, yet he ought to repair it.*

¹¹⁷ Doctrine of frustration

¹¹⁸ Rozsudek England and Wales High Court ze dne 6. 5. 1863, cit. zn. EWHC QB J1

Code civil, tak zásadami římského práva a konstatoval, že když je existence určité věci podstatná pro smlouvu a věc je zničena bez zavinění strany, která ji měla poskytnout (prodat, pronajmout apod.), strany jsou osvobozeny od povinnosti smlouvu splnit. Analogicky argumentoval zásadou anglického práva, podle níž je zbaven závazku něco plnit ten, kdo následně zemře. Doktrínu *frustration* dále rozpracoval soudce Williams v rozsudku ve věci *Krell v. Henry*¹¹⁹, kdy dospěl k závěru, že zmíněná podmínka (na kterou se váže splnění smlouvy) nemusí být výslovně zmíněna v samotné smlouvě, ale může být odvozena od vnějších okolností, za nichž byla smlouva uzavřena. Britská teorie *frustration* se současně staví zcela odmítavě k tomu, aby za důvod neplnění závazku bylo považováno pouhé zvýšené podnikatelské riziko nebo případ, kdy je plnění možné se zvýšenými obtížemi.

Beale¹²⁰ upozorňuje na judikát apelačního soudu *Carlill v. Carbolic Smoke Ball Co*, ve kterém soud dospěl k závěru, že bude-li slibující vystaven nepříjemnostem výměnou za prospěch pro příjemce slibu, může být závaznost slibu zvažena.

Předjímat rozhodnutí britského soudu však není jednoduché, soudce není vázán normou, kterou by se musel řídit, a judikatura se pohybuje od důsledného vyžadování plnění smlouvy (tedy přiznávání odškodnění pro neplnění) po aplikaci *doctrine of frustration*. V britské smluvní praxi se proto stalo obvyklým, zejména u dlouhotrvajících smluv s opakovaným plněním, sjednat doložku *hardship*, jejíž podstatou je závazek stran při změně okolností, které nastaly po uzavření smlouvy a které způsobují nerovnováhu mezi plněními obou stran, o smlouvě znovu jednat. Jedná se tak o obdobu našeho institutu změny okolností podle § 1764 a násl. OZ.

---

¹¹⁹ Rozsudek Court of Appeal. ze dne 11. 8. 1903, cit. zn. 2 KB 740

¹²⁰ BEALE, H., FAUVARRQUE-COSSON, B., RUTGERS, J., VOGENAUER, S.: Contract law. Bloomsbury Publishing, 2019, č. 5.15

4.2 Spolková republika Německo (kontinentální systém)

Obdobně jako v českém právu je i v německém právu smlouva založena na společné vůli nejméně dvou osob, smluvních stran. V souvislosti se soukromoprávním strukturováním právních vztahů má uzavření smlouvy dvě funkce, na jedné straně určuje, zda a s kým je založen či změněn právní vztah a na druhé straně určuje, jaký má tento právní vztah obsah.

Zásada *pacta sunt servanda*, v německém právu vyjadřována i jako *Vertragstreue*, je vyjádřena v ustanovení § 241 odst. 1 německého občanského zákoníku, podle něhož je podstatou závazkového vztahu právo věřitele od dlužníka požadovat plnění, přičemž toto plnění může spočívat i v opomenutí. Z ustanovení § 242 německého občanského zákoníku pak vyplývá, že osoba, která poruší smlouvy, jedná protiprávně (nezákonně). Věřitel se v případě porušení závazku dlužníka smlouvu splnit může domáhat jak splnění, tak též náhrady újmy, která mu z důvodu porušení povinnosti dlužníka vznikla.

Německá odborná literatura¹²¹ konstruuje, že smlouvou si sjednávají strany mezi sebou „právo“. Autonomii smluvní vůle vykládá jako dvě základní svobody – svobodu uzavřít smlouvu a svobodu dojednat obsah smlouvy. Tyto principy jsou doplněny svobodou zvolit si formu smlouvy a svobodou smlouvu ukončit. Jednostranné bezdůvodné zrušení uzavřené smlouvy však zásadně možné není, právní zásada smluvní loajality je nedílnou součástí německého občanského zákoníku. Odstoupení od smlouvy je tak možné jen ze zákonných důvodů nebo v případě, že jej smlouva umožňuje – a v takovém případě se smluvní vztah mění na vztah z vypořádání ze zrušené smlouvy.

Zásada *pacta sunt servanda* není v německém občanském právu neomezená, často je spojena s principem dobré víry a hlediskem přiměřenosti. Ustanovení § 275 odst. 2 německého občanského zákoníku dává např. dlužníku právo odmítnout plnění, pokud je pro něj spojeno

---

¹²¹ ZERRES, M. P. a kol.: *Recht für Manager*, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 1998, s. 59-60

s náklady, které jsou hrubě nepřiměřené zájmu věřitele, s přihlédnutím k obsahu závazku a požadavkům dobré víry. Dle § 275 odst. 3 může dlužník odmítnout poskytnout věřiteli plnění, které je povinen poskytnout on osobně, pokud mu ve splnění brání vážná překážka.

Od r. 2002 je v německém občanském zákoníku upravena i zásada *Störung der Geschäftsgrundlage*, která je vyjádřením zásady *rebus sic stantibus*. Německý občanský zákoník přitom v této souvislosti rozlišuje mezi, kdy má strana právo požadovat obnovení jednání o smlouvě ať z objektivních či subjektivních důvodů, tedy tzv. *hardship* (§ 313 německého občanského zákoníku), a případy, kdy je dána zákonná výjimka z povinnosti plnit (viz § 275 odst. 2 a 3 shora).

4.3 Srovnání zahraničních úprav s českým právem

Právní pojetí zásady *pacta sunt servanda* a jejích mezí je v obou zkoumaných právních systémech obdobné s pojetím v českém právním řádu, byť je nám již svou kontinentální podstatou právního řádu německá úprava bližší, a to nejen pojetím normativního základu práva vůbec, kterým je psané právo, ale i pojetím smlouvy v právu a právními důsledky neplnění. *Common law* chápe smlouvu jako slib dlužníka věřiteli, v případě neplnění má věřitel právo na náhradu škody. Německé právo chápe smlouvu jako dvoustranné právní jednání, které zavazuje dlužníka poskytnout věřiteli plnění a v případě neplnění se věřitel může domáhat primárně splnění a sekundárně náhrady újmy. Oba právní řády, shodně jako český, znají *hardship*, tedy možnost obnovit jednání o smlouvě v případě změny okolností po uzavření smlouvy, tak též možnost vyvinít se ze splnění smlouvy v případě, že plnění dlužníka je nebo se stane nemožným, resp. bude v hrubém nepoměru s plněním věřitele.

5. Úvahy de lege ferenda

Zásada *pacta sunt servanda* je podle současné úpravy prolomena v několika základních oblastech, přičemž právní i společensko-politické důvody se v jednotlivých oblastech liší. První oblastí je právo zrušit smlouvu odstoupením v případě, že druhá strana neplní svůj závazek nebo jej plní vadně. Druhou oblastí je zánik závazku v případě nemožnosti plnění, případně právo na obnovení jednání o smlouvě z důvodu podstatné změny okolností. Třetí oblast je motivována ochranou slabší strany a nalezneme ji především v právní úpravě spotřebitelských smluv. Čtvrtou oblastí, kterou jsem ve své práci nerozebírala, protože přesahuje její rámec, je oblast insolvenční, které umožňují dlužníkům při splnění stanovených podmínek zbavit se svých dluhů, aniž by je museli zcela splnit.

Právě oblast spotřebitelských smluv a insolvenční je podle mého názoru příliš vstřícná ve vztahu k osobám, které mohou zneužít ochraňovaného postavení (spotřebitelé) a k osobám, které zcela zjevně porušují povinnost plnit dluh (dlužníci v úpadku), a to i za situace, kdy druhá strana smlouvy (podnikatel, věřitel) se po celou dobu trvání závazkového vztahu chovala v souladu s právem i dobrými mravy. Spotřebitelé a dlužníci v exekuci jsou osobami, které jsou reprezentanty celého politického spektra ujišťování, že jejich dluhy musí řešit stát. Taková prohlášení snižují motivaci dlužníků plnit své dluhy, a logicky tak snižuje důvěru v právo na straně věřitelů. Jedná se např. o oblast oddlužení, kterou komentář¹²² k insolvenčnímu zákonu vysvětluje tak, že *možnost zbavit se části svých dluhů tak, jak ji nabízí oddlužení, má poskytnout poctivému dlužníkovi šanci začít znovu, bez demotivující vidiny celoživotního splácení starých dluhů, a s tím spojených nežádoucích efektů. Poctivý dlužník má takto dostat regulérní možnost trvale vyřešit své dřívější dluhy.* Po pravdě řečeno, připadá mi jako nonsens, považovat dlužníka, který se chystá své dluhy nesplnit (zbavit se jich), *a priori* za poctivého.

---

¹²² HÁSOVÁ, J. A KOL.: Insolvenční zákon. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1209

Již v době přípravy poslední novely insolvenčního zákona upozorňoval P. Staněk, prezident České asociace věřitelů, že *Ministerstvo spravedlnosti vychází z domněnky, že velká část dlužníků by ráda o bankrot požádala, ale nemají příjmy na to, aby splatili požadovaných třicet procent dluhů, a že je potřeba odpovědnost za to zcela přenést na věřitele.*¹²³ Přes toto varování byla novela insolvenčního zákona schválena, publikována pod č. 31/2019 Sb., s účinností od 1. 6. 2019. Základní účel novely je jediný – úleva dlužníkům. Schválená novela zavádí dvě varianty oddlužení – první, rychlejší, umožní oddlužení těm, kteří v průběhu 3 let splatí věřitelům alespoň 60 % svých dluhů. Podle druhé by měli dlužníci v průběhu pěti let zaplatit alespoň 30 % dluhů – problém je právě ve slově „měli“. Pokud to totiž nesplní, o prominutí jejich zbývajících dluhů bude následně rozhodovat soud. Ten bude posuzovat, zda dlužník vyvinul dostatečné úsilí k tomu, aby dluhy splácel. Jak vysvětluje tisk, *snaha může být prokázána např. hledáním zaměstnání nebo „nespadnutím“ do šedé ekonomiky, kdy by dlužník pracoval „načerno“.*¹²⁴ Je totiž pravdou, že část dlužníků – fyzických osob v exekuci řeší neplacení dluhů tak, že se nechávají zaměstnat bez řádné pracovní smlouvy, zaměstnavatel je vyplácí v hotovosti a oni tak své příjmy utajují před exekutory. Kromě toho samozřejmě neplatí ani daně, sociální a zdravotní pojištění. Namísto toho, aby se stát snažil takové nepoctivé jednání postihovat, otvírá novelou insolvenčního zákona prostor k tomu, aby se takoví nepoctivci nahlásili na úřad práce jako nezaměstnaní (tj. vyvinuli potřebné úsilí – hledají si práci) a po pěti letech požádali o úplné oddlužení, aniž by splatili alespoň minimální část svých dluhů, tedy oněch 30 %.

Ochrana spotřebitelů vyplývá i z evropského práva, a proto není pravděpodobné, že by se v tomto směru podařilo spotřebitele více vychovávat k dodržování zásady *pacta sunt servanda*, problematika insolvencí fyzických osob je problematikou českého práva. Zastávám názor, že

---

¹²³ In GINTER, J.: Dluhy staniců neplatičů zaplatí věřitelé nebo stát, Právo, 2019

¹²⁴ TRYNER, M.: Jak se řeší insolvence? Podmínky již nejsou tak přísné, ale na oddlužení nedosáhne každý. Euro, 2019

právě v této oblasti by měl stát více dbát na posílení dodržování zásady *pacta sunt servanda* a postihovat nepoctivé jednání dlužníků, kteří se toliko vyhýbají splnění svých dluhů.

Vedle toho by měl stát dbát na dodržování zásady *pacta sunt servanda* i ve své vlastní praxi, a to výkonné i zákonodárné. Pokud stát sám bude pohrdat uzavřenými smlouvami a kdykoli je bude měnit zákonem, jako se to stalo v případě zdanění církevních restitucí, povede jeho postoj k nerespektování práva i ze strany občanů. Proč by se měl občan řídit smlouvou, kterou uzavřel a dodatečně shledá, že je pro něj nevýhodná, když ani stát nemusí?

6. Závěr

Zásada *pacta sunt servanda* je obecným právním principem vlastním demokratickému právnímu řádu. Právnímu státu by pak mělo být vlastní, aby dodržování zásady *pacta sunt servanda* respektoval ve své vlastní činnosti a poskytoval ochranu těm, kdo smlouvu plní před těmi, kdo ji neplní. Prolomení zásady *pacta sunt servanda* je možné jen v přísně vymezených případech, kdy obecný právní princip dodržování smluv je v kolizi s jiným obecným právním principem, který v této kolizi musí dostat přednost – typicky jde o princip ochrany slabších.

Zásadu *pacta sunt servanda* hodnotí současně Ústavní soud jako zásadu vyplývající z ústavního pořádku vůbec. Tuto zásadu opakovaně podpořil ve své rozhodovací praxi, a to ať šlo o respektování zásady mezi soukromými osobami, nebo o dodržování smluv ze strany státu.

Komparací s vybranými evropskými právními systémy, britským a německým, jsem došla k závěru, že přes veškeré zásadní odlišnosti obou systémů, kontinentálního práva a *common law*, je v obou systémech zásada *pacta sunt servanda* respektována a její prolomení je možné jen z důvodu dodatečné nemožnosti plnění (zánik závazku) nebo možnosti znovu otevřít jednání o smlouvě při dodatečné podstatné změně okolností (*hardship*). Současně v obou systémech, shodně jako v českém, platí, že samotná skutečnost, že se plnění stane pro dlužníka obtížnějším, nemá zásadně vliv na jeho povinnost plnit.

Mám za to, že zásada *pacta sunt servanda* musí i nadále zůstat stěžejním principem soukromoprávních vztahů a jakékoli výjimky z této zásady musí zákonodárce pečlivě zvažovat. Masivní nárůst rozličných výjimek z této zásady totiž povede k neúctě k právům druhým a rozšíření jednání, které je obecně vnímáno jako nepoctivé.

Zkratky

ABGB	císařské nařízení č. 946/1811 Sb. zák. soud., všeobecný zákoník občanský, ve znění k 1. 1. 1917
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

BEALE, H., FAUVARRQUE-COSSON, B., RUTGERS, J., VOGENAUER, S.: Contract law. Bloomsbury Publishing, 2019

DVOŘÁK, J., MALÝ, K. a kol.: 200 let Všeobecného občanského zákoníku, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, ISBN 978-80-7357-753-7

DVOŘÁK, J.: Pacta sunt servanda?, in Pocta Martě Knappové k 80. narozeninám, Praha: ASPI, a.s., 2005, ISBN 80-7357-133-1

DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol.: Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první. Obecná část. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2016, ISBN 978-80-7552-187-3

ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M.: Principy a východiska nového kodexu soukromého práva. Praha: Linde Praha a.s., 2001, ISBN: 80-7201-303-0

ELIÁŠ, K.: Teoretické otázky reformy soukromého práva (a její praktické problémy) in Soukromé právo v pohybu. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, ISBN 80-86898-31-8

ELIÁŠ, K.: Právní slušnost (ekvita) a občanský zákoník, in Sborník XXV. Karlovarské právnické dny, Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2017, ISBN: 978-80-7502-209-7

ELIÁŠ, K. a kol.: Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Praha: Nakladatelství Sagit, a.s., 2012, ISBN 978-80-7208-922-2

FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol., Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475 – 1720). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-570-1

FISHER, J. C.: Contract Law in England and Wales, Kluwer Law International B.V., 2018, ISBN: 978-90-411-9465-7

HALSON, R.: Contract Law: UK Edition. Pearson Education, Limited, 2013

HÁSOVÁ, J. A KOL.: Insolvenční zákon. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-555-8

HULMÁK a kol., Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-535-0

HULMÁK a kol., Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-287-8

HURDÍK, J.: K systému zásad soukromého práva, in Základné zásady súkromného práva v zjednotenej Európe. Bratislava: Iura edition, 2007, ISBN 978-80-8078-184-2

KINDL, M., ROZEHNAL, A.: Nový občanský zákoník. Problémy a úskalí. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-516-6

KÜHN, Z.: Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, ISBN 80-246-0483-3

LAVICKÝ, P. a kol.: Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9

MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117. Praha: Leges, 2013, ISBN 978-80-87576-73-1

NOVOTNÝ, P., IVIČIČOVÁ, J., NOVOTNÁ, M., ŠTÝSOVÁ, M.: Nový občanský zákoník. Principy a základní pojmy. Praha: GRADA Publishing, a.s. 2014, ISBN 978-80-247-5163-4

NOVOTNÝ, P., NOVOTNÁ, M., BUDÍKOVÁ, P., IVIČIČOVÁ, J., KEDROŇOVÁ, K., ŠTROSOVÁ, I., ŠTÝSOVÁ, M.: Nový občanský zákoník. Smluvní právo. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2017, ISBN: 978-80-271-0609-7

REBRO, K.: Latinské právnické výrazy a výroky. 2. vydání. Bratislava: Vydavateľstvo Obzor, n.p., 1986, SÚKK 1729/I-85

REBRO, K.: Rímské právo súkromné. 1. vydání. Bratislava: Vydavateľstvo Obzor, n.p., 1980, SÚKK 1854/I-79

ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol.: Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935

RÖSLER, Hannes. Hardship in German Codified Private Law – In Komparative Perspective to English, French and International Contract Law. European review of private law. 2007, roč. 15, č.4, s. 493 – 496. ISSN 0928-9801

SOKOL, J.: Moc, peníze a právo. Esej o společnosti a jejích institucích. Praha: Vyšehrad, 2015, ISBN: 978-80-7429-638-3

SOUSEDÍK, S.: Svoboda a lidská práva. Praha: Vyšehrad, 2010, ISBN: 978-80-7429-036-7

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, ISBN 978-80-7478-370-8

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., TICHÝ, L. (eds.): Sborník statí z diskusních fór nad občanským zákoníkem. Beroun: Eva Rozkotová – IFEC, 2008, ISBN 978-80-904209-2-2

TICHÝ, L. Obecná část občanského práva, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-483-4

WINTR, J.: Říše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, ISBN 80-246-1246-1

ZERRES, M. P. a kol.: Recht für Manager, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 1998

ZIMMERMANN, R.: The Law of Obligations Roman Foundations of the Civilian Tradition, New York: Oxford University Press Inc., 1996, ISBN 0-19-876426-X (PB)

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Argumentace legitimním očekáváním ve vztahu k jeho konkretizaci zvláštním zákonem upravujícím vydání historického majetku církve, Ústavní soud, TZ 21/2019, na <https://www.usoud.cz/aktualne/argumentace-legitimnim-ocekavanim-ve-vztahu-k-jeho-konkretizaci-zvlastnim-zakonom-upravuji/>

GINTER, J.: Dluhy statisíců neplatičů zaplatí věřitelé nebo stát, Právo, 2017, na <https://www.novinky.cz/domaci/448428-dluhy-staticu-neplaticu-zaplati-veritele-nebo-stat.html>

HUNTER, H. Good Faith in English Law. (1992). Journal of Contract Law. 5, (2), 172-174. Research Collection School Of Law, na https://ink.library.smu.edu.sg/sol_research/2224

KOLÁŘ, P.: Vybrané aspekty projednávání legislativních návrhů dotýkajících se problematiky církevních restitucí v České republice, Studie č. 5.343, Parlamentní institut, 2014, na <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=97311>

NAHODIL, T: Záměr zdanit církevní restituce je protiústavní, shodli se právníci. Česká justice, 2018, na <https://www.ceska-justice.cz/2018/12/zamer-zdanit-cirkevni-restituce-je-protiustavni-shodli-se-pravnici/>

NAHODIL, T: Analýza: Ústavní soud naznačil, že by mohl zdanění církevních restitucí zrušit. Česká justice, 2019, na <https://www.ceska-justice.cz/2019/02/analyza-ustavni-soud-naznacil-ze-by-mohl-zdaneni-cirkevnych-restituci-zrusit/>

TRYNER, M.: Jak se řeší insolvence? Podmínky již nejsou tak přísné, ale na oddlužení nedosáhne každý. Euro, 2019, na <https://www.euro.cz/byznys/insolvence-dluhy-novela-insolvencni-zakon-dluznik-oddluzeni-veritel-insolvencni-rejstrik-1436973>

TŮMA, O: Očima expertů: Zdanit církevní restituce? Newslettet Peníze.cz, 2018, na <https://www.penize.cz/statni-rozpor/330023-ocima-expertu-zdanit-cirkevni-restituce>

3. Seznam použitých právních předpisů

Listina základních práv občanů EU

Směrnice Rady 93/13/EHS o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/65/ES, o uvádění finančních služeb pro spotřebitele na trh na dálku

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/31/ES, o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu, na vnitřním trhu (směrnice o elektronickém obchodu)

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/122/ES, o ochraně spotřebitele ve vztahu k některým aspektům smluv o dočasném užívání ubytovacího zařízení (timeshare), o dlouhodobých rekreačních produktech, o dalším prodeji a výměně

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU, o právech spotřebitelů

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku ČR

Císařské nařízení č. 946/1811 Sb. zák. soud, všeobecný zákoník občanský

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi)

Zákon č. 31/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekutorský řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony

Zákon č. 125/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů

4. Seznam použité judikatury

Rozhodnutí Soudního dvora EU ze dne 3. 9. 2009, sp. zn. C-489/07, *Pia Messner proti Firma Stefan Krüger*

Rozhodnutí Soudního dvora EU ze dne 16. 1. 2014, sp. zn. C-226/12, *Constructora Principado SA proti José Ignacio Menéndez Álvarez*

Nález pléna Ústavního soudu ze dne 21. 12. 1993, č. 14/1994 Sb.

Nález Ústavního soudu ze dne 18. 1. 1996, sp. zn. I. ÚS 154/95
Nález Ústavního soudu ze dne 7. 10. 1996, sp. zn. IV. ÚS 201/96
Nález Ústavního soudu ze dne 13. 1. 1999, sp. zn. II. ÚS 324/98
Nález Ústavního soudu ze dne 3. 1. 2000, sp. zn. IV. ÚS 387/99
Nález Ústavního soudu ze dne 23. 5. 2000 sp. zn. Pl. ÚS 24/99
Nález Ústavního soudu ze dne 17. 1. 2001, sp. zn. I. ÚS 281/97
Nález Ústavního soudu ze dne 13. 4. 2004, sp. zn. I. ÚS 43/04
Nález Ústavního soudu ze dne 14. 7. 2004, sp. zn. I. ÚS 185/04
Nález Ústavního soudu ze dne 13. 10. 2004, sp. zn. II. ÚS 104/04
Nález Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2004, sp. zn. I. ÚS 670/02
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. 10. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 78/06
Nález Ústavního soudu ze dne 10. 7. 2008, sp. zn. I. ÚS 436/05
Nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2010, sp. zn. II. ÚS 3292/09
Nález Ústavního soudu ze dne 1. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 9/07
Nález Ústavního soudu ze dne 19. 4. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 53/10
Nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2013, sp. zn. I. ÚS 3512/11
Nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2013, sp. zn. I. ÚS 3512/11
Nález Ústavního soudu ze dne 19. 7. 2016, sp. zn. IV. ÚS 405/16
Nález Ústavního soudu ze dne 29. 1. 2019, sp. zn. III. ÚS 3397/17

Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2000,
sp. zn. Cpjn 38/1998

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 31. 3. 1937, sp. zn. Rv I 1457/3

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2001, sp. zn. 29 Cdo 1373/2000

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 4. 2001, sp. zn. 29 Cdo 2632/2000

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 6. 2002, sp. zn. 25 Cdo 1454/2000

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 1. 2004, sp. zn. 32 Odo 799/2003

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 1. 2004, sp. zn. 32 Odo 805/2002

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 3. 2006, sp. zn. 26 Cdo 1385/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 10. 2006, sp. zn. 29 Odo 1166/2004
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 10. 2006, sp. zn. 25 Cdo 1369/2006
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 10. 2006, sp. zn. 26 Cdo 1973/2006
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 8. 2007, sp. zn. 28 Cdo 2660/2007
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 6. 2009, sp. zn. 29 Cdo 850/2007
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 2. 2010, sp. zn. 33 Cdo 2945/2008
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 3. 2010, sp. zn. 33 Cdo 1956/2007
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2010, sp. zn. 33 Cdo 3035/2010
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 33 Cdo 884/2010
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 5. 2012, sp. zn. 25 Cdo 4850/2009
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 6. 2012, sp. zn. 32 Cdo 2762/2010
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 3. 2013, sp. zn. 25 Cdo 2863/2012
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 4. 2013, sp. zn. 23 Cdo 951/2011
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 9. 2014, sp. zn. 30 Cdo 321/2014
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 10. 2017, sp. zn. 28 Cdo 4895/2016
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 3. 1997, sp. zn. 5 Cmo 649/95
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 6. 1999, sp. zn. 4 Cmo 235/97
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 10. 1999, sp. zn. 5 Cmo 195/99
Rozsudek England and Wales High Court ze dne 26. 3. 1647, cit. zn. EWHC KB J5
Rozsudek England and Wales High Court ze dne 6. 5. 1863, cit. zn. EWHC QB J1
Rozsudek Court of Appeal. ze dne 11. 8. 1903, cit. zn. 2 KB 740

5. Seznam ostatních zdrojů

Automatizovaný systém právních informací ASPI, Wolters Kluwer ČR, a.s.

Právní informační systém BECK-ONLINE, Nakladatelství C.H.Beck, s.r.o.

Osobní konzultace s JUDr. Petrem Šustkem, Ph.D.

Pacta sunt servanda v recentním soukromém právu

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá problematikou projevu zásady *pacta sunt servanda* v platném českém občanském právu. Po vysvětlení historických souvislostí a stručného popisu vývoje soukromého práva na území České republiky se první kapitola zabývá též potvrzením zásady *pacta sunt servanda* v rozhodovací praxi Ústavního soudu po r. 1990.

Druhá kapitola je věnována rozboru přirozenoprávní podstaty platného občanského zákoníku a základním zásadám soukromého práva, z nichž občanský zákoník vychází a mezi které je zásada *pacta sunt servanda* rovněž řazena.

Ve třetí kapitole se práce zabývá problematikou projevu zásady „smlouvy se mají dodržovat a daný slib zavazuje“ v jednotlivých ustanoveních občanského zákoníku. Autonomie smluvní vůle je základní podstatou soukromého práva, a jejím projevem je svobodné právo se rozhodnout, zda účastník smlouvu uzavře, s kým ji uzavře a jaký bude mít smlouva obsah. Projevem zásady „daný slib zavazuje“ může být jak odpovědnost za škodu v rámci předmluvního jednání (*culpa in contrahendo*), tak i vázanost předloženým návrhem na uzavření smlouvy – ofertou. Závazný slib může mít i podobu jednostranného závazného jednání, typicky v případě veřejného příslibu odměny nebo slibu odškodnění. Jednostranným závazným jednáním je i finanční záruka (na rozdíl od ručení). Princip *pacta sunt servanda* nachází svůj odraz i v právní úpravě změny smlouvy, kdy je zásadně vyžadován souhlas obou účastníků, a to ať jde o změnu smluvních stran (s výjimkou postoupení pohledávky) nebo změnu obsahu smlouvy. Projevem zásady *pacta sunt servanda* je pak též zánik závazku zásadně splněním – naopak právní úprava zániku nesplněného závazku ve své podstatě tento princip prolamuje, a to zejména v případě kolize se zásadou *rebus sic stantibus*. Další část třetí kapitoly pojednává o slibu v dědickém právu a zabývá se především problematikou dědické smlouvy. Do třetí kapitoly je zařazeno též vysvětlení zásady *neminem leadere* jako zásady omezující

autonomii smluvní vůle. V závěru třetí kapitoly se práce zabývá rozborem zdanění finančních náhrad z majetkového vyrovnání státu s církvemi a náboženskými společnostmi, to především hodnocením, zda stát tímto zákonem porušil zásadu legitimního očekávání i zásadu *pacta sunt servanda*.

Ve čtvrté části se práce zabývá komparací právní úpravy zásady *pacta sunt servanda* v německém právním systému (kontinentálním) a britském systému *common law*.

V páté části jsou předestřeny úvahy *de lege ferenda*, a to s cílem posílit zásadu *pacta sunt servanda* v protiváze k nepoctivému jednání dlužníků, které např. podporuje poslední novela insolvenčního zákona.

Poslední část práce shrnuje celkové závěry a vyslovuje se pro posílení zásady *pacta sunt servanda* v soukromém právu.

Klíčová slova: (3 klíčová slova v čj)

Občanské právo hmotné

Obligace

Smlouvy

Pacta Sunt Servanda in Recent Civil Law

Abstract

The thesis deals with the brocard of *pacta sunt servanda* and its application in the current Czech civil law. After a brief explanation of the historical circumstances and a concise description of the historical development of private law in Czechia, the first chapter outlines the establishment and the practical confirmation of the *pacta sunt servanda* principle in the judicial rulings of the Czech Constitutional Court after year 1990.

The second chapter analyzes the natural law doctrines that have informed the authors of the Civil Code in drafting the law, including the principle of *pacta sunt servanda*.

The third chapter of the thesis reviews the practical expression of the principle that agreements must be kept, and promises are binding in the applicable provisions of the Civil Code. The freedom of contract is one of the essential tenets of the private law, which gives parties freedom to decide whether to enter into a contract, with whom and the freedom to decide (acting in mutual respect of the equal autonomy of the persons involved) about the contents of the contract. But the freedom is also accompanied by responsibility. One of the possible consequences of the *pacta sunt servanda* principle is a party's duty to negotiate with care and not to lead a negotiating partner to act to his detriment before a firm contract is concluded (*culpa in contrahendo*), which makes a party potentially liable for the harm caused by the pre-contractual negotiation and bound by a solemn expression of his will to enter into the contract through an offer. Even unilateral offers may be binding, though, such as a promise of a reward or a promise of an indemnification, or a financial guaranty (unlike the suretyship). The *pacta sunt servanda* principle is reflected also in the actual process of contract formation, which is predicated on the express consent of both parties, including the instances of novation (replacing a party to an agreement with a new party, unless in assignment of debt) and the instances of changes in the content of the contract. Under the doctrine of *pacta sunt servanda*, obligations

are principally discharged by performance, although this may on occasion collide with the principle *rebus sic stantibus*, which allows for the extinction of an undischarged obligation in the event of change of circumstances. The third chapter also reviews the concept of promise in inheritance law, particularly as framed in the context of an inheritance agreement (an agreement as to succession in *acquis communautaire*) and presents an explanation of the legal maxim *neminem leadere*, which lays down some other limitations to the freedom of contract. The third chapter concludes by a review of the taxation of financial compensation paid as part of the property settlement with churches and religious societies, particularly with a view to the criticism that the State has violated the doctrine of legitimate expectations and the doctrine of *pacta sunt servanda* in enacting the recent controversial law.

Chapter four compares the statutory expression of the *pacta sunt servanda* principle in the German (civil law) system and in the English common law.

Chapter five ruminates on the *de legal ferenda* applications of the potential reinforcement of the *pacta sunt servanda* doctrine to counterbalance the legal position of dishonest debtors as proposed in the most recent amending bill to the Insolvency Act.

The last chapter outlines the overall conclusions and lays an argument for upholding and bolstering the doctrine of *pacta sunt servanda* in Czech private law.

Key words: (3 key words)

Substantive civil law

Obligations

Contracts